

Ekonomické souvislosti vývoje zahraničního obchodu České republiky s mlékem a mlékárenskými výrobky

Diplomová práce

Vedoucí práce:
Ing. Ivo Zdráhal, Ph.D.

Vypracovala:
Bc. Lucie Palásková

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou prací na téma Ekonomické souvislosti vývoje zahraničního obchodu České republiky s mlékem a mlékárenskými výrobky vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne:.....

.....
podpis

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce Ing. Ivu Zdráhalovi, Ph.D., za ochotnou spolupráci, odbornou pomoc a cenné rady, díky kterým jsem diplomovou práci mohla vypracovat. Dále bych chtěla poděkovat svým rodičům za umožnění studia na vysoké škole a jejich podporu.

ABSTRAKT

PALÁSKOVÁ, L.: *Ekonomické souvislosti vývoje zahraničního obchodu České republiky s mlékem a mlékárenskými výrobky*. Mendelova univerzita v Brně, 2015.

Cílem diplomové práce je analyzovat vývoj rozměru a struktury zahraničního obchodu České republiky s mlékem a mlékárenskými výrobky a v rámci toho poukázat na příčinné souvislosti tohoto vývoje. Práce ve své první části řeší teoretickou problematiku, která je spojená s agrárně zahraničním obchodem, vysvětlení jeho obecné teorie a historické souvislosti. Následně jsou popsány nástroje pro regulaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

Ve druhé části vlastní práce zpracovává, analyzuje a vyhodnocuje statistické údaje. Tato část analyzuje vývoj trhu s mlékem v rámci Evropské unie, jejich souvislostí na základě komoditní vertikály, která navazuje na produkci mléka, spotřebu a cenový vývoj mléka. Další část se věnuje analýze vývoje zahraničního obchodu, kde se objevuje zhodnocení importu, exportu do České republiky s přihlédnutím k teritoriální struktuře. Na základě zjištěných poznatků dochází k většímu vývozu surové komodity, než k jejímu dovozu. Naopak dochází k většímu dovozu produktů s vyšší přidanou hodnotou, než jejich vývozu.

Klíčové slova: Agrobiznis, zahraniční obchod, export, import mléka a mléčných výrobků, teritoriální struktura mléka.

ABSTRACT

Palásková, L.: *The economic context of the development of Czech Republic foreign trade with milk and dairy products*. Mendel University in Brno, 2015.

The aim of this diploma thesis is to analyze the size and structure of Czech Republic foreign trade with milk and dairy products, and in the context of causation point to this development. Work in the first part addresses the theoretical problems that are associated with agrarian foreign trade, explanation of his general theory and historical context. Subsequently they describes instruments for regulating the market in milk and milk products.

In the second part of their own work processes, analyzes and evaluates statistical data. This section analyzes the development of the dairy market in the European Union, their relationship by commodity vertical, which continue on milk production, consumption and price developments milk. Another part is devoted to analysis of foreign trade, which involved assessment of import, export to Czech Republic with regard to the territorial structure. Based on the findings, leading to more exports of raw commodities than it imports. On the contrary, there are more imports of products with higher added value than their exports.

Keywords: Agribusiness, foreign trade, export, import of milk and milk products, milk territorial structure.

OBSAH:

1	ÚVOD	7
2	CÍL A METODIKA PRÁCE	8
3	TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE	10
3.1	Agrární trh.....	10
3.2	Podnikatelské prostředí zemědělských podniků v rámci agrobyznysu	14
3.3	Teoretická východiska agrárně zahraničního obchodu	17
3.4	Státní zásahy do zemědělství.....	19
4	VÝVOJ TRHU S MLÉKEM V EU	30
4.1	Produkce mléka v EU.....	30
4.2	Vývoj cen mléka v EU	32
4.3	Obchod EU s mlékem a mléčnými výrobky	34
5	VÝVOJ V KOMODITNÍ VERTIKÁLE MLÉKA A MLÉKÁRENSKÝCH VÝROBKŮ V ČESKÉ REPUBLICE	36
5.1	Obecné vymezení komoditní vertikály	36
5.2	Subjekty a vazby v rámci komoditní vertikály mléka.....	37
5.3	Legislativa	38
5.4	Základní charakteristiky jednotlivých fází komoditní vertikály mléka v ČR	39
6	VÝVOJ ZAHRANIČNÍHO OBCHODU ČR S MLÉKEM A MLÉKÁRENSKÝMI VÝROBKÝ	48
6.1	Celkový přehled vývoje obchodu s mlékem a mlékárenskými výrobky.....	48
6.2	Mléko a smetana nezahuštěná neslazená (KN 0401)	50
6.3	Mléko a smetana zahuštěná slazená (KN 0402).....	54
6.4	Zakysané výrobky (podmáslí, kefir, jogurt) (KN 0403)	56
6.5	Syrovátka a výrobky z mléka zahuštěné slazené (KN 0404)	57
6.6	Máslo a jiné tuky z mléka (KN 0405)	60
6.7	Sýry a tvaroh (KN 0406).....	64
6.8	Dílčí shrnutí.....	77
7	DISKUZE A ZÁVĚRY PRÁCE.....	78
8	POUŽITÁ LITERATURA.....	80
9	SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK.....	82
10	PŘÍLOHY	86

1 ÚVOD

Zahraniční obchod patří mezi historicky nejstarší a doposud nejrozšířenější formou vnějších ekonomických vztahů a zároveň je dominující součástí mezinárodní dělby práce většiny států světa. Vliv těchto vnějších ekonomických vztahů na hospodářský rozvoj jednotlivých států se výrazně zlepšil v období po druhé světové válce.

Dnešní svět je obrazem globalizace, trhy se zpřístupňují a snižují se bariéry ke vstupu a vzniku konkurence. Roste populace, což vede ke zvyšování spotřeby a tlak na výrobce. S růstem příjmů rostou i požadavky na kvalitu, což jen stupňuje konkurenční boje, které se odehrávají nejen na poli ceny, ale i kvality a případného servisu. Prohlubují se rozdíly ekonomicky silných a vyspělých států oproti méně rozvinutým. Dochází k uplatňování významných pozic na trhu velkými, často mezinárodními firmami, které uplatňují výhody z rozsahu, nebo velikost jakou pokrývají tržní odvětví tak, aby ztížili vstup potencionální konkurence. Velkoobchody tlačí na cenu výrobců. Firmy se různě spojují, napříč celým odvětvím tak, aby zvýšily své vyjednávací síly. Dochází k propojování odvětví, úspěšné firmy vstupují na trh i s výrobky, které pro ně byly původně jen vstupní surovinou, případně na trh s navazujícím zpracováním. Tímto krokem snižují své náklady a zároveň mají zajištěnou kvalitu vstupních surovin, čímž jen posilují konkurenceschopnost. Zvyšuje se dostupnost výrobků, know-how a tedy i specializace.

Prostřednictvím zahraničního obchodu dochází k toku surovin a kapitálu. Některé země mají vyšší produkční potenciál a ví, že produkci nejsou schopni udat na domácím trhu, zároveň jiným mohou suroviny chybět. Zahraniční obchod tak vykrývá rozdíl mezi nabídkou a poptávkou.

Zahraniční obchod je projevem, ale i příčinou procesu hledání pozice na jednotném trhu Evropské unie s mlékem. Po deseti letech na jednotném evropském trhu s mlékem vykazuje český trh typické jevy integrace české vertikály mléka. To znamená vysoké exporty surové komodity a značné importy zpracovaných výrobků. Zahraniční obchod si klade za cíl přispět k poznání těchto zmíněných procesů.

2 CÍL A METODIKA PRÁCE

Cílem diplomové práce je analyzovat vývoj rozměru a struktury zahraničního obchodu České republiky s mlékem a mlékárenskými výrobky a v rámci toho poukázat na příčinné souvislosti tohoto vývoje.

Tento komplexní cíl byl rozložen na následující dílčí cíle:

- V rámci literárního přehledu se první část práce zabývala teoretickými východisky, zejména rozebírala agrární trh, který definuje jednotlivé typy agrárních trhů a charakterizuje jejich specifické fungování.
- Druhá část literárního přehledu se zaměřuje na podnikatelské prostředí zemědělských podniků v rámci agrobiznisu, kde jsou popsány základní modely komoditních vertikál a změny, ke kterým dochází v důsledku globalizujícího se prostředí.
- Třetí část se věnuje teoretickým východiskům agrárně zahraničního obchodu, kde jsou vysvětleny jeho obecné teorie a historické souvislosti.
- Čtvrtá část se týká historických souvislostí státních zásahů do zemědělství, dále pak vzniku a vývoje společně zemědělské politiky a nástrojů pro regulaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

První čtyři literární části mé diplomové práce se výhradně týkají teoretických skutečností, které byly čerpány z odborné literatury, nařízení a materiálů Evropské unie.

Metodika práce

- V první části se vlastní práce věnuje vývojem trhu s mlékem v rámci Evropské unie, kde jsou zobrazena data produkce mléka a vývoj cen mléka v EU, jež jsou čerpány z mezinárodní databáze Faostat. Tyto data mezi sebou jsou porovnávány a zobrazovány v grafech od roku 1993 do roku 2013. Následně je s pomocí map zobrazena velikost produkce a velikost farem v rámci světa a tyto informace jsou mezi sebou porovnány.
- Druhá část vlastní práce se zabývá charakterizováním komoditní vertikály na území České republiky v rámci další fáze, která navazuje na produkci mléka, spotřebu mléka a vývoj cen u vybraných mléčných produktů. Dále je sledován vývoj velikostní struktury mlékárenského průmyslu. Data byla čerpána ze

situačních a výhledových zpráv pro mléko Ministerstva zemědělství a Českomoravským svazem mlékárenským.

- Poslední část systematicky analyzuje vybrané skupiny produktů podle vývoje importu, exportu a teritoriální struktury na vnitřním a vnějším trhu EU. Data jsou rozebrána na základě harmonizované nomenklatury podle jednotlivých kódů a to jak od základních čtyřmístných kódů, kterými jsou:
 - 0401 – mléko a smetana nezahuštěná neslazená
 - 0402 – mléko a smetana zahuštěná slazená
 - 0403 – zakysané výrobky (podmáslí, kefir, jogurt)
 - 0404 – syrovátka a výrobky z mléka zahuštěné slazené
 - 0405 – máslo a jiné tuky z mléka
 - 0406 – sýry a tvaroh

Dále jsou analyzovány skupiny výrobků, na vyšším stupni detailu (podrobnější šestimístné kódy), kde je rozebrána zbožová struktura, na základě které jsou porovnány jednotlivé produkty. Následně jsou analyzovány vybrané osmimístné kódy, které patří do nejpodrobnější struktury v rámci harmonizované nomenklatury. Vybrané kódy byly zvoleny dle statistik vývozu a dovozu, z nichž vychází tyto produkty jako nejvíce dovážené a vyvážené.

Data jsou zaznamenány v grafech a navzájem porovnávány. Zdroj dat pro porovnání vycházel z Českého statistického úřadu.

- Poslední částí práce je závěr, kde jsou shrnuty hlavní poznatky a zpracovány závěry

Přílohu práce tvoří CD nosič, který obsahuje potřebné výchozí data.

3 TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE

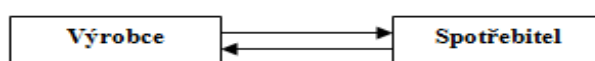
3.1 Agrární trh

3.1.1 Definice a typy agrárních trhů

Trh v ekonomickém pojetí je obecně chápán jako prostor, kde se střetává nabídka s poptávkou a vytváří se jednotná cena.

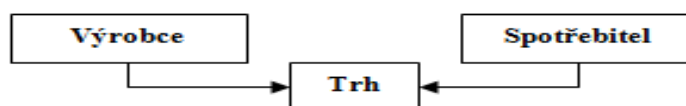
Podle Bečvářové (2001) agrární trh představuje směnu výrobků prostřednictvím koupě a prodeje, jejich dopravu, skladování, standardizaci, financování a přebírání rizika odběru a prodeje zemědělských a potravinářských výrobků a poskytování marketingových informací. V agrárním sektoru existují čtyři typy trhů:

Trh naturální - kdy prodávající a kupující jsou identické subjekty a výrobce je současně spotřebitelem. Mezi výrobou a spotřebou není zahrnuta směna. U tohoto typu trhu je až polovina spotřeby zabezpečována vlastní produkcí. Jedná se zejména o vejce, zeleninu a ovoce.

Obrázek 1 – Trh naturální (Bečvářová, 2001)

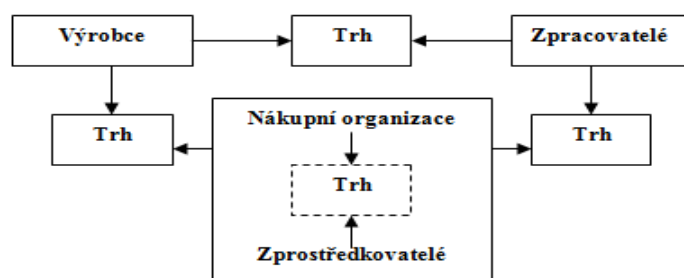
Trh surovino potravinářský – kdy prodávajícími jsou zemědělství výrobci, kteří zemědělskou surovinu prodávají v různém stupni předzpracování do potravinářského výrobku a kupující jakožto spotřebitelé dále surovinu upravují do potravinářského výrobku. Zejména se zde prodává ovoce, zelenina, brambory, vejce a v omezené míře i mléka nebo masa. Výhodou tohoto prodeje je zachování původní kvality domácí produkce a snížení dopravních nákladů na přepravu.

Obrázek 2 – Trh surovino – potravinářský (Bečvářová, 2001)

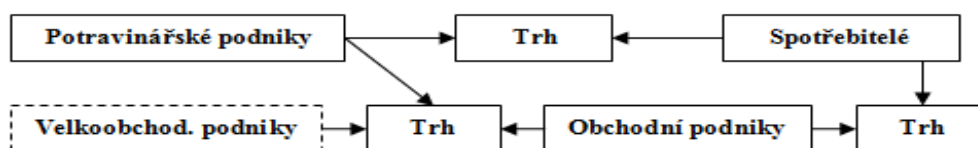
Trh zemědělských výrobků – u tohoto typu trhu jsou výrobci zemědělské suroviny zároveň prodávajícími a kupující jsou zpracovatelské podniky nebo nákupní organizace, které prodávají subjekty buď sobě navzájem, nebo vůči zpracovatelské organizaci. Mezi

prodávané komodity se zde řadí mléko, maso a cukrovka, které zemědělské podniky prodávají přímo mlékárenským a masným podnikům, resp. cukrovarům. Vlastní realizace směny mezi výrobními, zpracovatelskými (případně zprostředkovatelskými) organizacemi je uskutečňována v různých obchodních formách včetně komoditních burzovních prodejů.

Obrázek 3 – Trh zemědělských výrobků (Bečvářová, 2001)

Trh potravinářských výrobků - potravinářské podniky jsou v tomto případě v roli prodávajícího a kupujícími jsou pro část potravinářské produkce přímo spotřebitelé, pro rozhodující část potravinářské produkce obchodní podniky, které se následně stávají prodávajícím subjektem vůči spotřebitelům. Velkoobchodní prodej mezi potravinářskými a obchodními podniky se uskutečňuje buď přímo, nebo prostřednictvím velkoobchodu, kdy potravinářské produkty jsou nakupovány od potravinářských podniků velkoobchodem a poté prodáván podnikům v maloobchodní síti.

Obrázek 4 – Trh potravinářských výrobků (Bečvářová, 2001)

Spotřebitelé nakupují převážnou část potravinářských výrobků v maloobchodě, to je na tomto typu trhu.

3.1.2 Specifika fungování agrárního trhu

Agrární trh je charakterizován odlišnou časovou odezvou výrobců a spotřebitelů potravinářské produkce na signály trhu. (Bečvářová, Zdráhal 2014a)

Specifika poptávky na agrárním trhu: (Bečvářová, Zdráhal 2014a)

- V určitém období je poptávka po potravinách odvislá od cen, tzn., že spotřebitel ve své poptávce se řídí informací trhu v podobě konkrétní ceny určité komodity a bezprostředně na tyto ceny reaguje,
- zpravidla poptávka po zemědělských komoditách je odvozena po finálních produktech, přičemž vývoj poptávky po potravinách a zemědělských surovinách a potravinách není lineárně závislý z hlediska množství, času, ani místa,
- z hlediska spotřeby potravin má určité hranice minimální (je dána fyziologickým minimem člověka, nutný k zachování životních funkcí) i maximální (dána zdravotně-fyziologickou hranicí, kdy v případě vysokého stupně nasycenosti nedochází k dalšímu zvyšování spotřeby a ani růstu poptávky po potravinách) spotřeby, vyplývající z toho, že poptávka má nízkou cenovou a důchodovou pružnost,
- změna tržní ceny (za jinak nezměněných podmínek) vyvolává nepatrné změny v objemu spotřeby potravin,
- při růstu důchodů (za podmínky vysokého stupně nasycenosti potravinami) podíl výdajů za potraviny z důchodů obyvatelstva v dlouhodobém vývoji klesá.

Specifika nabídky na agrárním trhu: (Bečvářová, Zdráhal 2014a)

- V krátkodobém pojetí je nabídka zemědělských výrobků zcela nepružná,
- nabídka na agrárním trhu představuje souhrn rozhodnutí samostatných výrobců o produkci, kdy je charakteristickým znakem obtížné přizpůsobení výroby (nabídky) na změny tržních cen,
- velikost nabídky je ovlivněna nepředvídatelnými faktory klimatu, kvalitou půdy a počasím, to je dáno tím, že změny rozhodnutí o výrobě nevyvolají adekvátní změny v časové opožděné nabídce,
- v závislosti na signálech trhu a změnou v nabídce uplyne dlouhá doba, ve které se situace na trhu může podstatně změnit.

Jak uvádí Bečvářová (2001) dochází mezi nabídkou a poptávkou na agrárním trhu k nesouladu, který je ovlivněn řadou specifík daných zejména charakterem zemědělské výroby.

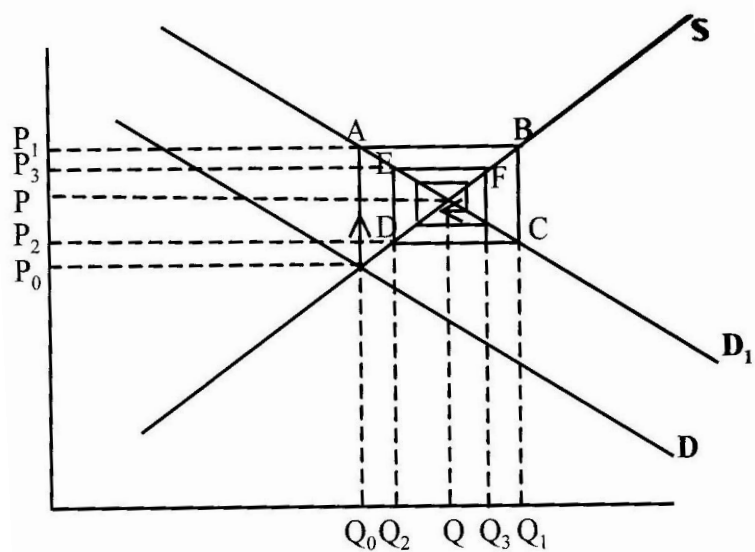
V čase je poptávka rozložena rovnoměrně, nabídka (vlivem sezónního charakteru výroby, zejména rostlinné), je v čase nerovnoměrná. Z hlediska času pro vytvoření tržní rovnováhy se mění i tržní ceny, kdy ceny po sklizni jsou nejnižší a poté dochází k pozvolnému nárůstu. Tímto vznikají podněty ke skladování zemědělských a potravinářských výrobků a tím i pozdějšího prodeje.

V místě je poptávka zejména koncentrována do velkých spotřebitelských center, kdežto nabídka je rozložena plošně. Pro vytvoření tržní rovnováhy jsou rozdílné ceny z hlediska místa (vzdálenosti od zpracovatele) a proto vznikají podněty pro přepravu zemědělské produkce. (Bečvářová, 2001)

Nabídková a poptávková funkce se může od standardních modelů odlišovat. Tyto změny jak v produkci, tak v cenovém očekávání se projevují v cyklických změnách cen, které vypadají jako pavučina znázorněná v následujícím grafu. V analýze agrárního trhu je znám pod pojmem „pavučinový teorém“.

Poptávková křivka D znázorňuje reakci na cenu, za kterou určité množství produkce může být v daném čase prodáno, kdežto nabídková křivka vysvětluje vztahy mezi cenou v jednom období a množstvím produkce vyráběné v dalším časovém období. Nabídková křivka S poukazuje na časové zpoždění mezi rozhodnutím něco vyrábět a okamžikem umístění vyrobené produkce na trh. V případě, že při nabízeném množství a poptávané produkce na úrovni Q_0 při ceně P_0 , dojde u takto definovaného trhu k rovnováze.

Celkový průběh pavučinového teorému (obr. 5) lze dobře aplikovat na konkrétním příkladu. V případě, že v určitém roce bude dané komodity nedostatek, tak cena po určité komoditě bude vysoká. Vyšší cena motivuje výrobce zvýšit produkci, která je však sklizena až následující rok. V důsledku zvýšení produkce v příštím roce vzroste nabídka, ceny se sníží a výrobci zjistí, že ceny, podle kterých rozhodovali o vyšší produkci, nebyly realizovány. (Bečvářová a kol., 2013)

Obrázek 5 – **Princip pavučinového teorému** (Bečvářová a kol., 2013)

Obecně lze charakterizovat 3 případy průběhu cenových a množství změn: (Bečvářová, 2001)

- v případě, že nabídková funkce je strmější než poptávková, což vede ke zmenšování výkyvů cen a dochází k utváření tržní rovnováhy na trhu,
- v důsledku menšího sklonu nabídkové funkce oproti poptávkové dochází k distancování od tržní rovnováhy,
- třetím příkladem, kdy sklon poptávkové a nabídkové funkce je stejný a oscilace ceny a množství se nemění.

3.2 Podnikatelské prostředí zemědělských podniků v rámci agrobiznisu

V dnešní době je pojem globalizace stále více zmiňován, především protože ovlivňuje vývoj světové ekonomiky v jednotlivých odvětvích a sektorech. Jsou spojeny s řadou kvalitativních změn ve společnosti, kdy velmi rychle narůstá vzájemná závislost jednotlivých subjektů mezinárodních vztahů překračující dimenze systémů a pravidel původně tvořených národními státy. (Bečvářová, 2008)

Obecně globalizaci můžeme chápat jako proces, ve kterém se snižuje vliv zeměpisných vzdáleností při vytváření mezinárodních ekonomických, politických, společenských a kulturních vztahů. Tento proces dosahuje takové intenzity a vyvolává

tak změny dříve existujících vztahů, že vytváří kvalitativně nové společenské prostředí a ovlivňuje chování i reakce lidí. (Bečvářová, Lechanová, 2006)

Globalizační procesy se v agrárním sektoru prosazují jak rozšiřováním relevantního trhu, tak i zapojením podnikatelských subjektů z dalších odvětví, které s výrobou, zpracováním a distribucí produktů zemědělského původu úzce souvisí.

Již v 50. letech 20. století vypracovali teorii agrobyznysu američtí ekonomové John H. Davis a Ray A. Golberg. Agrobyznys dle klasického pojetí Goldberga lze definovat jako souhrn všech činností týkající se zpracování a distribuce produktů vyrobených na farmě; tzn., že zahrnuje výrobní činnosti na farmě; dále skladování zpracování, dopravu a prodej zemědělských komodit a produktů z nich vyrobených.

Podle této klasické definice se do agrobyznysu řadí následující odvětví: (Bečvářová a kol., 2013)

- zemědělská prvovýroba, lesnictví, vodní hospodářství,
- potravinářský a další zpracovatelský průmysl,
- krmivářský průmysl,
- služby pro zemědělství a potravinářský průmysl (zásobování, nákup, opravárenství, šlechtitelství a semenářství, aplikovaný výzkum, školství, poradenství atd.),
- dodavatelská odvětví vstupů do zemědělství a potravinářství (specializované strojírenství, chemie, energetika atd.),
- potravinářský obchod a veřejné stravování.

V dnešní době, kdy se významně posiluje vliv genetického a biologického výzkumu v předvýrobních fázích, lze využít definici podle Sonky a Hudsona, kteří definují agrobyznys jako řetězec subsektorů vzájemně propojených řadou přímých i zpětných vazeb, zahrnující: (Bečvářová, Zdráhal, 2014b)

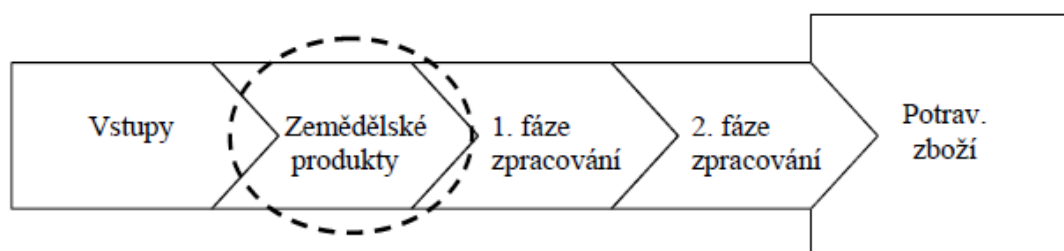
- výzkum, genetické a osivářské firmy a dodavatele dalšího biologického materiálu,
- dodavatele ostatních vstupů,
- zemědělské výrobce a nákupce zemědělských produktů,
- zpracovatele první a druhé fáze zpracování zemědělských produktů po konečný výrobek,
- (malo) obchod a instituce veřejného stravování.

Princip agrobyznysu je vymezení a charakteristika činností a vzájemných vazeb spojených se zemědělskou výrobou nejen uvnitř podniku, ale i vazeb s předcházejícími a navazujícími subjekty a činnostmi typickými pro zpracování zemědělských komodit po finální výrobek. Můžeme tedy říci, že agrobyznys představuje takzvaný „průřez“ celým spektrem odvětví ekonomiky, která se přímo či zprostředkovaně zapojují v procesech výroby potravin. (Bečvářová a kol., 2014a)

3.2.1 Komoditní vertikála

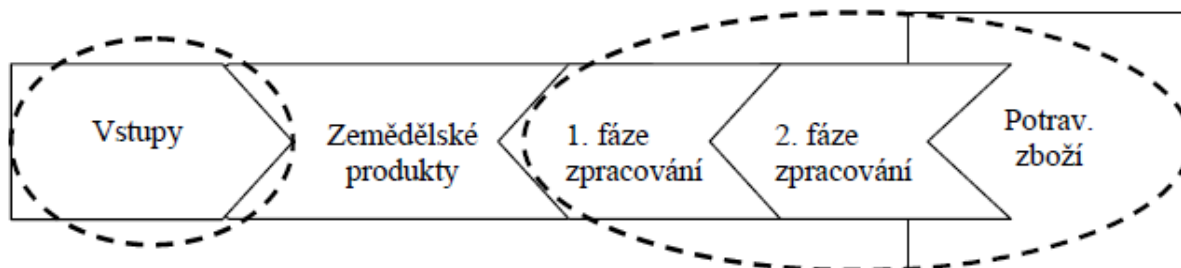
Podle Bečvářové (2005) lze komoditní vertikálu definovat jako charakteristiku činností a vzájemných vztahů subjektů výrobních, zpracovatelských i odbytových činností a trhů fungujících v rámci procesů výroby a zpracování suroviny získané v zemědělské prvovýrobě na produkt distribuovaný konečnému spotřebiteli.

Tradiční model komoditní vertikály (obr. 6) je charakteristický preferencí nabídkové stránky trhu, který představuje tok produktů od výroby až po konečné zpracování, kde rozhodující pozici zaujímaly zemědělské produkty. Navazující články zpracování jsou chápány jako činitelé, které finalizují veškerou vyrobenou zemědělskou produkci, kde rozhodujícím cílem bylo vyrobít produkci, která determinovala nabídku i chování systému výroby potravin. (Bečvářová, 2005)

Obrázek 6 – Nabídkově orientovaný komoditní řetězec (Bečvářová, 2005)

Současnému stupni moderního zemědělství odpovídá poptávkově orientovaný model (obr. 7), kde rozhodujícím vztahem určujícím množství, kvalitu zemědělských produktů i cenově nákladové podmínky na trzích je poptávka. Ta stále více působí na celý systém výroby, zpracování i distribuci zemědělských produktů. Klíčové postavení získávají finalizující články řetězce, které prosazují své zájmy i v předvýrobních fázích a v odvětví vstupů. Finalizující články určují rozsah, rozmístění i způsob výroby zemědělské produkce jako suroviny pro další zpracování a prodej. (Bečvářová a kol., 2014a)

Obrázek 7 – Poptávkově orientovaný komoditní řetězec (Bečvářová, 2005)

3.3 Teoretická východiska agrárně zahraničního obchodu

Mezinárodní obchod se v současnosti uskutečňuje v globálním prostředí. Globalizací reprezentuje fenomén, jehož tendence začaly plně projevit koncem 20. století, kdy tento termín hojně zazníval z úst politiků, ekonomů, filozofů, sociologů a mnohých dalších. Samotný pojem globalizace přesto není snadné jednoznačně a exaktně postihnout, přestože se jedná o dlouhodobý společenský proces vzájemného sblížení zájmů lidí celého světa, kteří pak význam tohoto slova zpravidla mění a posouvají podle toho, za jakým účelem jej používají.

Dynamickým rozvojem technologií spolu s globalizací je v současné době utvářen charakter dnešního ekonomického prostředí, ve kterém je také realizován mezinárodní obchod. Jeho počátky lze spatřovat v jednoduchých formách geograficky omezeného výměnného obchodu, jenž se postupně vyvinul až v současnou, vysoce institucionalizovanou formu zapojující téměř všechny národní ekonomiky světa procesem obchodní globalizace. Obchodní výměnu je tak možné řadit mezi činnosti, které jsou spjaty s lidskou civilizací od jejího prvopočátku. Přes pronikavé změny provázející mezinárodní obchod celým jeho vývojem zůstal trh i nadále ústředním místem směny zboží. (Zemanová, 2012)

3.3.1 Obecné teorie zahraničního obchodu

O úloze zahraničního obchodu se začalo mluvit už v 17. - 18. století, kdy převládalo merkantilistické ekonomické myšlení. Merkantilisté tvrdili, že rezervy drahých kovů jsou pro národní hospodářství životně důležité a věřili, že lze jiné národy ochudit a oslabit tím, když zlato získané danou zemí při výměně zboží s jinou zemí ji tímto připravovali o část jejich národního pokladu. Merkantilistický pohled byl zaměřen

na aktivní obchodní bilanci, bohatství pouze jedné země a nespatořoval význam zahraničního obchodu v podpoře mezinárodní dělby práce.

Tuto myšlenku vyvrátili na přelomu 18. a 19. století angličtí klasikové Adam Smith, David Ricardo a John Stuart Mill. Tito angličtí klasikové prokázali, že obchod naopak zvětšuje bohatství všech zúčastněných národů nezávisle na tom, jakou mají obchodní bilanci, a že podstatou přínosů ze zahraničního obchodu nejsou toky peněz, nýbrž výhody z dělby práce mezi národy. (Svatoš, 2009)

Adam Smith byl prvním ekonomem, který úlohu zahraničního obchodu definoval v jeho díle Pojednání o podstatě a původu bohatství národů. V tomto díle uvádí, že tajemství blahobytu světa spočívá v tom, že každá stát se zaměří na ty výrobky, pro jejichž výrobu má nejlepší předpoklady. Smith ve své teorii poukazuje na to, že příčina bohatství národů je v získání absolutních výhod vyplývajících ze směny těchto výrobků na zahraničních trzích. Tato absolutní výhoda spočívala především v tom, že daná země se zaměřovala na určitou produkci, kterou pak vyráběla s nižšími náklady, než jiné země.

Další teorii, jejímž autorem byl David Ricardo, je teorie relativních výhod, kde Ricardo poukazoval, že vývoz výrobku může být ekonomicky výhodný, i když se vyváží se ztrátou. To umožňuje vývozní zemi za získanou cenu dovážet jiný produkt, který je pro danou zemi nezbytný. Kdyby tento produkt měla daná země vyrobit, jeho náklady by byly daleko vyšší, než relativní ztráta při vývozu. Na tuto teorii dále navázal John Stuart Mill, který ji vhodně rozšířil.

V průběhu 20. století vznikla moderní teorie nazývaná jako dynamická teorie komparativních výhod, kterou formulovali představitelé neoklasické školy Heckscher, Ohlin a později i Paulem Samuelsonem. Tito představitelé tvrdili, že hybnou silou mezinárodního obchodu jsou rozdíly komparativních nákladů. Tento jejich přístup vychází z Ohlinovi a Heckscherovi teorie vybavenosti výrobními faktory, kdy každý produkt potřebuje jinou skladbu faktorů a jednotlivé země mají odlišné faktorové vybavení. (Svatoš, 2009)

3.4 Státní zásahy do zemědělství

3.4.1 Historické souvislosti

Evropské zemědělství do poloviny 19. století lze charakterizovat jako liberální, kdy zahraniční obchod probíhal bez jakýchkoliv umělých bariér.

V 70. letech 19. století došlo k prvním státním zásahům v oblasti zemědělství v evropských zemích, které jsou spojovány s počátky exportní expanze zámořských států. Do Evropy se začalo dovážet větší množství levného obilí z USA, Kanady a Austrálie, což bylo důsledkem rozvoje lodní dopravy a cena pšenice poklesla na polovinu. Tímto se evropské zemědělství dostalo do krize a v důsledku vyústění této situace většina evropských zemí si zvolila formu ochrany vnitřního trhu - cla na dovoz ze zahraničí a zavedení protekcionské ochrany vnitřního agrárního trhu jednotlivých zemí. (Bečvářová, 2001)

Došlo však k odlišným strategiím mezi zeměmi:

- Ve Velké Británii byl liberální model zachován, což mělo dopad na zemědělství, došlo k poklesu počtu pracovníků a orná půda se zatravnila
- Dánsko a Nizozemí volný obchod využili jako zdroj levných zámořských obilovin a došlo k rozvoji nových odvětví živočišné výroby, ve které jsou velice konkurenceschopné s vysokým potenciálem exportu. (Bečvářová, 2001)

Po stabilizaci situace v zemědělství na začátku 20. století se na dalším vývoji podepsala 2. sv. válka, kdy se v tomto období projevoval nedostatek potravin, a tím tedy vzrostly ceny i příjmy zemědělců a zrušení celních opatření. Ve 30. letech 20. století pád newyorské burzy způsobil celosvětovou hospodářskou krizi. V důsledku převisu nabídky potravin docházelo k poklesu cen a narůstaly i světové zásoby potravin. Importující země na tuto situaci reagovaly na pokles cen zvýšením celních bariér. Naopak exportující země musely prodávat přebytky za velmi nízké, respektive státem dotované ceny.

Avšak ochrana trhu prostřednictvím cel nebyla dostačující a byly zavedeny nové nástroje podpory zemědělství: (Bečvářová, Zdráhal, 2014b)

1. Celní bariéry (tarify, poplatky subvence)
2. Mimocelní regulace dovozu
 - a. Mlecí poměr – povinnost použít určité % domácí suroviny
 - b. Dovošní kvóty u některých komodit

3. Státní regulační zásahy do trhu:

- a. Státní nákupy za pevné ceny (posílení poptávky)
- b. Přímá podpora cen (dotace formou rozdílových příplatků)
- c. Daně při prodeji dobytka na domácím trhu jako zdroj prostředků na nákup méně kvalitních kusů, daně při prodeji másla, redistribuované výrobcům
- d. Kvóty u zahraničního i vnitřního obchodu s mlékem, prasaty, obilím, jatečným skotem

Po druhé světové válce nastal opět problém s nedostatkem potravin, v zahraničním agrárním obchodě došlo ke komplikacím a byly zavedeny přidělové systémy na potraviny.

Ve strategii nově vytvářených agrárních politik se objevily nové cíle: (Bečvářová, 2001)

- Zajistit soběstačnost ve výrobě zemědělských produktů
- Řešit problém nízké úrovně příjmů zemědělců
- Oslabit narůstající vliv monopolní a oligopolní struktury dodavatelských a odběratelských odvětví na snižování cen zemědělských produktů

Jako další priorita v cílech agrární politiky se stala podpora příjmů zemědělců, kde se jednalo o podporu cen prostřednictvím: (Bečvářová, 2001)

- Rozdílových příplatků (v případě poklesu tržní ceny pod garantovanou cenu, stát vyplácel tento rozdíl zemědělcům)
- Intervencí cen (nákup, prodej a tvorba zásob s cílem ustálení cen placených zemědělcům)
- Dotace k cenám vstupů/výstupů (jako podpora u modernizačních plánů u vybraných komodit)

Ve většině evropských zemí došlo ke vzniku zemědělské legislativy, které definují hlavní cíle a nástroje agrární politiky.

3.4.2 Vznik a vývojové fáze Společné zemědělské politiky

První fáze nastala po 2. světové válce, kdy na základě Marshallova plánu hospodářské obnovy Evropy bylo založení Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC), která rozdělovala finanční prostředky Marshallova plánu. V roce 1961 byla Organizace pro hospodářskou spolupráci nahrazena Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).

Další významný krok pro formování společné zemědělské politiky nastal v roce 1952, ve kterém došlo k vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO). Jejimi členy se stalo Německo, Francie, Itálie, Belgie, Nizozemí a Lucembursko.

Na základě podepsání Římských smluv došlo na konci padesátých let k založení Evropského hospodářského společenství (EHS) a Evropského společenství pro atomovou energii (Euroatom), kde hlavním cílem měla být spolupráce v oblasti dopravy, energetiky a atomové energie. V roce 1967 došlo ke sloučení institucionálních orgánů ESUO, EHS a Euroatom, pod jednotný název Evropské společenství (ES).

V rámci Římské smlouvy roku 1957 pro vznik společné zemědělské politiky byly **formulovány hlavní cíle:** (Bečvářová, Zdráhal, 2014b)

- rozvojem techniky a inovacemi zvyšovat produktivitu zemědělství,
- zajistit zemědělskému obyvatelstvu přiměřenou životní úroveň, zejména zvýšením individuálních příjmů osob zaměstnaných v zemědělství,
- Stabilizovat agrární trhy,
- Zabezpečit soběstačnost jednotlivých zemí,
- Zajistit spotřebitelům plně dostačující potřebu potravin za přiměřené ceny.

Dále Římská smlouva formulovala **principy** společného organizování trhu:

- princip finanční solidarity z hlediska společné strukturální a sociální politiky,
- princip vzájemného upřednostňování členských zemí,
- princip jednoty trhů.

Posledním cílem bylo **stanovení postupů** pro přijímání rozhodnutí a opatření Společné zemědělské politiky Radou ministrů na základě návrhů Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem. (Bečvářová, Zdráhal, 2014b)

Konferencí ve Stresse byly v roce 1958 vymezeny 4 základní principy SZP: (Bečvářová, 2001)

- upravit společný cenový systém tak, aby zemědělci získávali stejný výtěžek za svou zemědělskou produkci,
- ceny udržovat nad úrovní světových cen,
- přetvořit strukturu zemědělství v EU tak, aby se zvyšovala její konkurenceschopnost, přičemž musí být zachován evropský model tradičního zemědělství,

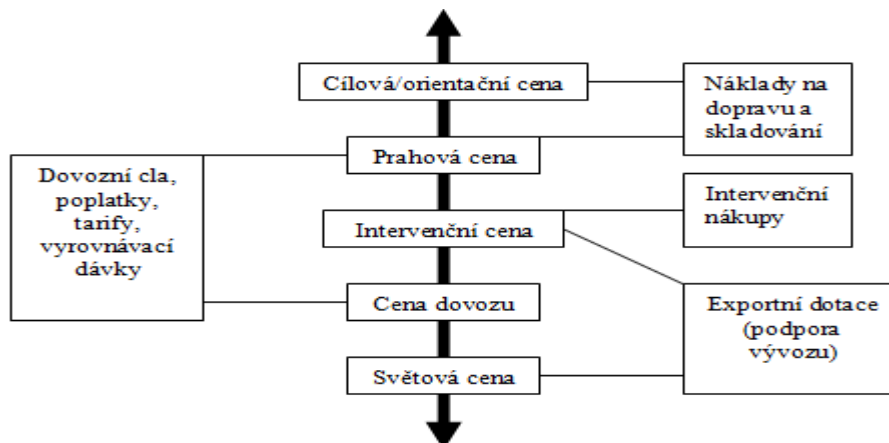
- vytvořit společný finanční režim SZP, kde tento princip funguje dodnes a všechny členské země přispívají do Evropského fondu zemědělské garance a orientace (EAGGF), který byl založený v roce 1962.

Od této doby SZP fungovala prostřednictvím cenových systémů, které zabezpečovaly jednotnou cenovou hladinu komodit jak na vnitřním trhu EU, tak i vůči světovému trhu.

V systému tvorby cen rozeznáváme: (Bečvářová, Zdráhal, 2014b)

- 1. Cílová/orientační cena** je stanovena Radou EU na začátku hospodářského roku jako výrobní cena žádoucí z hlediska zemědělské politiky.
- 2. Prahová cena** se odvozuje od cílové ceny jako minimální cena pro zemědělské výrobce z třetích zemí. Od této ceny jsou odečteny přepravní a manipulační náklady a je úrovní ceny cílové.
- 3. Intervenční cena** je cena, za kterou intervenční místa vykupují zemědělské produkty při přebytcích na trhu (pohybuje se pod úrovní prahové ceny).
- 4. Exportní subvence** jsou poskytovány vývozcům, slouží k dorovnání rozdílu mezi intervenční cenou a nižší světovou cenou při vývozu komodity na světový trh.
- 5. Dovošní cla** jsou uplatňovány při dovozu jako ochrana proti levným dovozům z nečlenských zemí.

Systém podpory cen demonstruje následující schéma (obr. 8).

Obrázek 8 – Model podpory cen zemědělských komodit v SZP (Bečvářová, 2001)

Tento mechanismus vytvořil relativně stabilní prostředí pro zemědělské podniky v EU a tím přispěl k naplnění jednoho z rozhodujících cílů SZP a to zvýšit produkci a omezit závislost na dovozech. (Bečvářová, Zdráhal, 2014b)

3.4.2.1 Základní charakteristiky reforem SZP

Původní strategie SZP byla založená koncem 50. let 20. století na bázi podpory cen a ochrany vnitřního trhu. V 70. letech však došlo k naplnění původních cílů SZP (zabezpečit soběstačnost ve výrobě zemědělských produktů a potřeba urychleného pokrytí nedostatku potravin) a v důsledku nadále přetrvávající cenové podpory docházelo k přebytkům regulovaných zemědělských komodit. Rozdíly, které byly vyvolány mezi nižšími cenami na světových trzích a vyššími cenami na vnitřních trzích, se odrážely v potřebě stále víc dotovat export, čímž byly dorovnány cenové rozdíly.

V 80. letech byly zaváděny regulační opatření na produkci zemědělských komodit a produkční kvóty, díky nimž byl tento problém s nadbytkem potravin vyřešen. Na základě těchto opatření se zvyšovaly výdaje na zemědělskou politiku. (Bečvářová, 2001)

Na počátku 90. let došlo k rozšíření reformního opatření a byla přijata první významná reforma SZP tzv. **Mac Sharryho reforma** (1992). Ta výrazně omezovala nástroje podpory tržních cen a přesouvala financování na podporu strukturálních změn. Příčinou této reformy byl nejen růst nákladů na zemědělskou politiku, ale i dostát závazkům z uruguayského kola GATT. Na základě dohody UK GATT byly vytvořeny podmínky pro plnění závazků EU, ve kterých došlo ke snížení celních poplatků na dovozy, snížení rozpočtu na vývozní subvence a snížení dodavatelského objemu vývozu v rámci nového systému.

Mac Sharryho reforma obsahovala následující zásady: (Bečvářová, 2001)

- snížení intervenčních cen u obilovin, hovězího masa a mléčných výrobků,
- omezení intervenčních nákupů,
- vyplácení kompenzací na základě snižování objemu zemědělské produkce, ponechání půdy ladem,
- zavedení kontrolních mechanismů dodávek,
- podpora předčasného odchodu do důchodu,
- zaměření na otázky životního prostředí,
- podpora rozvoje alternativních příjmů na venkově.

Mac Sharryho reforma ustoupila od původního záměru podporovat zemědělskou výrobu jako jediného prostředku zachování ekonomiky venkovských oblastí, začala

klást důraz na zachování životního prostředí a podpořila diverzifikaci činností na venkově.

V reformních krocích zahájených Mac Sharryho reformou pokračovala v roce 1999 druhá nejvýznamnější reforma označovaná jako Berlínská dohoda. Tato dohoda byla přijata v rámci obecného dokumentu **Agenda 2000**. Cílem této reformy byla příprava SZP na rozšíření EU o nové členské státy, s kterými jsou spojené dopady na rozpočet a vytvořit podmínky pro splnění požadavků, které přinese blížící se kolo jednání světové obchodní organizace. V rámci Agendy 2000 dochází k formování na dva pilíře, kde Pilíř I se zabývá podporou cen a druhý pilíř SZP je zaměřený na podporu strukturálních změn a na politiku rozvoje venkova. V oblasti tvořícího se druhého pilíře SZP je jen potvrzením toho, že zemědělství není čistě ekonomickým sektorem, ale že plní i důležité celospolečenské funkce. (Bečvářová, Zdráhal, 2014b)

Následujícím důležitým mezníkem pro další vývoj SZP byl rok 2003, kdy bylo Evropskou komisí navrženo jednání o kapitole zemědělství v rámci WTO a využila svého mandátu daného Radou, aby připravila **střednědobé vyhodnocení SZP (Mid-term review)**.

Základním problematickým tématem jednání WTO byly přímé kompenzační platby EU a jejich deformační účinek na trh zemědělských komodit. Proto Evropská komise navrhla změnu charakteru přímých plateb ve smyslu jejich oddělení od produkce (decoupling). Tyto platby byly podmíněny plněním standardů spojených s ochranou životního prostředí, bezpečností i kvalitou potravin, welfare zvířat. (Bečvářová a kol., 2013)

Reforma z roku 2003 se zaměřila na tyto následující okruhy: (Bečvářová, Zdráhal, 2014b)

- oddělení přímých plateb od produkce na farmě (decoupling),
- plnění standardů ochrany životního prostředí a bezpečnosti potravin jako podmínka pro poskytnutí přímých plateb,
- uplatnění modulace (přesun přímých podpor zemědělcům na rozvoj venkova),
- zavedení nástroje finanční disciplíny (v případě blížícího se překročení stropu agrárních výdajů EU umožní paušálně snížit výdaje na přímé platby),

- snížení intervenční ceny u mléčných produktů a další tržní opatření, která mají zajistit lepší pozici EU při jednáních WTO,
- zavedení podpory pěstování energetických plodin.

V roce 2008 byla zahájena tzv. kontrola stavu SZP, známá také pod názvem **Health Check**, která měla posoudit funkčnost změn zaváděných SZP od roku 2003 a dále je rozvinout. V listopadu 2008 Rada ministrů zemědělství EU v Bruselu přijala návrh nových opatření, které zjednoduší a zefektivní SZP. Tato dohoda rušila povinnost uvádět půdu do klidu, umožnila postupné navýšení mléčných kvót (s cílem tyto kvóty v roce 2015 zrušit), změnit tržní intervenci na tzv. záchranou síť a na bázi modulace umožňovala snižovat přímé platby a převádět finanční prostředky do fondu pro rozvoj venkova.

Dále se kladl důraz na podporu mimoprodukčních funkcí zemědělství, na ochranu životního prostředí a bezpečnosti spotřebitelů. Výdaje z centrálních fondů podpory SZP se v průběhu reformních procesů zásadně strukturálně změnily, kdy tyto výdaje byly původně rozdělovány v poměru 90:10 mezi tržními opatřeními a rozvojem venkova. S postupným zavedením systému oddělených plateb od produkce byl kladen důraz na sociální problémy a ve větší míře bylo využíváno nástrojů rozvoje venkova k tlumení vznikajících sociálních a strukturálních problémů. V této souvislosti byla podpora rozvoje venkova orientovaná nejen na zemědělce, ale i na další subjekty venkova. Na začátku reformních opatření se princip tvorby podpor formoval do dvou pilířů SZP, přičemž první pilíř se zabývá podporou cen a druhý pilíř strukturálním opatřením. Po reformních opatření došlo ke změně v podobě převedení části z prvního pilíře podpory cen do druhého pilíře a o posílení podpory rozvoje venkova. (Bečvářová, Zdráhal, 2014b)

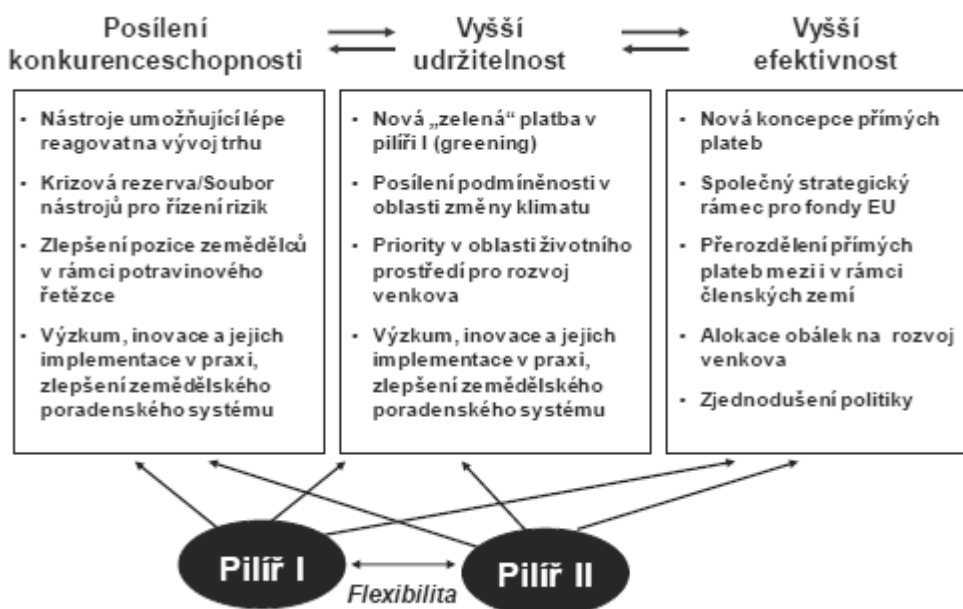
Již v listopadu 2010 Evropská komise zveřejnila Sdělení k budoucí podobě SZP po roce 2013 pod názvem „**Společná zemědělská politika do roku 2020 – řešení budoucích problémů v oblasti potravin, přírodních zdrojů a územního plánování**“.

V návaznosti na Sdělení EK k budoucí podobě SZP po roce 2013 představila Evropská komise v roce 2011 legislativní balíček k budoucímu směřování SZP zahrnující návrhy týkající se přímých plateb, jednotné společné organizace trhů, rozvoje venkova, horizontálních otázek, organizaci trhů se zemědělskými produkty a návrh nařízení, kterým se mění nařízení Rady, pokud jde o režim jednotné platby a podporu

pěstitelům vinné révy. (Bečvářová, Zdráhal, 2014b)

Stávající reformní návrhy vycházejí ze Sdělení EK o budoucnosti SZP, jehož cílem bylo reagovat na budoucí výzvy pro zemědělství a venkovské oblasti a vytyčit cíle stanovené pro SZP, kterými jsou zejména životaschopná produkce potravin, udržitelné hospodaření s přírodními zdroji a opatření v oblasti klimatu a vyvážený územní rozvoj. (MZe ČR, 2015)

Závěrečným tématem, které z tohoto procesu vyplynulo, je potřeba podpořit účinnost zdrojů a volby nástrojů k dosažení inteligentního a udržitelného růstu zemědělství a rozvoje venkovských oblastí EU v souladu se strategií Evropa 2020 a zároveň zachování struktury SZP ve dvou pilířích (obr. 9), které využívají vzájemně se doplňující nástroje, aby bylo dosaženo stanovených cílů. (Bečvářová, Zdráhal, 2014b)

Obrázek 9 - Hlavní formy a nástroje SZP pro splnění cílů (Bečvářová, Zdráhal, 2014b)

3.4.3 Nástroje regulace trhu s mlékem a mléčnými výrobky

Odvětví mléka a mléčných výrobků bylo vždy velmi důležitou oblastí sociálně-ekonomické struktury evropského zemědělství, což dokládá snaha o vytvoření systému určeného pro ochranu příjmů producentů mléka.

Trh s mlékem a mléčnými výrobky je regulován z hlediska vnitřního a vnějšího agrárního trhu. (MZe, 2013)

3.4.3.1 Regulace vnějšího agrárního trhu s mlékem a mléčnými výrobky

K regulaci vnějšího agrárního trhu s mlékem dochází prostřednictvím obchodních mechanismů, kterými jsou: celní sazby, dovozní a vývozní licence, záruky (jistoty), vývozní subvence (náhrady) a kontrolní mechanismy.

- **Celní sazby**

Společný trh mléka a mléčných výrobků je v rámci EU chráněn clem při dovozu mléka ze třetích zemí. Vstupem České republiky do Evropské unie převzala Česká republika celní legislativu Evropské unie, včetně celního sazebníku a obchodně politických opatření. Integrovaný společný celní sazebník EU je vydáván v Úředním věstníku Evropské unie. (MZe, 2013)

- **Dovozní a vývozní licence, skládání záruky (jistoty)**

Cílem licencí je zajistit řádnou správu společné organizace trhů. Dovoz mléka a mléčných výrobků ze třetích zemí, mimo území Evropského společenství, je až na výjimky podmíněn dovozní licencí. Vývoz mléka a mléčných výrobků podléhá předložení licence pouze tehdy, chce-li vývozce nárokovat příslušnou vývozní subvenci. (SZIF, 2013)

- **Vývozní subvence (náhrady)**

Tyto vývozní subvence jsou udělovány vývozcům z Evropské unie do třetích zemí pro sušené odtučněné mléko, máslo a máslový olej, a to z prostředků Evropského zemědělského orientačního a garančního fondu. Vývozní subvence zajišťují konkurenceschopnost produktů na světovém trhu. (MZe, 2013)

3.4.3.2 Regulace vnitřního agrárního trhu s mlékem a mléčnými výrobky

Regulace vnitřního trhu je zprostředkována mléčnými kvótami, intervenčními nákupy, prodejem a spotřebou másla a sušeného odtučněného mléka, podporou spotřeby školního mléka a použitím kaseinů a kaseinátů při výrobě sýrů. Dalšími omezeními jsou přímé platby a legislativní opatření.

- **Intervenční nákup, skladování a prodej másla a sušeného odtučněného mléka**

V důsledku hospodářské krize došlo ke snížení poptávky mléka a mléčných výrobků v EU na přelomu 2008 a 2009 a tedy k výraznému poklesu cen této komodity. Ve zmíněném období byl zvýšený zájem o intervenční nákupy. Zatímco v letech 2010 až 2013, vzhledem k vývoji tržních cen másla a sušeného odtučněného mléka v EU a v ČR nebyl o intervenční nákup zájem. (MZe, 2013)

- **Podpora spotřeby školního mléka**

V České republice byl program podpory školního mléka zahájen v roce 1999. Jak uvádí předběžné hodnocení výsledků programu za období školního roku 2012/2013 zájem ze stran škol i mateřských školek nadále trvá. V porovnání s předchozím školním rokem dochází k mírné změně nabízeného sortimentu, zvyšuje se podíl dodávaného polotučného ochuceného mléka, jogurtů, smetanových krémů a sýrů. (MZe, 2013)

- **Podpora použití kaseinu a kaseinátů při výrobě sýrů**

V rámci tohoto programu není v současnosti vyplácena podpora, pouze v případě porušení podmínek daných nařízením se vypočítává a ukládá sankce. (MZe, 2013)

- **Mléčné kvóty**

Evropská unie zavedla systém mléčných kvót v roce 1984 za účelem nadprodukce mléka, stabilizace trhu, ustálení kolísavosti nákupních cen a garance určité cenové hladiny mléka a mléčných výrobků. Každý členský stát v rámci systému mléčných kvót stanoveno vnitrostátní referenční množství mléka a vnitrostátní referenční obsah tuku, které může uvést na trh.

V České republice začal být systém „mléčných kvót“ uplatňován již před vstupem do EU tj. v roce 2001. Po vstupu ČR do EU byla administrace mléčných kvót upravena pravidly Společné zemědělské politiky EU. Česká republika kvótu nikdy nesplnila, vyjma kvótového roku 2005/2006, kdy byla kvóta splněna na 100,62 %.

Od roku 2009 je každoročně navýšena vnitrostátní kvóta mléka členskými státy o 1%, ale ČR přesto tuto kvótu nevyužívá a proto již dávno tento nástroj neplní u nás svou regulační roli. Jako přípravu na období po ukončení mléčných kvót vypracovala komise, která v roce 2012 uvedla do účinnosti opatření pro monitorování evropského trhu označované jako „Mléčný balíček“, s cílem posílit zejména vyjednávací pozici producentů v rámci dodavatelského řetězce a zajistit přehled o dodávkách mléka v rámci EU. Po ukončení kvót 31. 3. 2015 budou fungovat opatření schválená v rámci mléčného balíčku a to až do 30. 6. 2020.

V průběhu dubna 2015 až června 2015 provede SZIF vyhodnocení produkce kvótového roku 2015/2015. V případě, že by ČR svou národní kvótu překročila, byla by stanovena dávka z přebytku (27,83 Euro/100kg mléka) každému producentovi, který se na překročení podílel.

V souvislosti s ukončením systému kvót dochází k nastavení nového systému sledování tržní produkce mléka v rámci EU. Všechny subjekty podnikající v ČR a odebírající mléko od producentů, jsou povinni se registrovat u Fondu jako tzv. „první kupující“. Ti mají povinnost sledovat a evidovat dodávky mléka od producentů a informovat měsíčně Fond o realizovaných dodávkách, v termínu do 10. dne po uplynutí kalendářního měsíce na formuláři vydané Fondem. (SZIF, 2013), (SZIF, 2015)

4 VÝVOJ TRHU S MLÉKEM V EU

4.1 Produkce mléka v EU

Produkce mléka probíhá ve všech členských státech EU a představuje významnou část hodnoty zemědělské produkce.

V roce 2013 bylo vyprodukováno přibližně 159 milionů tun mléka, z nichž 154 milionů tun (96,8%) tvoří kravské mléko. Mléko od koz, ovcí a buvolů představuje pouhé 3,2% z celkové produkce.

V letech 2012 a 2013 produkce kravského mléka na farmách v EU-28 vzrostla o téměř 1,7 milionu tun. Počet krav v EU-28 bylo v roce 2013 přibližně 23 500 tis. kusů. Množství mléka vzrostlo o 1,1 %, zatímco počet dojnic se zvýšil o 1,6%. Průměrné výnosy mléka mezi regiony členských států EU se značně liší.

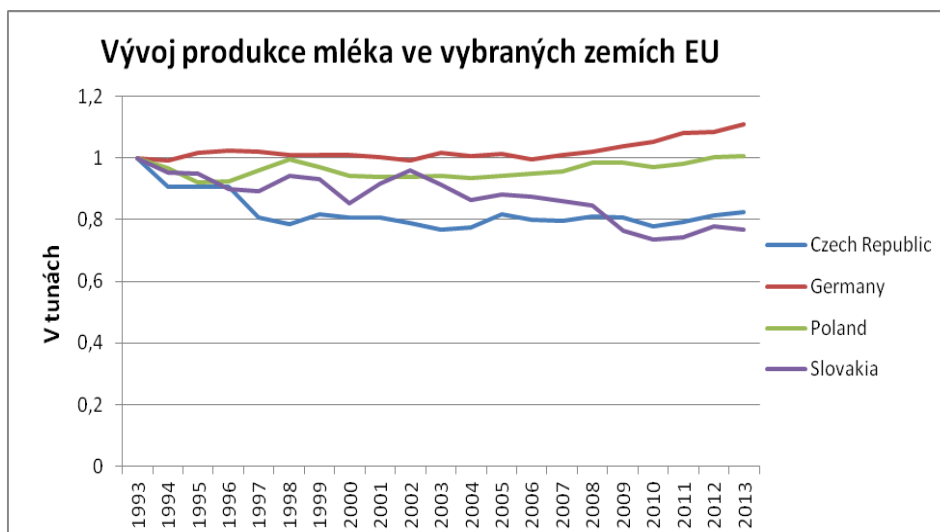
Následující vývoj se zaměřuje na produkci kravského mléka v EU, které bylo vypočítáno pomocí bazického indexu. Ten slouží k porovnání hodnoty současné proti hodnotě téhož ukazatele, který si zvolíme jako výchozí. Výchozí hodnota je vždy neměnná. Pro srovnání bazických indexů s indexem ČR byly vybrány státy Německo, jakožto lídra v produkci v EU, dále Slovensko a Polsko, které vstoupily do EU spolu s ČR.

Jak nám graf (obr. 10) vyobrazuje, produkce v Německu roste, zejména pak od roku 2006. Tento jev je vesměs potvrzením, že se produkce mléka v Německu zvyšuje.

Polsko je státem, jehož produkce střídavě klesá a roste. Do roku 1995 zažívalo výrazný pokles v produkci, poté opět růst až do roku 1998, kdy se takřka přiblížilo k původní produkci. Opět následoval pokles a až do roku 2008 ani zdaleka nevyprodukoval množství jako ve výchozím roce 1993. K dosažení této hranice dochází až v roce 2012, kdy je produkce o malinko vyšší a udržuje si jí i v roce 2013.

Slovenská republika také po roce 1993 snížila svojí produkci, a přestože zde docházelo k četným poklesům i růstům produkce, nikdy se na původní množství nedotáhly. Velký propad byl zaznamenán v roce 2004 a po tomto roce následoval prudký a dlouhý pokles s občasným nepatrným nárůstem.

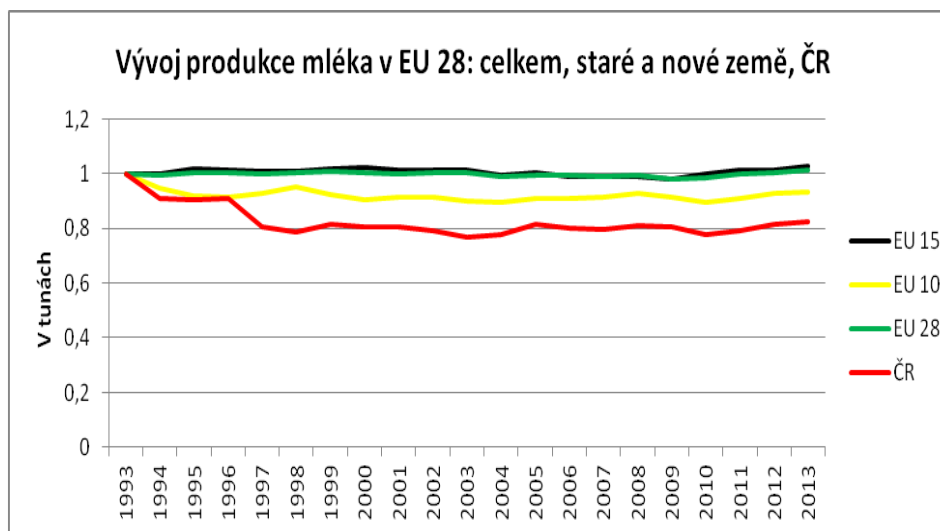
Produkce v ČR taky velmi výrazně poklesla oproti roku 1993. Pokles byl až do roku 1998 a na této úrovni se drží dodnes, bez výraznějšího vlivu vstupu ČR do EU. Od roku 2010 zaznamenáváme nepatrný nárůst.

Obrázek 10 – Vývoj produkce ve vybraných členských zemích EU (1993 = 100%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě databáze Faostat

Jak nám následující graf dokumentuje (obr. 11), vývoj produkce mléka v EU 28, tedy všech současných členských států EU, se nijak výrazně nemění a takřka dokonale kopíruje křivku bazického indexu EU 15 (státy v EU do roku 2004).

Obrázek 11 – Vývoj produkce mléka v EU 28, starých a nových členských zemí a ČR v období 1993 - 2013 (1993 = 100%)

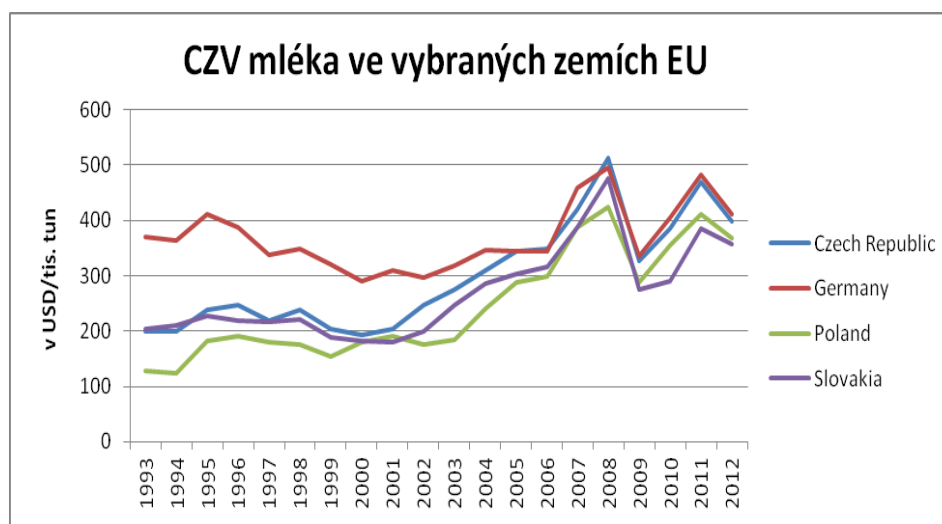
Zdroj: Zpracováno autorkou na základě databáze Faostatu

Na rozdíl od těchto skupin, které si udržují svoji produkci, dochází ve skupině EU 10 (států vstoupivších do EU v roce 2004) ke značnému poklesu. Na poklesu EU 10 se značně podepisuje pokles produkce v ČR a i na Slovensku.

4.2 Vývoj cen mléka v EU

Cena zemědělských výrobců mléka v zemích EU se pohybovala v roce 2013 ve středních hodnotách světové škály farmářských cen mléka a v řadě zemí EU se dokonce dostala pod úroveň teoretické světové ceny mléka.

Následující graf (obr. 12) znázorňuje ceny zemědělských výrobců mléka ve vybraných členských státech EU. Z grafu vyplývá, že mezi jednotlivými zeměmi byl v historii rozdílný vývoj cen zemědělských výrobců. Samozřejmě po vstupu do EU musí dojít k postupnému sjednocení respektive sblížení cen všech členů. Existuje několik různých způsobů, jakým mohou státy, potažmo EU reprezentovaná SZP ceny sjednotit, např. kvóty. V průběhu let docházelo k růstu cen až do roku 2008, avšak od tohoto roku se začala projevovat hospodářská krize (2009-2010). Poté dochází k postupnému ožívání ekonomiky této komodity.

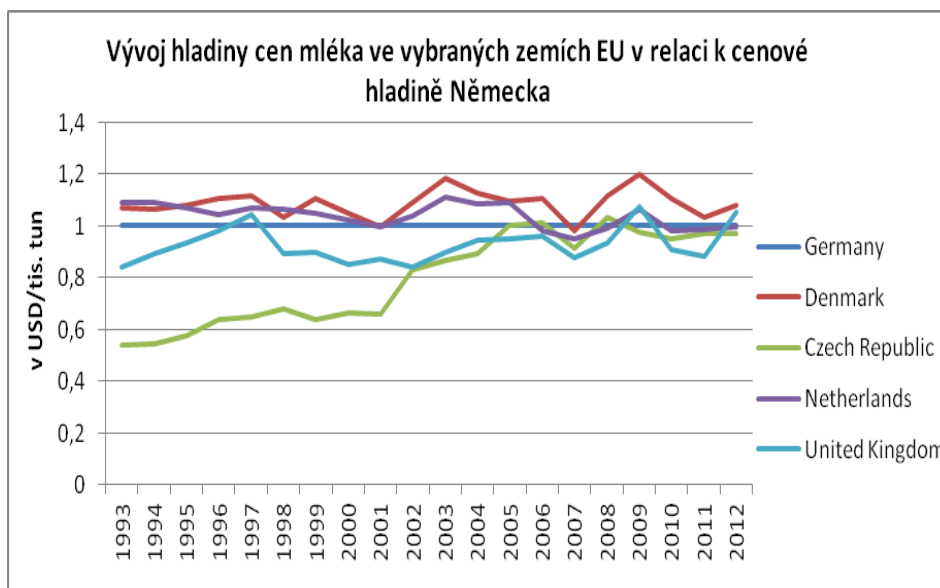

Obrázek 12 – Vývoj cen mléka ve vybraných členských zemích EU v období 1993 - 2012 (1993 = 100%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě databáze Faostat

Určitou roli CZV hrají i politiky jednotlivých států. Některé jako je např. Velká Británie nevyužívají možnosti cenové podpory výrobců, čímž umožňuje vstup

levnějších výrobků ze zahraničí, tato strategie tlačí na prvovýrobce vyrábět a i prodávat levněji. Dalšími možnostmi jsou pak vysoké úrovně finalizace výrobků s přidáním značky, jako to dělají např. v Německu, Dánsku či Nizozemí. ČR má v tomto ohledu stále velké rezervy a i přes sblížení cen zemědělských výrobců je potřeba zlepšit ostatní části komoditní vertikály a na trh vstupovat s plně finalizovanými výrobky s vyšší přidanou hodnotou.

Obrázek 13 – Vývoj hladiny cen mléka ve vybraných zemích EU v ralaci cenové hladině Německa v období 1993 - 2012

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě databáze Faostatu

V uvedeném grafu (obr. 13) můžeme vidět postupné navyšování ceny mléka v ČR od roku 1993, kde tato cena se postupně přibližovala ceně v Německu. Jak je v grafu patrné, od roku 2004 ji začala více či méně kopírovat. Důvodem je s největší pravděpodobností postupné propojování české i německé ekonomiky, a to i v mlékárenském průmyslu.

Od roku 2002 vývoj cen ve Velké Británii je podobný jako vývoj cen v České republice. Ostatní země jako Holandsko a Dánsko mají ceny průměrně vyšší s výjimkou roku 2007, kdy propad zaznamenaly všechny trhy.

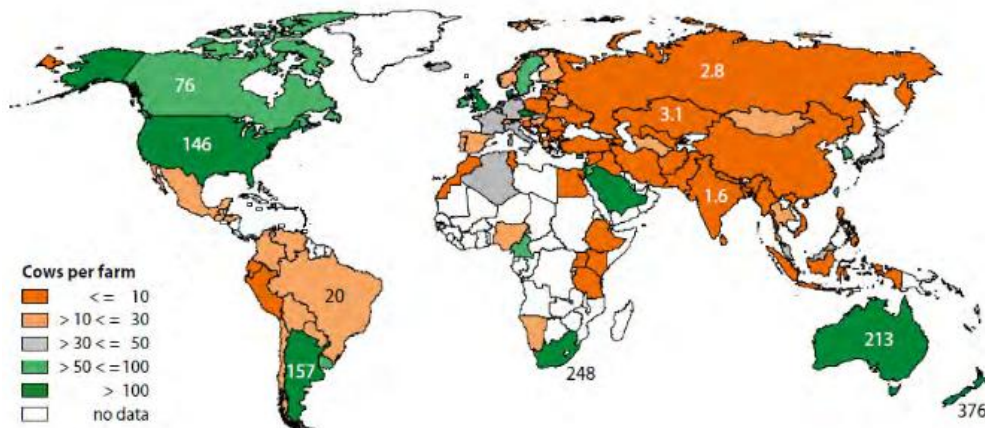
4.3 Obchod EU s mlékem a mléčnými výrobky

4.3.1 Světová produkce mléka z hlediska velikosti farem

Největší farmy z hlediska počtu kusů (obr. 14) se nacházejí na území Nového Zélandu, Austrálie, Argentiny, Spojených Států Amerických, Velké Británie a České republiky. Jedná se o stáda krav nad 100 kusů. V Evropě v zemích jako je například Francie nebo Německo se nacházejí farmy střední velikosti s počtem mezi 30-50 kusů.

Farmy do 30 kusů můžeme najít téměř kdekoliv na světě, například Thajsko, Mongolsko, Saudská Arábie v Asii, v Evropě to jsou země například Španělsko, Norsko, Finsko, Bělorusko.

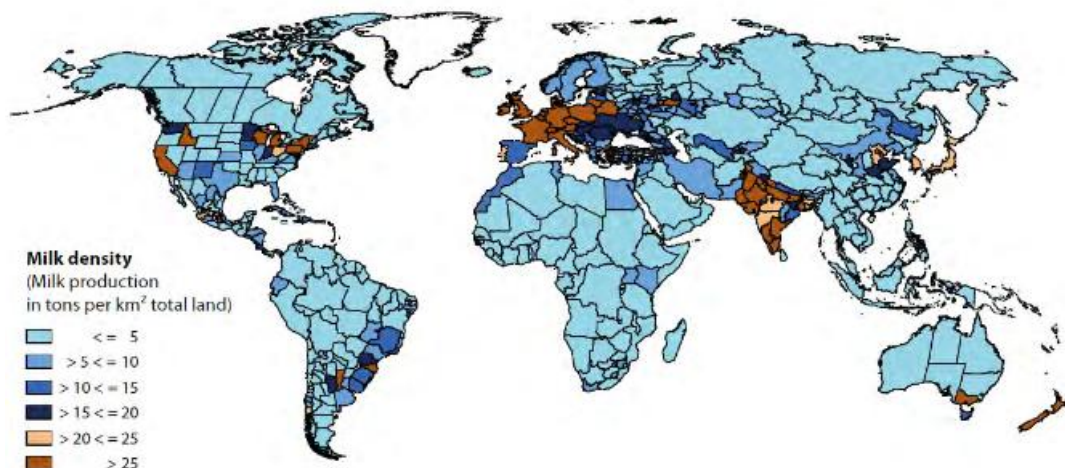
Velmi malé farmy do 10 kusů se nacházejí zejména v Asii (Rusko, Čína, Indie, Kazachstán), západním břehu Jižní Ameriky (Peru), některých částech Afriky (Egypt, Tunisko, Etiopie) a v Evropě jsou to státy například Polsko a Rumunsko.

Obrázek 14 – Průměrná velikost farem ve světě v roce 2011 (IFCN, 2013)

Zajímavý je vztah mezi velikostí stád a produkcí. Z přiložené mapy (obr. 15) můžeme vidět, že nejvyšší produkci máme v Evropě, kde převažují zejména velké a střední farmy. Například Švédsko s 50 - 100 kusy na farmu se řadí mezi ty větší, ovšem z hlediska produkce patří mezi průměrné.

Silná produkce je také v Severní Americe v USA, zejména pak ve státech Kalifornie, Virginie a Kentucky, což je dáno opět výskytem velkých farem. Velice zajímavá je produkce v Indii, kde je vysoká produkce mléka, ovšem nízký počet kusů na jednotlivých farmách (méně, než 10 kusů krav na farmu).

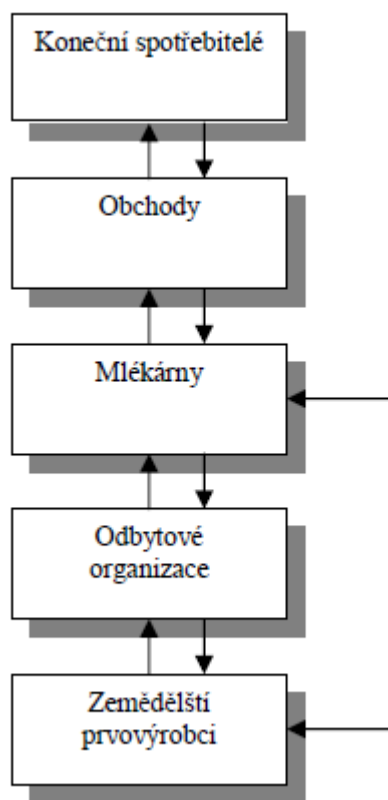
Obrázek 15 - **Hustota mléka ve světě v t/km v roce 2011** (IFCN, 2013)

Ve většině případů velikost farem přímo souvisí s velikostí produkce. Vyspělé státy zejména v Evropě a Americe mají velký počet kusů krav na jednu farmu, a tak patří mezi velké producenty mléka. Ovšem některé státy se vymykají, například státy jako Švédsko, Kanada, Austrálie, Saudská Arábie, Argentina a Jihoafrická republika mají velký počet kusů na jednu farmu, avšak jejich produkce je průměrná. Z největší pravděpodobností důvodem je malý počet farem. Naopak proti tomu Indie má velice nízký počet kusů na jednu farmu (méně než 10), ale její produkce konkuruje vyspělým oblastem v Evropě a Americe. Je to dáno především velkými množstvími farem.

5 VÝVOJ V KOMODITNÍ VERTIKÁLE MLÉKA A MLÉKÁRENSKÝCH VÝROBKŮ V ČESKÉ REPUBLICE

5.1 Obecné vymezení komoditní vertikály

Komoditní vertikálu navazující na produkci mléka a mlékárenských výrobků zachycuje schéma potravinářského řetězce na obrázku č. 16, kde fáze zpracování probíhá v mlékárenských podnicích. Ze schématu vyplývá propojení mezi spotřebitelskou poptávkou po mléce a mlékárenských výrobcích a odvozenými poptávkami na jednotlivých trzích až po trh zemědělských produktů.

Obrázek 16 – Vazby v nabídce a poptávce v potravinovém řetězci mléka a mléčných výrobků

Prvním článkem potravinového řetězce je zemědělská prvovýroba, která nabízí výchozí surovinu potřebnou k výrobě mlékárenských produktů. Prvovýrobní podniky vyrábějí zemědělské produkty, které částečně sami spotřebovávají a také je prodávají subjektům na dalším stupni vertikály a to zpracovatelům. Mezi těmito dvěma stupni

operují i odbytové organizace, které slouží k posílení pozice producentů. Vyprodukované kravské syrové mléko vykupují především mlékárenské podniky, které v rámci komoditní vertikály představují zpracovatele první fáze. Takhle zpracované mléko je buď dále užito ve druhé fázi zpracování k výrobě mléčných výrobků, nebo je prodáváno přímo do obchodní sítě. Mléko a mléčné výrobky jsou prostřednictvím obchodních článků distribuovány ke konečnému spotřebiteli.

5.2 Subjekty a vazby v rámci komoditní vertikály mléka

V této kapitole se práce věnuje popisu zemědělské prvovýroby od mlékárny přes velkoobchod až distribuci do maloobchodního prodeje.

Zemědělská prvovýroba - mlékárny

V běžné praxi vztahy mezi zemědělci a mlékárnami jsou ryze smluvní. Kde se zemědělský podnik zavazuje dodat určité množství mléka. V tomto vztahu se jedná o střední stupeň vertikální koordinace – marketingový kontrakt.

Vyšší stupeň vertikální koordinace, tedy vertikální integrace, je v rámci tohoto odvětví také dosahován. Příkladem může být firma InterLacto spol. s r.o., která vznikla fúzí několika mlékáren a zemědělských firem. Ale také například AGROFERT HOLDING integrující zemědělské a mlékárenské divize.

Mlékárny – velkoobchod – maloobchod

Vztahy v rámci těchto stupňů vertikály mohou být různé, počínaje spotovým trhem a konče vertikální integrací. Častým řešením těchto vztahů je integrace mlékárny a velkoobchodu, kdy mlékárny samy řeší distribuci a prodej výrobků do maloobchodů. Tímto směrem se vydala například OLMA, a.s.; Mlékárna Hlinsko, a.s.; MADETA a.s. Vertikální koordinace mezi velkoobchodem a maloobchodem bývá nejčastěji tvořena středním stupněm kontroly, tedy smluvními vztahy. Minimálního stupně kontroly (spotový trh) z části využívá MADETA a.s.

Většina velkých mlékáren (OLMA, a.s.; Mlékárna Hlinsko, a.s.; MADETA a.s.) provozuje podnikové prodejny, ovšem pouze v počtu 1 – 2 prodejny na celou Českou republiku. Tento příklad poukazuje na maximální stupeň kontroly, vertikální integraci, mezi mlékárnou a maloobchodem.

5.3 Legislativa

Česká republika má v platnosti základní nařízeními vlády, v odvětví trhu s mlékem a mléčnými výrobky. Tyto nařízení jsou v souladu s nařízením Evropských společenství: (MZE, 2013)

1) Nařízení vlády č. 244/2004 Sb., o stanovení bližších podmínek pro uplatňování dávky v odvětví mléka a mléčných výrobků v rámci společné tržní organizace trhu s mlékem a mléčnými výrobky, ve znění nařízení vlády č. 517/2004 Sb., nařízení vlády č. 258/2005 Sb., nařízení vlády č. 293/2007 Sb. a nařízení vlády č. 308/2012 Sb.

2) Nařízení vlády č. 205/2004 Sb., kterým se v rámci společné organizace trhu s mlékem a mléčnými výrobky stanoví bližší podmínky poskytování podpory národní podpory spotřeby mléka a mléčných výrobků žáky, kteří plní povinnou školní docházku ve školách zařazených do sítě škol, ve znění nařízení vlády č. 128/2005 Sb., nařízení vlády č. 371/2005 Sb., nařízení vlády č. 339/2006 Sb., nařízení vlády č. 211/2007 Sb. a nařízení vlády č. 319/2008 Sb. a nařízení vlády č. 238/2009Sb.

3) Nařízení vlády č. 225/2004 Sb., o některých podrobnostech provádění vybraných tržních opatření společné organizace trhu s mlékem mléčnými výrobky, ve znění nařízení vlády č. 120/2005 Sb., a ve znění nařízení vlády č. 269/2006Sb. Toto nařízení je implementací zbývajících nástrojů společné organizace trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

4) Podmínky dovozu a vývozu mléka a mléčných výrobků jsou uvedeny v nařízení vlády č. 224/2004 Sb., o některých podrobnostech provádění společných organizací trhu v režimu dovozních a vývozních licencí a osvědčení o stanovení náhrady předem pro zemědělské produkty.

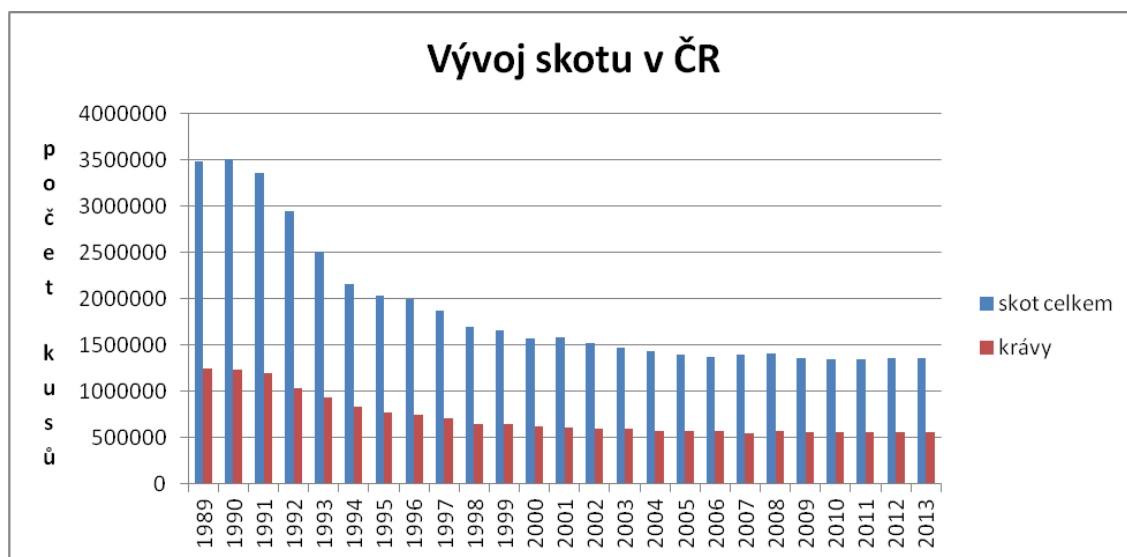
Tohle je nejzákladnější legislativa, která vytváří podstatu mléčného trhu a mléčné výrobky v České republice.

5.4 Základní charakteristiky jednotlivých fází komoditní vertikály mléka v ČR

5.4.1 Vývoj stavů skotu

V rámci agrárního sektoru se chov skotu v České republice řadí mezi významné odvětví, které má dlouholetou historii. Jeho chov pozitivně přispívá k výrobě mléka a mléčných výrobků. Mléko je základním zdrojem výživy hlavně pro mláďata, která z tzv. mleziva získávají potřebné protilátky a vitamíny pro upevnění své imunity. Produkci mléka ovlivňují využití typy plemen, dojení a krmení, technologie ustájení, management a organizace. Vývoj stavů dojných krav se dlouhodobě snižuje, ale produkce mléka roste, to je způsobeno šlechtěním krav. K výraznějšímu poklesu stavů krav došlo po zjištění výskytu nemoci šílených krav. Další snížení se uskutečnilo po vstupu do EU.

Dlouhodobý vývoj skotu (od roku 1989 do roku 2013) znázorňuje graf (obr. 17), kde můžeme vidět, že v roce 1989 bylo 1 247 567 kusů, oproti roku 2013 bylo 551 924 kusů, což je snížení přibližně o 55%.

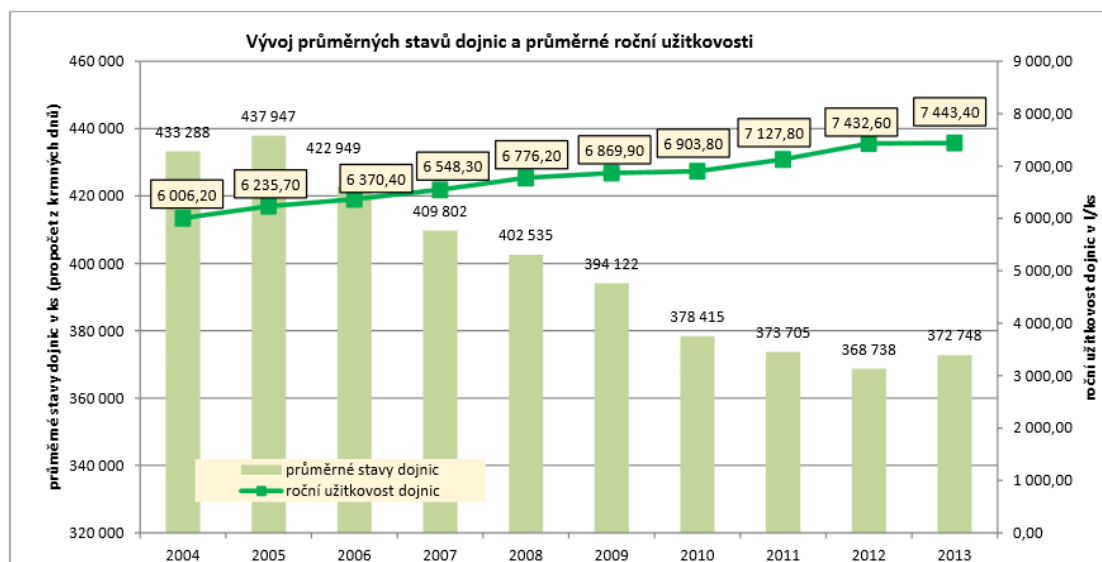
Obrázek 17 – Vývoj skotu a krav v ČR za období 1989 – 2013

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Počet krav se v posledních letech ustálil, ale počet krav s tržní produkcí mléka dlouhodobě klesá, výjimkou je rok 2013, kde dochází k mírnému nárůstu. Produkce má mírně klesající tendenci a k největšímu propadu došlo v roce 2004, kdy ČR vstoupila do EU. Další propad byl příčinou hospodářské krize na přelomu let 2007/2008, který se

projevil v roce 2010. V jejím dlouhodobém důsledku bylo pomalejší zotavování se prvovýrobců.

Kompenzací k udržení objemu výroby mléka je rostoucí užitkovost, které se daří eliminovat dopady poklesů stavů na produkci. Rostoucí užitkovost dokumentuje obrázek č. 18.

Obrázek 18 – Vývoj stavů dojnic a roční užitkovost v ČR

Zdroj: Komoditní karta mléka 2014 (MZe)

5.4.2 Produkce mléka a mlékárenských výrobků

V České republice patří produkce mléka k nejdůležitějším odvětvím živočišné výroby. Produkce mléka a mléčných výrobků jsou v ČR jedním ze základních zemědělských pilířů. V posledních letech produkce mléka stagnuje okolo 2,7 miliard. Snižující se počet stavů dojnic, je kompenzován rostoucí dojivostí krav, které je dosahováno šlechtěním, krmivářstvím a péčí o ně. V posledním roce (2013) vidíme nejen nárůstu dojivosti, ale i stavů dojnic.

Evropská unie určuje kvóty, které stanoví objem produkce. V průběhu let se tarify mění a to zejména pozitivním směrem vzhůru. Po vstupu do EU byla kvóta 2 682 tisíc tun, v kvótovém roce 2010/2011 byla již o 7,4% vyšší. Výroba mléka v roce 2012 v přepočtu na osobu dosáhla 238 litrů, kde průměrná spotřeba je o 12 litrů vyšší. V kvótovém roce 20013/2014 byla kvóta pro dodávky mléka naplněna z 94,53%, to je 2 906 440 tun.

Níže uvedenou tabulku zachycující vývoj mlékárenské výroby na základní výrobky v ČR si popíšeme po jednotlivých kategoriích. U kategorie konzumní mléko dochází k nárůstu o přibližně 150 mil. l. Krátký výpadek a snížení produkce byl zaznamenán po roce 2010, avšak výroba nám opět roste.

Hlavní podíl tvoří mléko trvanlivé a to okolo 80%. Jogurty jsou druhou kategorií, u které došlo k růstu výroby. Přesto že se v současnosti neprodukuje historické maximum, jehož bylo dosaženo v roce 2009 s produkcí 152,4 tis. tun. Po krizi produkce upadá a v současné době se nachází okolo 140 tis. tun. Což je oproti roku 2003 nárůst o 53 tis. tun.

Másla jsou jednou z kategorií, u kterých dochází k poklesu po celou dobu tedy od roku 2003 po rok 2013. Z počátku výroba představovala 65,2 tis. tun, ta však byla postupně snižována. K výraznému snížení došlo na přelomu let 2006 a 2007 kdy se propadla výroba o více jak 20 tis. tun. V roce 2007 byla výroba už jen necelých 32 tis. tun. V roce 2010 pak byla produkce nejnižší cca 22,2 tis. tun a v současné době je na 23,6 tis. tun. Propad, který tuto kategorii postihl je 63,8%. Pomazánková se drží v rozpětí 7 - 10 tis. tun. Hranici překročili v letech 2009, kdy byla produkce 10,6 tis. tun a v roce 2013, kdy byla pouhých 6,9.

Stejně jako u másla, tak i u kategorie sýrů, dochází ke snižování produkce, avšak ne tak rychlým tempem. Zatímco v roce 2003 bylo vyrobeno 146,1 tis. tun tvořených z převážné části sýry přírodními (okolo 94,4 tis. tun), dále sýry tavenými (19,9 tis. tun) a tvarohy (32,7 tis. tun), tak v roce 2013 je produkce 134,8 tis. tun a z toho 84,8 tis. tun byly sýry přírodní. Na rozdíl od másla však produkce za poslední 2 roky lehce narůstá.

Tab. 1 Vývoj mlékárenské výroby v ČR v letech 2003 - 2013

Ukazatel/rok	jednotka	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Konzumní mléko celkem	mil. l	473,9	503,1	572,7	593,6	601,0	641,4	663,4	620,7	627,3	600,5	631,8
z toho: čerstvé pasterované		137,2	144,1	147,8	116,2	114,4	115,1	109,2	102,3	96,3	93,1	129,5
trvanlivé		336,7	355,0	421,5	473,6	486,6	526,3	552,4	516,0	528,9	505,4	500,1
Jogurty	tis. tun	86,7	91,9	101,0	124,0	141,9	134,9	152,4	139,4	132,6	131,3	140,1
Ostatní zakysané včetně podmásí		32,0	44,6	49,4	56,6	44,0	42,4	43,8	40,5	40,3	36,3	35,4
Máslo tradiční		65,2	59,3	54,1	52,1	31,7	31,5	28,8	22,2	23,1	24,5	23,6
Pomazánkové		7,4	8,4	10,1	10,0	9,3	8,8	10,6	10,0	7,4	7,0	6,9
Tvarohy celkem		32,7	34,4	29,4	28,2	29,6	29,5	28,2	29,6	30,4	30,5	33,0
Přírodní sýry		94,4	94,4	91,8	88,1	85,9	81,4	81,2	81,0	79,5	80,7	84,8
Tavené sýry		19,9	19,9	20,0	18,9	19,3	17,3	16,9	15,1	14,1	15,0	17,0
Sušené mléka celkem		63,5	53,2	51,0	36,1	38,3	39,3	28,3	24,9	27,5	28,4	31,1

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě Českomoravského svazu mlékárenského

Vyráběné množství tvarohů se dlouhodobě drží okolo 30 tis. tun bez výraznějších změn.

Poslední kategorií, o které se tabulka zmiňuje, je sušené mléko. I v této kategorii stejně jako u másla a sýrů došlo k poklesu. Dokonce téměř stejně výraznému jako u másla, neboť z původních 63,5 tis. tun poklesla produkce na pouhých 31,1 tis. tun. U této kategorie došlo historicky ke třem výrazným poklesům výroby, a to sice mezi lety 2003 - 2004, pokles o 10 tis. tun. Dále pak 2005 - 2006 (toto je mimo jiné největší propad) a to o necelých 15 tis. tun. Nakonec po krátkém nevýrazném vzrůstu opět pokles mezi lety 2008 - 2009, okolo 10 tis. tun. Nejnižší množství bylo vyráběno právě v roce 2010, kdy výroba klesla pod hranici 25 tis. tun. Od této doby mírně vzrostla.

5.4.3 Vývoj velikostní struktury podniků mlékárenského průmyslu

Po roce 2001 došlo k výraznému poklesu počtu podniků. Tento úbytek byl zapříčiněn v důsledku slučování firem do větších celků nebo díky vstupu zahraničních investorů na náš trh (zejména z Německa) anebo v důsledku jejich zániku.

Další pokles byl zaznamenán v roce 2004, kdy zanikly menší mlékárny díky zvýšenému tlaku, anebo pohlcením většími mlékárnami. Pro tohle období bylo příznačné nejenom snižování počtu podniků a jejich postupná koncentrace a specializace, ale byla zde i typická globalizace sektoru, kdy do našeho průmyslu vstoupili a postupně se úspěšně usadili významní světoví lídři.

V současné době český mlékárenský průmysl čelí silnému konkurenčnímu prostředí, kde silné nadnárodní společnosti určují ceny na trzích a další vývoj na trhu. Od roku 2013 bylo české mlékárenství opět v rozkvětu a to až do 6. 8. 2014, kdy bylo uvaleno Ruskem embargo na dovoz potravin, které nyní významně ovlivňuje celý sektor. (ČMSM, 2015)

Následující obrázek č. 19 znázorňuje 10 největších mlékárenských společností v ČR za rok 2013:

Obrázek 19 – Největší zpracovatelé mléka v ČR za rok 2013

Zdroj: ČMSM

Na českém trhu dnes operuje pouze 35 průmyslových společností (v roce 1989 to bylo 116), kde na předních příčkách ze světově významných společností působí Lactalis, Bongrain, Bel, Müller a Danone, které v roce 2014 koupila globální společnost Schreiber Foods. Podle údajů Českomoravského svazu mlékárenského v roce 2013 dosáhl objem zpracovaného mléka v ČR u zahraničních investorů více než 45%.

V České republice předními mlékárenskými společnostmi zůstávají firmy především Madeta, Pragolaktos a obě mlékárny ze skupiny Agrofert, a to tedy Olma a Mlékárna Hlinsko. (ČMSM, 2015)

5.4.4 Charakter odvětví maloobchodu v ČR

K prodeji mléka a mlékárenských výrobků dochází zejména prostřednictvím obchodních řetězců, které ovládají v České republice stále větší část trhu. Nejvíce roste počet prodejen spadající do kategorie diskont, kdy v roce 2013 bylo 577 prodejen. Další místo zaujímá kategorie supermarketů (517 prodejen) a dále hypermarkety (306 prodejen).

Špici žebříčku převládají mezinárodní širokosortimentní řetězce, kde přední příčku podle celkových tržeb za rok 2013 zaujímá Kaufland, následně další pořadí vede Tesco Stores ČR a Ahold Czech Republic. Na dalších místech jsou Makro, Penny Market, Globus, Lidl a Billa. (Incoma, 2014)

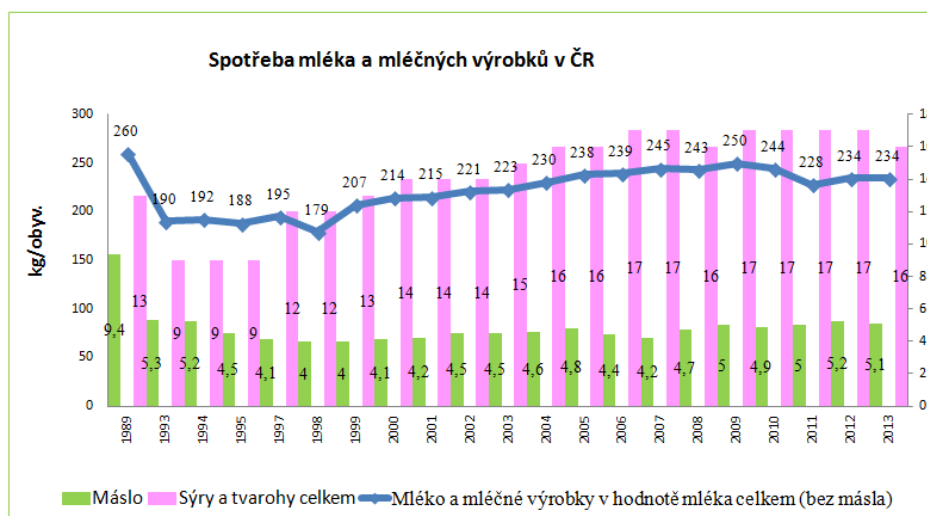
5.4.5 Spotřeba mléka a mléčárenských výrobků

Spotřeba mléka a mléčných výrobků je významným ukazatelem této komodity, který mimo jiné ovlivňuje výrobu, odbyt a nákupní ceny mléka.

Z níže uvedeného vývoje v grafu (obr. 20) vyplývá, že v devadesátých letech v České republice došlo k poklesu spotřeby mléka a mléčných výrobků. Graf nepředstavuje většinu druhů, zaznamenává zejména ty produkty, u kterých jsou vykazovány největší změny, a to hlavně u mléka, másla, sýrů a tvarohů.

Čeští spotřebitelé zvyšují poptávku po produktech s vyšší přidanou hodnotou, hlavně u sýrů. Naopak u výrobků s nižší přidanou hodnotou, jakými jsou především máslo a konzumní mléko, byl zaznamenán propad ve spotřebě. Spotřeba másla klesla od roku 1989 takřka o $\frac{1}{2}$ a mléka téměř o $\frac{2}{3}$. Tyto velké změny u másla a mléka proběhly v první dekádě tohoto období, ve druhé dekádě je spotřeba másla téměř konstantní.

Výrazný pokles spotřeby v polovině 90. let na 188 kg byl způsoben cenovou liberalizací s následným zdražením mléčných výrobků. Postupným vývojem se spotřeba mléka a mléčných výrobků na přelomu tisíciletí začala zvyšovat a překročila hranici 200 kg na osobu za rok. U másla můžeme vidět spotřebu konstantní a to okolo 4,7 kg na osobu za rok.

Obrázek 20 – Spotřeba mléka a mléčných výrobků v ČR

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě Komoditní karty mléka 2014 (MZE)

V roce 2012 byla zaznamenána zvýšená spotřeba mléka o 1,3 litrů, mírně se zvýšila i spotřeba sýrů (na 13,4 kg). Nárůst byl zaznamenán i u jogurtů, podmáslí a ostatních mléčných výrobků. U sýrů v roce 2013 činila spotřeba snížení o 0,7 kg oproti předcházejícímu roku.

Podrobnější přehled vývoje spotřeby mléka a mléčných výrobků je uveden v tabulce č. 2.

Tab. 2 – Spotřeba mléka a mléčných výrobků (kg/rok)

Druh/kg/rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Mléko a mléčné výrobky v hodnotě mléka celkem (bez másla)	239,4	244,6	242,7	249,7	244,0	227,7	234,3	234,1
Konzumní mléko kravské	53,5	52,0	56,9	59,7	57,6	57,6	58,9	62,2
Máslo	4,4	4,2	4,7	5,0	4,9	5,0	5,2	5,1
Sýry celkem	13,4	13,7	12,9	13,3	13,2	13,0	13,4	12,7
Tvarohy	3,3	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,6
Ostatní mléčné výrobky	31,7	32,3	32,2	32,7	32,5	32,5	33,2	31,5
Mléčné konzervy	1,9	1,9	1,8	2,0	1,8	1,4	1,4	1,5

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě Komoditní karty mléka 2014 (MZe)

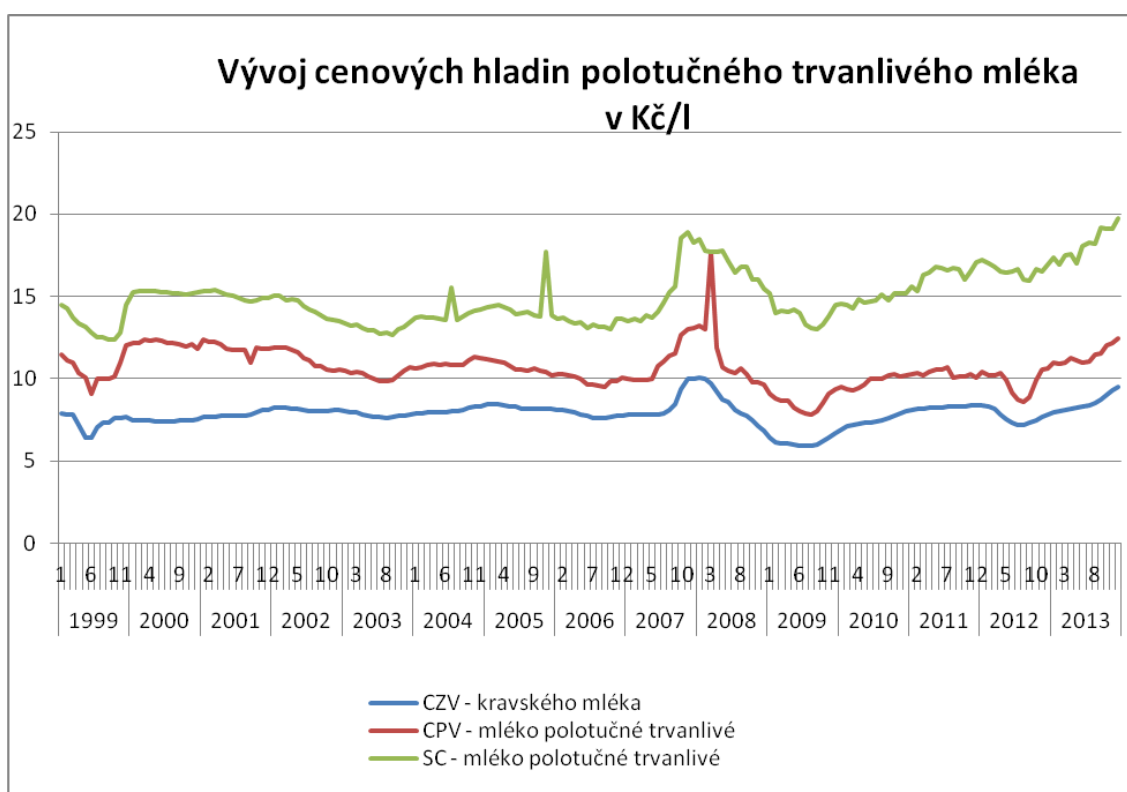
5.4.6 Cenový vývoj mléka a mléčných výrobků v ČR

Cenový vývoj v komoditní vertikále mléka a mléčných výrobků je ovlivňován situací na zahraničních trzích. V České republice působí celá řada nadnárodních obchodních společností, které ovlivňují nabídku cenou a sortimentem mlékárenského zboží. V této vertikále mléka a mléčných výrobků jsou v rámci agrobyznysu formovány tři úrovně cenových hladin:

- Ceny zemědělských výrobců (CZV), představující cenu syrového kravského mléka v Kč/l
- Ceny průmyslových výrobců (CPV), představující cenu polotučného trvanlivého mléka v Kč/l
- Spotřebitelské ceny (SC), představující cenu polotučného trvanlivého mléka v Kč/l

Ze všech těchto tří uvedených cen (CZV, CPV, SC) je cena zemědělských výrobců na nejnižší úrovni. CZV představují hodnotu vstupního produktu určeného ke

zpracování. Z níže uvedeného vývoje cenových hladin (obr. 21) můžeme vidět, že nejvyššího nárůstu bylo dosaženo na začátku roku 2008, kde se cena syrového kravského mléka vyšplhala až na 10,04 Kč/l. Poté se začala cena výrazně snižovat a prosinci téhož roku se cena kravského mléka propadla až na 6,83 Kč/l. Tento propad byl ovlivněn v důsledku snížení poptávky a většími zásobami mlékárenských výrobků. Další výrazný pokles byl zaznamenán v roce 2009 a to v průměru až na úroveň 6,14 Kč/l. Tento pokles byl způsoben snižující se produkcí a celosvětovou krizí, díky které nabídka převyšovala poptávku, což mělo za následek hluboký pokles cen zemědělských výrobců. V roce 2010 došlo k opětovnému nárůstu ceny. V lednu téhož roku byla cena mléka 6,90 Kč/l a na konci roku 2010 cena vzrostla na 7,43 Kč/l. Na začátku roku 2012 se cena zemědělských výrobců snížila (8,35 Kč/l) a až do prosince se neustále snižovala (7,80 Kč/l), což je snížení o 7%. Po předchozích 12 měsících poklesů a stagnace se CZV v roce 2013 začala zvyšovat a v průměru se pohybovala na úrovni 8,51 Kč/l.

Obrázek 21 – Vývoj cenových hladin pro mléko polotučné trvanlivé v období 1999 - 2013

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě Situační a výhledové zprávy 2013

Cena, která ve výrobové vertikále navazuje na CZV, se nazývá cena průmyslových výrobců. CPV představují realizační cenu za mléko a mléčné výrobky,

kteřé zpracovatelé mléka (mlékárny) dodávají na trh svým odběratelům. Cena průmyslových výrobců zahrnuje v sobě cenu zemědělské suroviny zvýšenou o cenu průmyslových výrobců, která obsahuje i přidanou hodnotu zpracováním. Jak nám z grafu vyplývá, tak CPV za polotučné trvanlivé mléko kopíruje cenu zemědělských výrobců. K výrazné změně došlo v březnu roku 2008, kdy se cena mléka vystoupala na historické maximum a to až na 17,73 Kč/l. Poté se cena začala výrazně snižovat a zastavila se až koncem roku 2009. Tento jev byl zapříčiněn v důsledku tlaku obchodních řetězců na zpracovatele (mlékárny), které mají stlačit ceny na co nejnižší úroveň. V roce 2010 dochází opět k růstu CPV polotučného trvanlivého mléka. Další výrazný propad cen nastal v průběhu roku 2012 (leden až srpen), kde v lednu byla cena 10,41 Kč/l, oproti srpnu, ve kterém došlo ke snížení ceny ve výši 8,62 Kč/l, tedy o 17%. Od září téhož roku a celý rok 2013 ceny začínají opět stoupat a dostáváme se na průměrnou výši 11,41 Kč/l.

Spotřebitelské ceny jsou poslední fází ve výrobové vertikále mléka a mléčných výrobků. Spotřebitelská cena je cena, za kterou prodávají obchodníci výrobky konečným spotřebitelům. Tato cena se ve vertikále ze všech tří cen nachází na nejvyšší úrovni a na rozdíl od CPV je spotřebitelská cena navýšena pouze o obchodní marži. Stejně jako v případě CZV a CPV je v grafu vidět, že spotřebitelské ceny v lednu 2008 vykazovaly nejvyšší hodnoty a to 18,45 Kč/l, kdežto na konci téhož roku se cena mléka pohybovala na úrovni 15,46 Kč/l. Od roku 2010 můžeme sledovat opětovný nárůst SC, který se vyvíjí s menšími výkyvy až do konce roku 2013.

6 VÝVOJ ZAHRANIČNÍHO OBCHODU ČR S MLÉKEM A MLÉKÁRENSKÝMI VÝROBKÝ

6.1 Celkový přehled vývoje obchodu s mlékem a mlékárenskými výrobky

Pro potřeby českého statistického úřadu je mléko a mléčné výrobky rozděleno do několika skupin. Níže jsou uvedeny kódy a slovní popis co je jejich obsahem, tak jak je to uvedeno na českém statistickém úřadu.

0401 – mléko a smetana nezahuštěná neslazená

0402 – mléko a smetana zahuštěná slazená

0403 – zakysané výrobky (podmáslí, kefír, jogurt)

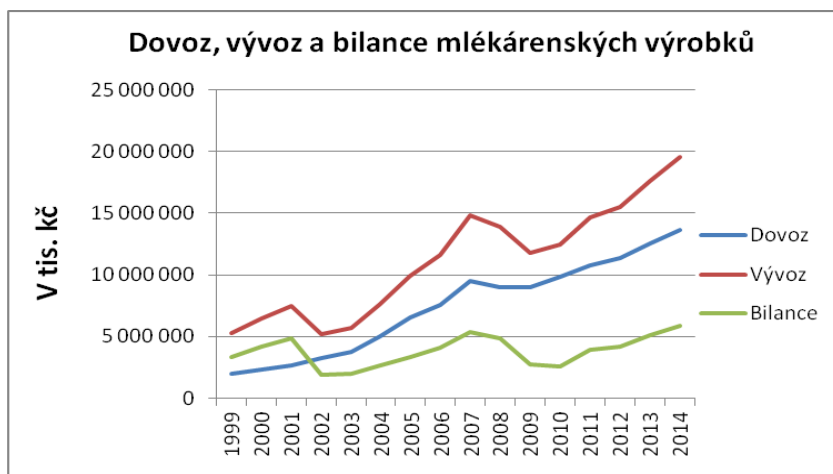
0404 – syrovátka a výrobky z mléka zahuštěné slazené

0405 – máslo a jiné tuky z mléka

0406 – sýry a tvaroh

Následující text přináší informaci o celkovém vývoji zahraničního obchodu s mlékárenskými výrobky, tak i vývoj obchodní výměny za těchto šest výše zmíněných kategorií.

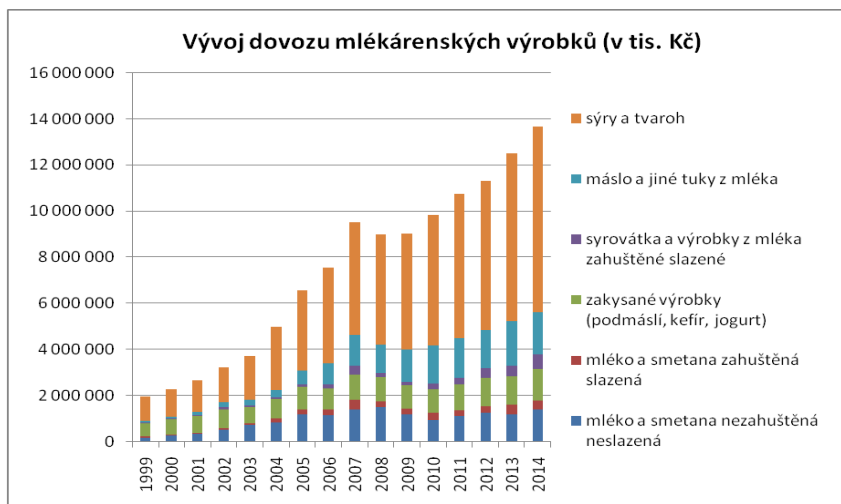
Dle grafu (obr. 22) můžeme vidět od roku 1999 postupný nárůst dovozu i vývozu mlékárenských výrobků kromě roku 2009, kdy nám začala hospodářská krize. Toto dění se projevilo snížením vývozu a zpomalením růstu dovozu. Dovoz v následujících letech rostl pomaleji, ovšem vývoz se vrátil k prudkému nárůstu.

Obrázek 22 – Dovoz, vývoz a bilance mlékárenských výrobků za období 1999 - 2014

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

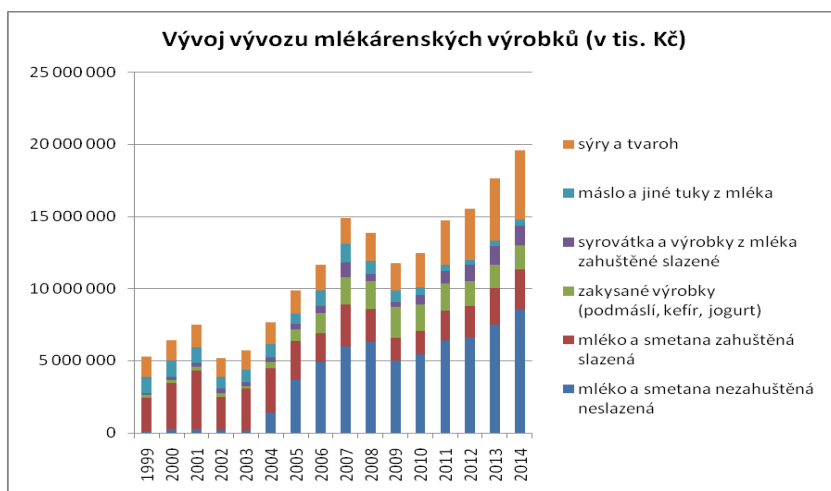
Dovoz mlékárenských (mléka i mléčných) výrobků (obr. 23) před vstupem do EU (2003) činil 3 719 487 tis. Kč a po vstupu ČR do EU došlo k výraznému nárůstu. V současné době činí import mléka a mléčných výrobků 13 634 060 tis. Kč, což je přibližně 4x vyšší než dovoz před vstupem. Pozice nejčastěji dováženého zboží zůstala nezměněna a udržela si jí kategorie sýry a tvarohy (0406), která v roce 2014 tvořila podíl přibližně 60%.

Obrázek 23 – Vývoj dovozu mlékárenských výrobků za období 1999 - 2014

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Vývoz mléka před vstupem do EU (2003) činil 5 715 738 tis. Kč, avšak ihned po vstupu docházelo k progresivnímu nárůstu. V současné době činí export mléka a mléčných výrobků 19 534 333 tis. Kč, což je přibližně 3,5x vyšší vývoz. Nejvíce se na tomto podílela kategorie mléko a smetana nezahuštěná, neslazená (0401), která tvořila 44%.

Obrázek 24 - Vývoj vývozu mlékárenských výrobků za období 1999 – 2014

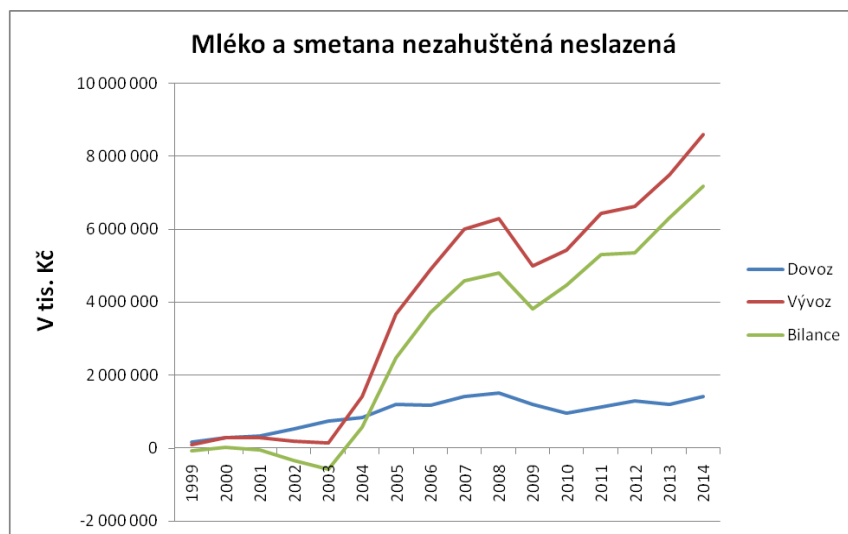
Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Dlouhodobě dochází ke snižování vývozu výrobků s vysokou přidanou hodnotou a růstu vývozu s nízkou přidanou hodnotou.

6.2 Mléko a smetana nezahuštěná neslazená (KN 0401)

Jak můžeme z grafu vidět (obr. 25), dochází u této komodity k většímu vývozu, než dovozu. Mléko a smetana nezahuštěná neslazená se na celkovém vývozu podílí největší měrou cca 44%. Bohužel se jedná o výrobky s nízkou přidanou hodnotou a vozí se do okolních zemí, kde se zpracovává a dováží zpět jako výrobky s vyšší přidanou hodnotou. Po roce 2001, kdy byl zaznamenán první výskyt BSE, docházelo k masivnímu vybijení stád, a tedy i snížení produkce mléka. Na velikosti vývozu se radikálně podepsal vstup do EU. Ke změně došlo i v roce 2009 a 2010, na které se podepsala světová hospodářská krize.

U dovozu je pak patrný postupný nárůst již od roku 2000. Na rozdíl od vývozu zde nedošlo k žádnému radikálnímu nárůstu z roku na rok, dokonce ani po vstupu do EU. Tento postupný nárůst tak vydržel až do roku 2008. Po hospodářské krizi se postupně navrátil na původní hodnotu z roku 2008.

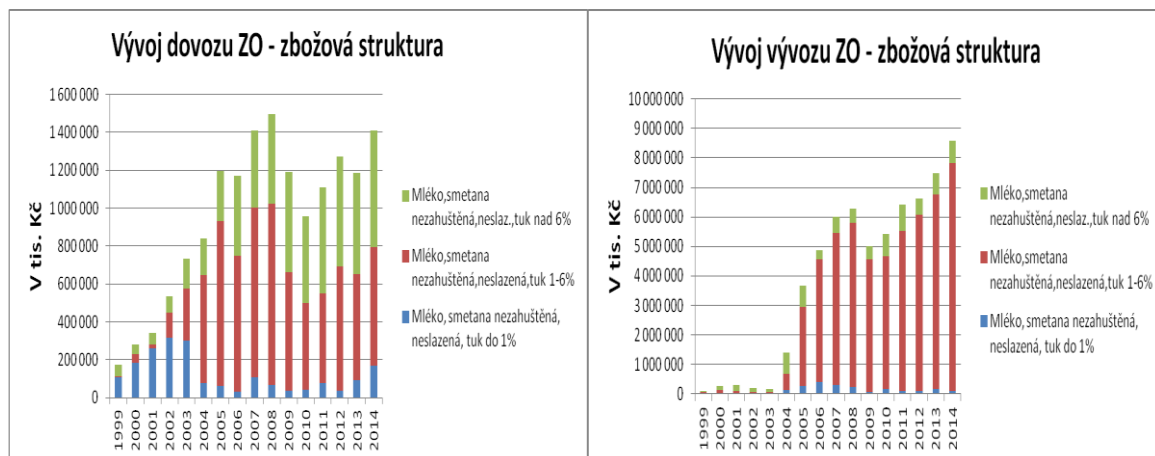
Obrázek 25 - Vývoj dovozu, vývozu a bilance u mléka a smetany nezahuštěné neslazené

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

V následujících 2 grafech (obr. 26 a 27) porovnáváme zastoupení jednotlivých výrobků u nomenklatury 0401. U dovozu dochází k největší změně z pohledu změny strukturního zastoupení v roce 2004, kdy do této doby se primárně dováželo mléko a smetana nezahuštěná neslazená s tukem do 1%. Po roce 2004 převládalo mléko a

smetana nezahuštěná neslazená s tukem 1-6%. Poměr mezi již zmiňovanou kategorií mléko a smetana nezahuštěná neslazená s tukem 1-6% a kategorií mléko a smetana nezahuštěná neslazená s tukem nad 6% se vyrovnal v roce 2009.

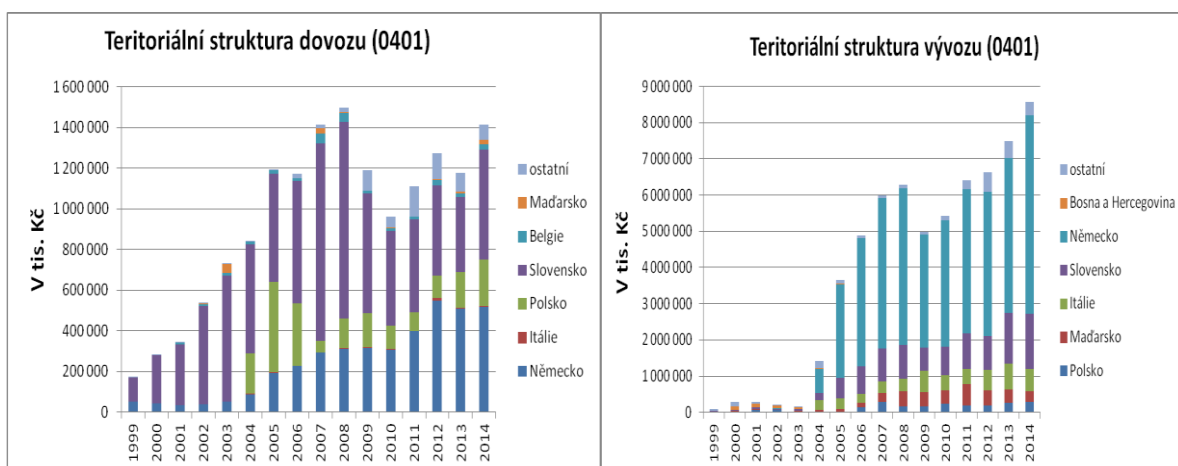
U vývozu spíše došlo ke změnám v podobě množství a hlavní kategorií je mléko a smetana nezahuštěná neslazená s obsahem tuku 1-6%, jejíž podíl každoročně roste. V současné době se hodnota této kategorie pohybuje těsně pod hranicí 8 mld., zatímco celkový vývoz dosahovaný u této nomenklatury je 8,5 mld.

Obrázek 26 a 27 - Vývoj dovozu a vývozu dle zbožové struktury u mléka a smetany nezahuštěné neslazené

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Teritoriální struktura dovozu od roku 1999 až do roku 2014, jak nám vyobrazuje níže uvedený graf (obr. 28), se výrazně změnila vstupem do EU. Posledních 5 let před vstupem do EU, tedy od roku 1999 až do roku 2003, k nám bylo dováženo mléko a smetana nezahuštěná neslazená zejména ze Slovenska, na druhém místě pak Německa a třetí nejvýznamnější dovozce se každoročně měnil (Itálie, Belgie a Maďarsko). Po vstupu dochází k výraznému nárůstu dovozu mléka a smetany nezahuštěné neslazené z Polska a Německa a spolu se Slovenskem zaujímají klíčové 3 dovozce pro ČR. Naopak k útlumu došlo u dovozu tohoto artiklu z Maďarska.

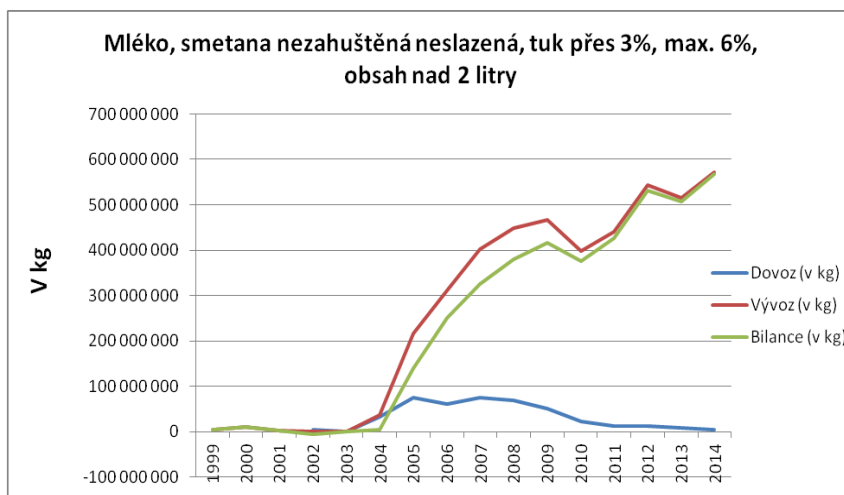
Obrázek 28 a 29 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu u mléka a smetany nezahuštěné neslazené

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Země, do kterých ČR vyvážela tuto skupinu zboží (obr. 29) před vstupem do EU, se každoročně radikálně měnila. K výrazným změnám došlo u Bosny a Hercegoviny, kam ČR před vstupem vyvážela velké množství, ale po vstupu tento obchodní partner vypadl ze hry. Také Německo a Itálie, kde však došlo k opačné situaci, zatímco před vstupem se jednalo o minoritní partnery, po vstupu do EU se z nich stávají klíčoví.

6.2.1 Mléko, smetana nezahuštěná neslazená, tuk přes 3%, max. 6%, obsah nad 2 litry (KN 04012099)

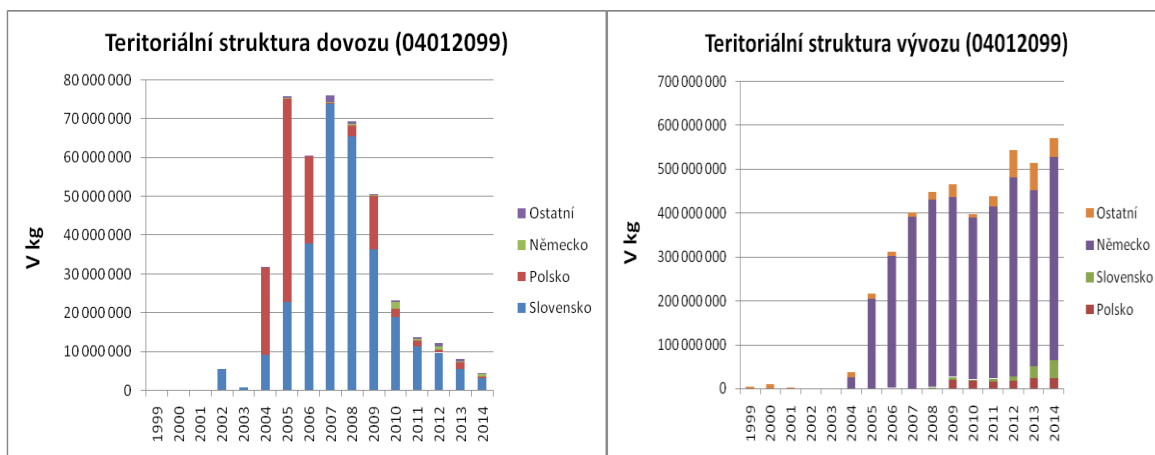
Z níže uvedeného grafu (obr. 30) vidíme extrémní nárůst vývozu této komodity za posledních 10 let. Převís vývozu nad dovozem je tak rapidní, že (zejména od roku 2011) bilance téměř dokonale překrývá křivku vývozu a má rostoucí tendenci. V roce 2014 bylo vyvezeno o více než 560 mil. kg této komodity, než dovezeno, což představovalo nárůst hodnoty bilance o cca 11% oproti roku 2013, kdy jsme dosahovali kladné bilance v množství 507 mil. kg.

Obrázek 30 - Vývoj dovozu, vývozu a bilance u mléka a smetany nezahuštěné neslazené (obsah tuku do 6%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

U této komodity, jak můžeme vidět na obr. 31, bylo dlouhodobě významným dovozcem Slovensko, které k nám dovezlo 3 044 392 kg, což představovalo necelé $\frac{3}{4}$ z celkového dovezeného množství. Dalšími významnými dovozci v roce 2014 byli Polsko a Německo, které se dohromady podíleli o téměř veškerý zbytek dovezeného množství.

Obrázek 31 a 32 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu u mléka a smetany nezahuštěné neslazené (obsah tuku do 6%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

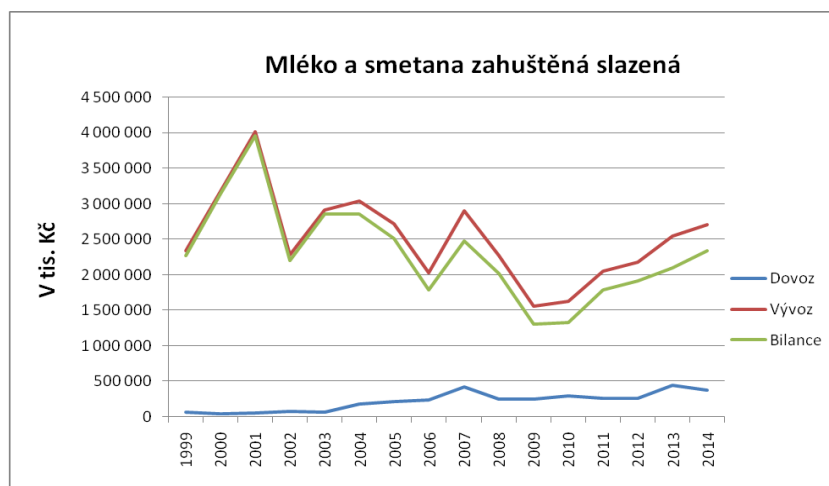
Z obr. 32 vidíme, že se do pozice významného vývozce za posledních 11 let se řadí Německo, kde největší podíl ve vývozu byl dosažen v roce 2014 s množstvím 463 643 292 kg, což představovalo více než 80% z celkového podílu. O zbytek vývozu

v roce 2014 se podílelo Polsko (4,4%), Slovensko (7,6%) a na ostatní země připadá pouze 8%.

6.3 Mléko a smetana zahuštěná slazená (KN 0402)

Mléko a smetana zahuštěná slazená (obr. 33) je artikl, který příliš nedovážíme. Jeho podíl na celkovém dovozu je zanedbatelný a činí jen asi 2,73% (373 167 tis. Kč).

Vývoz tohoto zboží sice kolísá, ale udržuje se stále v hodnotách okolo 2,5 miliard Kč. Jedná se o druhé nejčastěji vyvážené zboží s 14% zastoupením. Tento rozdíl je znatelný především na křivce bilance. Ta až do roku 2003 byla zcela totožná s křivkou vývozu, po tomto roce mírně poklesla pod hodnotu vývozu, ale dlouhodobě si udržuje téměř stejný odstup.

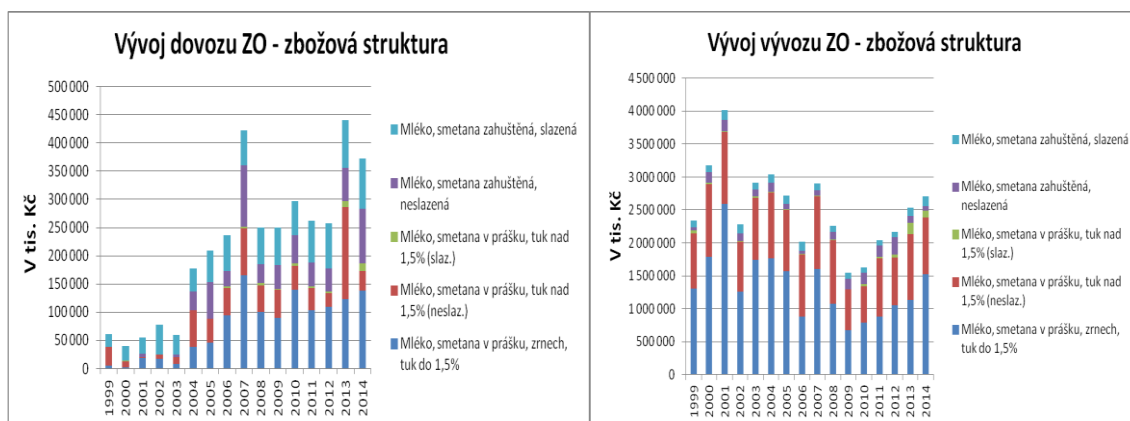

Obrázek 33 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u mléka a smetany zahuštěné slazené

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Jak vidíme z obr. 34 je tento harmonizovaný systém značně rozporcován a to sice do pěti kategorií, a všechny jsou jistou měrou zastoupeny. V průběhu let se měnily poměry zastoupení dováženého zboží. Po roce 2006 si však hlavní postavení dovozu udržuje kategorie mléko, smetana v prášku, zrnek s obsahem tuku do 1,5%. Nejméně dováženým je pak mléko a smetana v prášku s tukem nad 1,5% slazená.

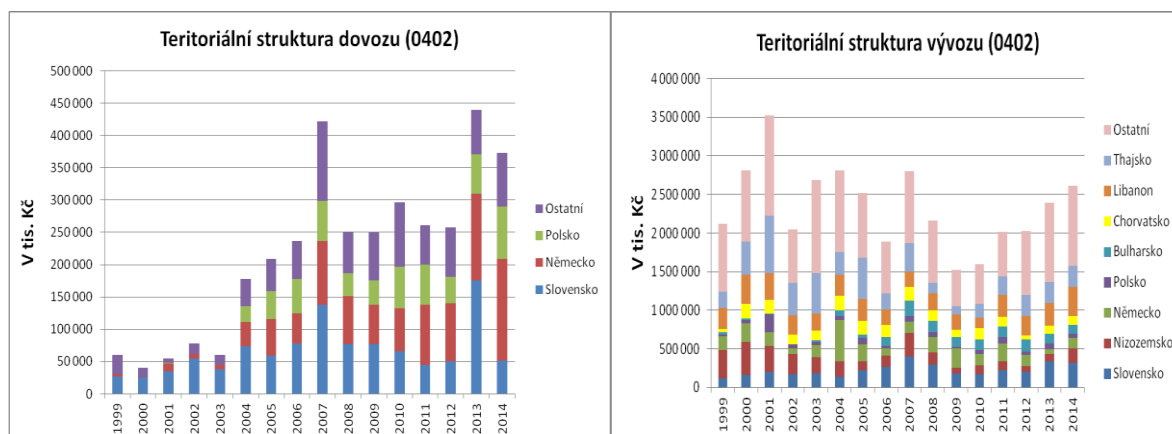
Na vývozu se nejvíce podílejí skupiny mléko a smetana v prášku s obsahem tuku nad 1,5 neslazené a mléko, smetana v prášku, zrnek s obsahem tuku do 1,5%. Zbylé tři kategorie jsou pak zastoupeny jen velmi okrajově.

Obrázek 34 a 35 - Vývoj dovozu a vývozu dle zbožové struktury u mléka a smetany zahuštěné slazené

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

V této skupině výrobků také došlo ke značným změnám v teritoriální struktuře mezi dobou před a po roce 2004. Jako klíčoví partneři se i tady za posledních 10 let pro dovoz zdají být již zmiňované státy Slovensko, Německo, Polsko.

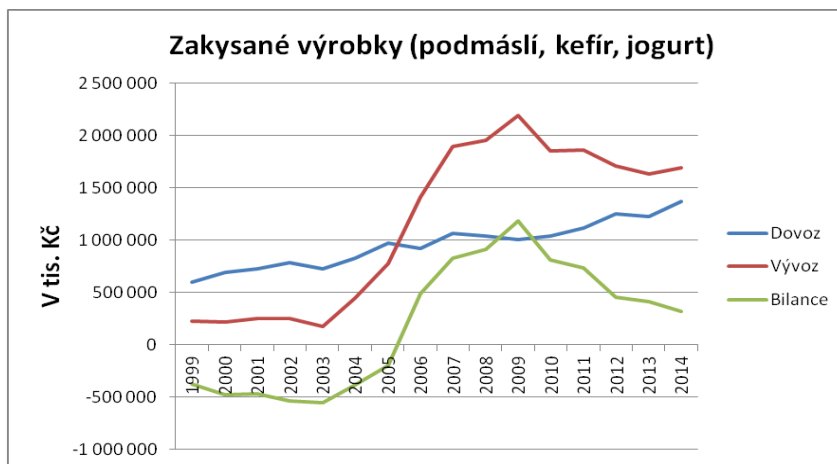
Obrázek 36 a 37 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu u mléka a smetany zahuštěné slazené

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

U vývozu se pak v rámci EU jako klíčoví jeví Nizozemí, Německo, Slovensko, Polsko, Chorvatsko a Bulharsko, kam je vyváženo přibližně 36% z celkové hodnoty vyvezeného množství. Avšak velké zastoupení této komodity se vyvezlo do Libanonu a Thajska, což představuje cca 24% vyvezeného množství.

6.4 Zakysané výrobky (podmáslí, kefír, jogurt) (KN 0403)

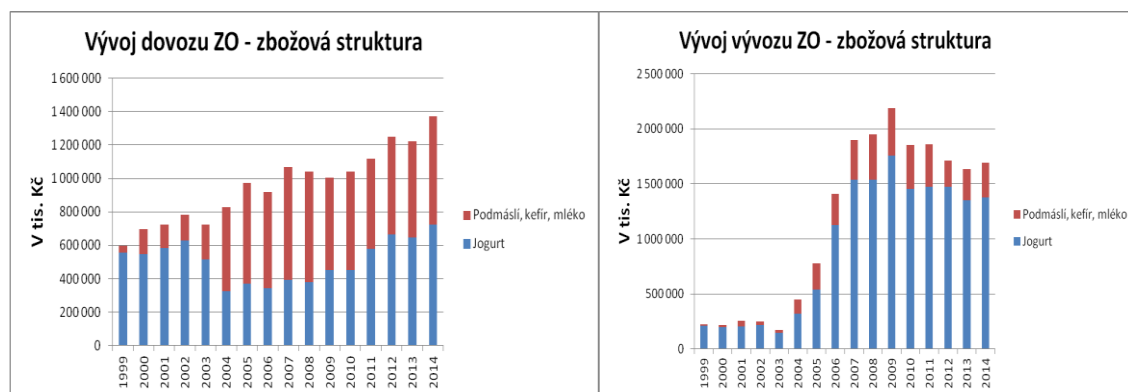
Dochází k postupnému lineárnímu nárůstu objemu dováženého zboží bez výraznějšího kolísání. Po vstupu do EU se množství vývozu zdvojnásobilo. Toto tempo růstu trvalo až do roku 2006. Proces růstu se zastavil v roce 2009 a teď se jeho množství ustaluje. Bilance se v této kategorii jeví do roku 2005 záporná, od roku 2006 lze sledovat růst kladného salda a to v důsledku toho, že vývoz převyšuje dovoz.

Obrázek 38 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u zakysaných výrobků

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

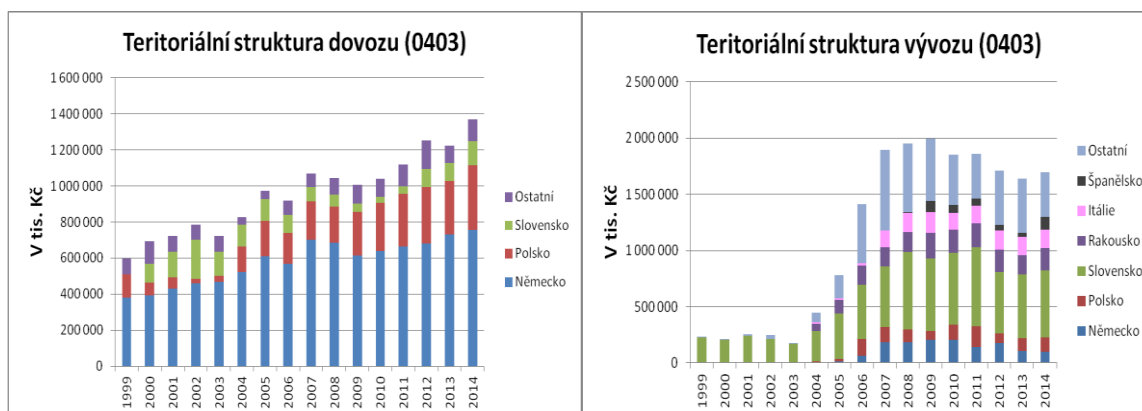
Na rozdíl od vývozu je poměr dovážených výrobků z této skupiny relativně vyrovnaný (obr. 39), avšak dochází k nárůstu celkově dováženého množství jogurtu, což se projevuje i na růstu dovozu této kategorie všeobecně. U vývozu jež zaznamenal strmý růst mezi roky 2004 - 2009, který byl pak následovaný poklesem, stěžejní kategorií je jogurt. Jogurt se na vývozu podílel z více než 80%.

Obrázek 39 a 40 - Vývoj dovozu a vývozu dle zbožové struktury u zakysaných výrobků

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Hlavním partnerem pro obchod se zakysanými výrobky je dlouhodobě Německo, odkud k nám směřuje více než 56% tohoto dováženého množství. A ze tří hlavních dovozců (Německo, Polsko a Slovensko) je to dokonce okolo 93% (obr. 41).

Obrázek 41 a 42 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu u zakysaných výrobků

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Výše uvedený graf (obr. 42) nám poukazuje na to, že do roku 2003 bylo vyváženo takřka pouze na Slovensko. V současné době představuje vývoz na Slovensko cca 35%. O dalších 43% v roce 2014 se dělí Rakousko, Itálie, Polsko, Španělsko, Německo a na ostatní státy připadá přibližně 22% vyvážené výroby.

6.5 Syrovátka a výrobky z mléka zahuštěné slazené (KN 0404)

U této skupiny výrobku je graf dovozu a vývozu (obr. 43) zajímavý především 2 výkyvy. Dlouhodobě docházelo k mírnému nárůstu dováženého množství z původních cca 15 tis. v roce 1999, na hodnotu 170 tisíc v roce 2006. První výrazný nárůst byl v roce 2007, kdy dovoz narostl až na 405 561 tis. Kč, což je navýšení o 137% oproti předešlému roku. V roce 2008 však došlo k propadu na původní hodnotu tedy cca 176 230 tis. Kč. Po roce 2009 dochází k postupnému nárůstu, a ačkoliv se tempo zpomalilo, trvá do roku 2014, kdy dovoz činil 619 074 tis. Kč.

Vývoz syrovátek a výrobků z mléka zahuštěné slazené v roce 2004 činil 312 942 tis. Kč a na celkovém vývozu se v tomto roce podílel jen z 4%. Stejně jako u dovozu pak došlo k výkyvu v roce 2007, avšak zde byl nárůst a následný propad v roce 2008 podstatně výraznější. Vývoz pak začal růst, až po roce 2009 kdy byla hodnota vyváženého množství 342 035 tis. V roce 2014 pak už představoval vývoz o výši 1 356 427 tis. Kč a na celkovém vývozu se podílel z 6,9%.

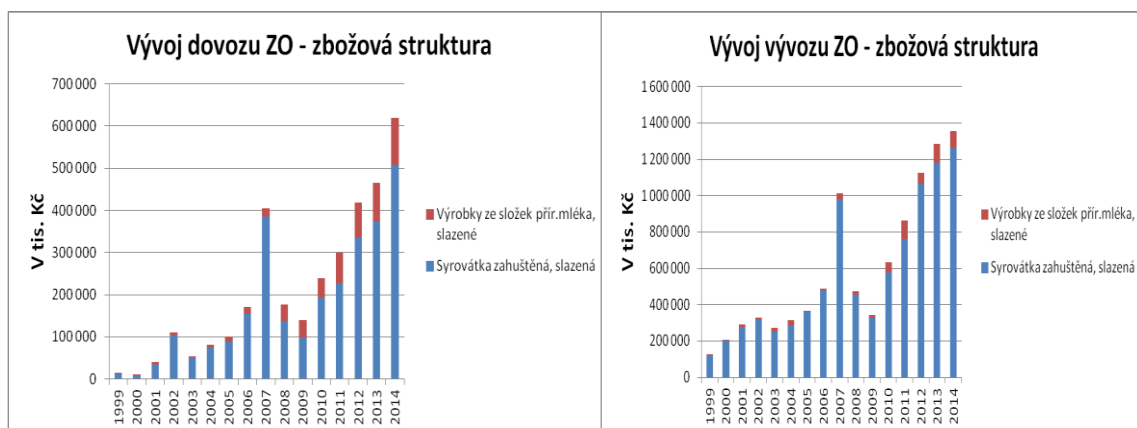
Výše uvedené skutečnosti jsou deklarovány následným grafem (obr. 43). Shrnutím pak je, že během posledních 15 let vždy docházelo k vyšším hodnotám exportu, než importu a proto hovoříme o kladné bilanci u této skupiny výrobků.

Obrázek 43 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance pro syrovátka a výrobky z mléka zahuštěných a slazených

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

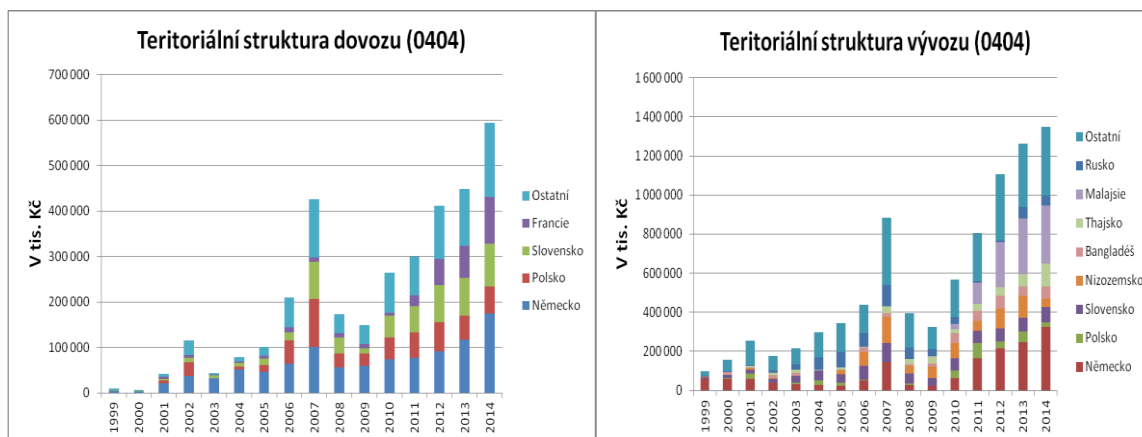
U obou kategorií zbožové struktury (obr. 44 a 45) dochází v jednotlivých letech ke stejným změnám jak růstu, tak i poklesu. Jak si můžeme všimnout, dováženého množství je přibližně polovina oproti vyváženému a kategorie výrobky ze složek přírodního mléka slazené u dovozu zde hraje o něco větší roli, než v případě vývozu. Největší zastoupení v této zbožové struktuře mají syrovátka, které v průměru tvoří 90%.

Obrázek 44 a 45 - Vývoj dovozu a vývozu dle zbožové struktury pro syrovátka a výrobky z mléka zahuštěných a slazených

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

K zásadním změnám v objemu dováženého množství v roce 2014 oproti roku 2010, kdy se mluví o konci světové hospodářské krize, došlo k nárůstu u států Německa (o 137%), Francie (o 1221%) a Slovenska (o 99%). Jejich celkový dovoz v roce 2014 přesahoval 68% (371 798 tis. Kč). Přestože dochází k růstu dováženého množství, nám dovoz z Polska stagnuje a za posledních pár let se drží na 11%.

Obrázek 46 a 47 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu pro syrovátka a výrobky z mléka zahuštěných a slazených

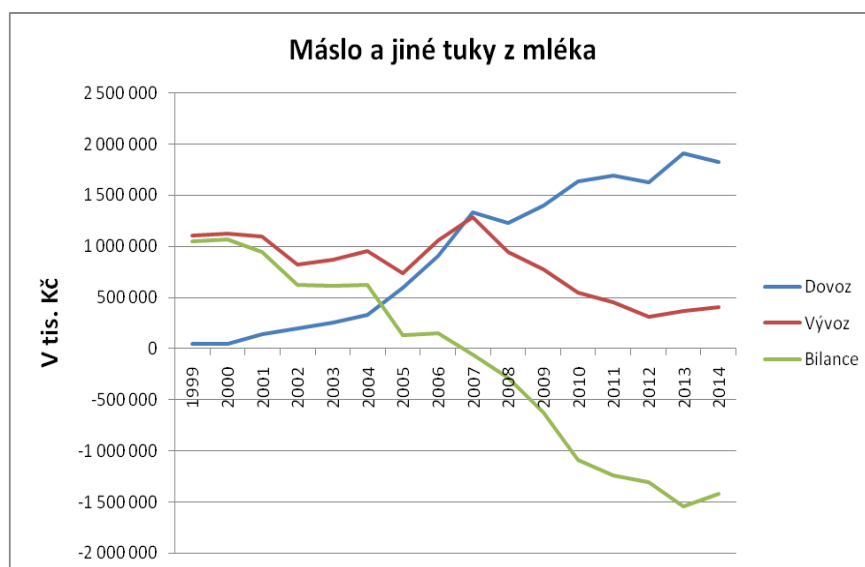
Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Vývoz nám za posledních pět let roste lineárním tempem v rozmezí od 631 537 tisíc do 1 356 427 tisíc, což je nárůst více jak o polovinu. V rámci EU nejčastěji expedujeme do Německa, kam míří více než 25%, dalšími častými destinacemi jsou pak Slovensko, Polsko a Nizozemí. Velké zastoupení mají také státy mimo EU, kam můžeme zařadit Malajsií, Thajsko, Bangladéš, Rusko, které mají v posledních pěti letech velký podíl na vývozu této komodity, což představuje cca 40% vyvezeného množství. Na ostatní státy připadá 35%.

6.6 Máslo a jiné tuky z mléka (KN 0405)

Jak nám graf dokumentuje (obr. 48), dříve tento artikl patřil mezi exportní elitu, avšak dnes dochází k obratu situace, dovážíme stále větší množství a zároveň došlo ke snížení vyváženého množství. Tato situace se negativně podepisuje na bilanci, ta se udržela kladná až do roku 2007. Od tohoto roku stále klesá. Pokles se zastavil až v roce 2014.

Vývoz v roce 1999 představoval cca 1,1 mld., tuto hodnotu si udržel do roku 2001. Po tomto roce došlo k několika výkyvům ať už směrem dolů k nižšímu vyváženému množství, tak i k růstu. Nejvyššího vývozu pak bylo dosaženo v roce 2007, kdy se hodnota pohybovala okolo 1 284 097 tis. Kč. Avšak po tomto roce je jednou z mála kategorií, kde docházelo k poklesu vyváženého zboží. V roce 2014 se vyvezlo zboží v hodnotě 406 307 tis. Kč, což není ani polovina oproti roku 2004 a jen cca 66% oproti roku 2007.

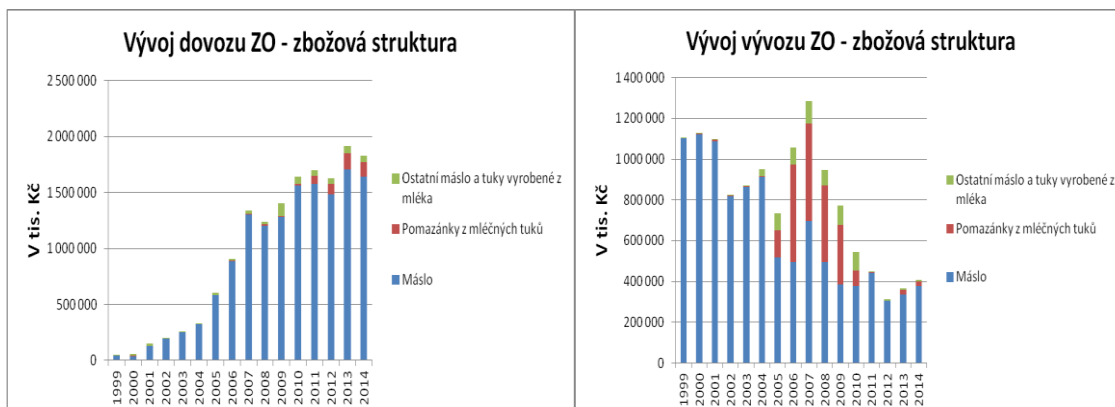

Obrázek 48 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance másla a jiných tuků z mléka

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Již odedávna jsme významným dovozcem másla. Zaznamenaný růst od roku 1999 až do roku 2007 je velmi podobný exponenciálnímu růstu, poté se růst zpomalil. Jak můžeme z grafů (obr. 49 a 50) také vyčíst, dovážené množství pomazánek z mléčných tuků a ostatní máslo a tuky vyrobené z mléka jsou takřka zanedbatelné. Vývoz prochází degresí, zatímco v roce 1999 bylo vyváženo okolo 1,1 mld. a především u másla v současné době je to jen okolo 405 mil. a poměr másla a zbylých

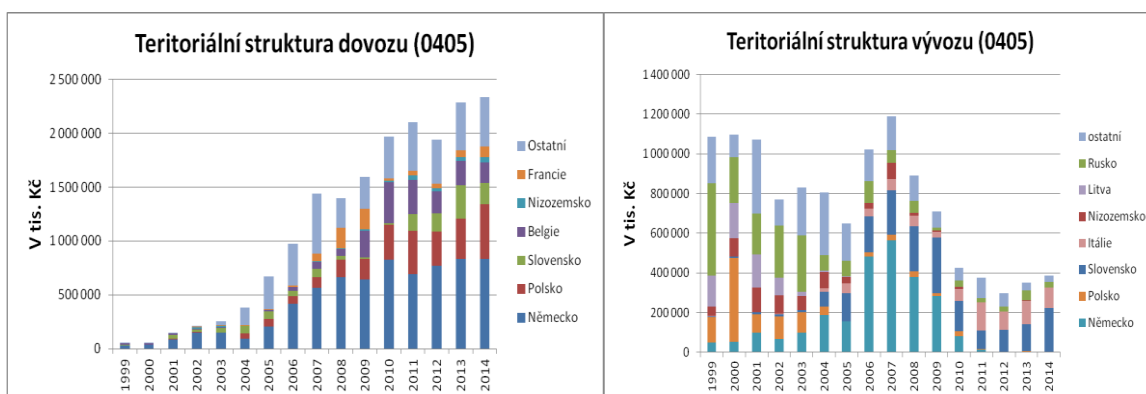
dvou kategorií se lehce změnil. Výjimkou byl rok 2007, kdy byl vývoz nejvyšší cca 1,3 mld. a máslo tvořilo asi 55%.

Obrázek 49 a 50 - Vývoj dovozu a vývozu dle zbožové struktury u másla a jiných tuků z mléka

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Dovoz této komodity je přibližně 5,5x vyšší než vývoz. Na dovozu se ze 72% podílejí jen dva státy a to Německo (44%) a Polsko (27%). Zbylých 28% dovážíme ze Slovenska, Belgie, Francie a malé množství i Nizozemí. Ostatní země jsou takřka zanedbatelné.

Obrázek 51 a 52 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu u másla a jiných tuků z mléka

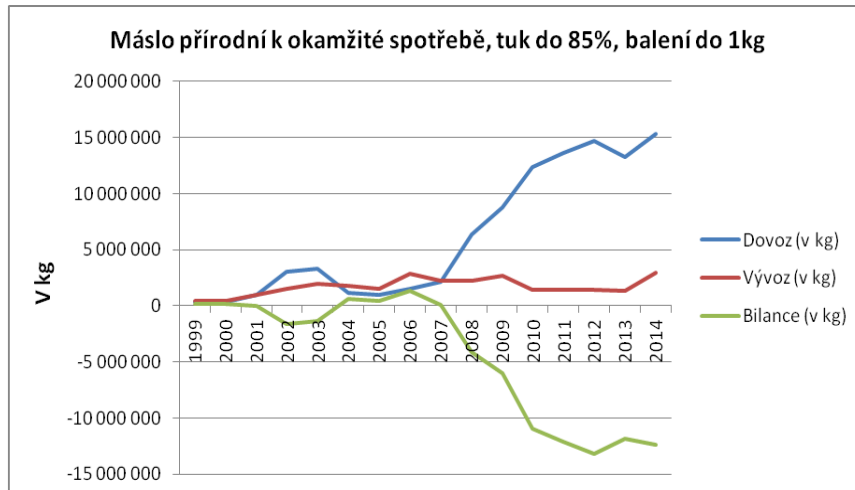
Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Z uvedeného grafu (obr. 52) můžeme vidět, že v letech 2006 – 2009 se řadí Německo do pozice významného vývozce, kde největší podíl ve vývozu byl zaznamenán v roce 2007 a to 564 923 tis. Kč, což představovalo přibližně 44%. Další státy, které zaznamenaly nárůst vývozu v roce 2014, pokrývá Slovensko z téměř 54% (221 315 tis. Kč), dalších asi 25% Itálie (103 298 tis. Kč) a 4,5% Maďarsko

(15 843 tis. Kč). V rámci mimo EU se řadí jako důležitá destinace Rusko (v roce 1999), kam jsme vyvezli cca 43% z celkového podílu.

6.6.1 Máslo přírodní k okamžité spotřebě, tuk do 85%, balení do 1 kg (KN 04051011)

Pro vývoj obchodu s tímto zbožím je charakteristický nárůst objemu především u dovozu. Z pohledu objemu byla pozitivní bilance do roku 2001, kdy se poprvé protnuly křivky dovozu a vývozu. Po dobu 2 následujících let bylo saldo negativní. V roce 2004 se opět křivky protnuly a na 4 roky ČR dosahovala kladného salda. V tomto období bylo dosaženo nejvíce pozitivního salda, a to sice v roce 2006, kdy jeho hodnota představovala 1,3 milionů kg. Od roku 2007, kdy došlo k poslednímu protnutí křivek dovozu a vývozu a bilance tak zaznamenala nulovou hodnotu, dochází k neustálému nárůstu negativního salda. Je to dáno především rostoucím množstvím dováženého objemu a stagnujícím množstvím vývozu. Negativní saldo za posledních 7 let narostlo o 12,4 milionů kg. Kritických hodnot dosáhlo v roce 2012, kdy bylo saldo dokonce -13,2 milionů kg.

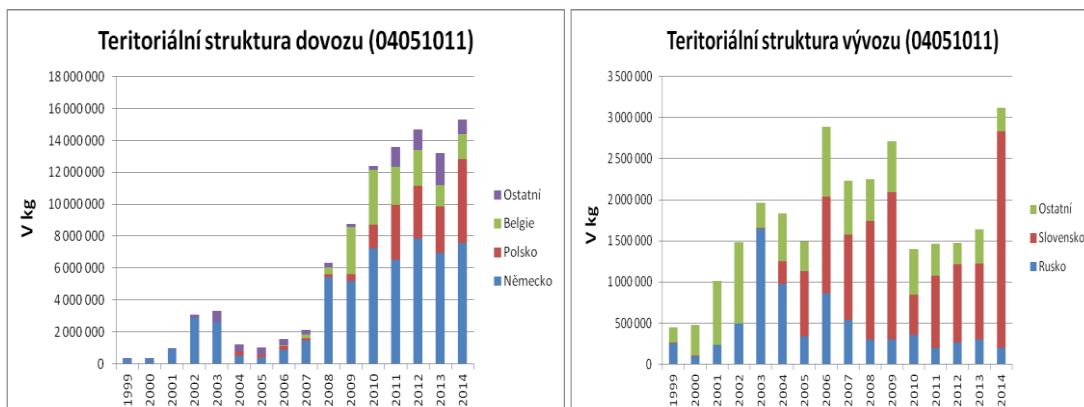

Obrázek 53 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u přírodního másla k okamžité spotřebě (tuk do 85%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Do České republiky jsou za poslední roky dováženy výrobky této skupiny výhradně ze zemí spadajících pod EU (obr. 54 a 55). Mezi nejvýznamnější dovozce patří Německo s dovozem 7 551 347 kg, poté Polsko s dovozem 5 287 771 kg a Belgie

s dovozem 1 538 570 kg. Z těchto 3 zemí k nám mířilo téměř 94% z celkově dovezeného objemu, které bylo v roce 2014 v množství 15 316 199 kg.

Obrázek 54 a 55 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu u přírodního másla k okamžité spotřebě (tuk do 85%)

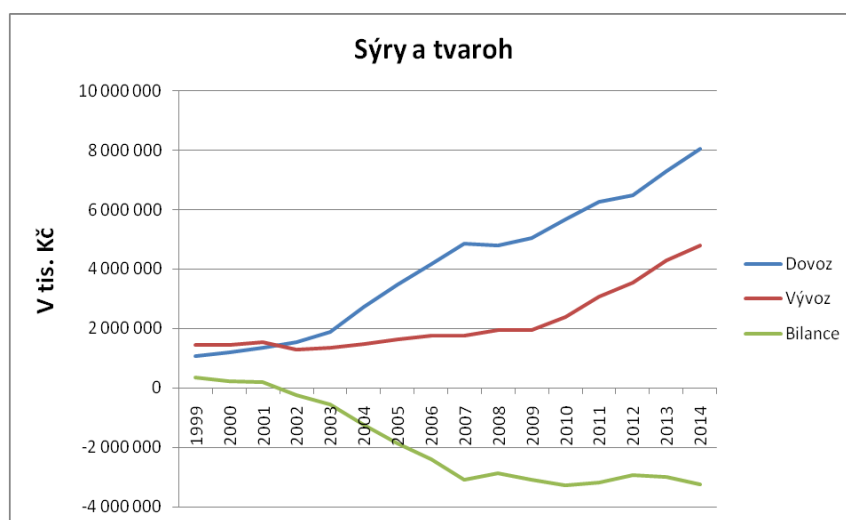
Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Na vývozu se nejvíce v roce 2014 z více než 80% z celkového vyvezeného množství podílelo Slovensko, což představovalo 2 631 221 kg. Do Ruska mířilo dalších přibližně 7%, tedy 201 713 kg.

6.7 Sýry a tvaroh (KN 0406)

Jedná se o výrobky s vyšší přidanou hodnotou a v současnosti se na celkovém dovozu podílí nejvyšší měrou. Stejně jako u mnoha jiných kategorií, i tady jsme původně dosahovali pozitivního salda. To se však změnilo již v roce 2001. Od této doby se tato skupina řadí k výrobkům především dováženým. Následující graf (obr. 56) nám dokumentuje vývoj dovozu, vývozu a bilance u sýrů a tvarohů, kde lze sledovat, že každý rok dochází k nárůstu dováženého zboží o několik set miliónů. V roce 2014 dokonce překonal hranici 8 miliard korun.

Ačkoliv zaznamenáváme růst vyváženého množství sýrů a tvarohů, tak ve srovnání s dovozem je přibližně poloviční. K tomuto negativnímu jevu dochází již od několikrát zmiňovaného vstupu do EU. Po roce 2009 je tempo růstu dovozu, oproti vývozu jen o něco málo větší. V současné době tvoří vývoz asi $\frac{1}{4}$ z celkového vývozu mléka a mléčných výrobků a jejich hodnota je 4 780 785 tis. Kč.

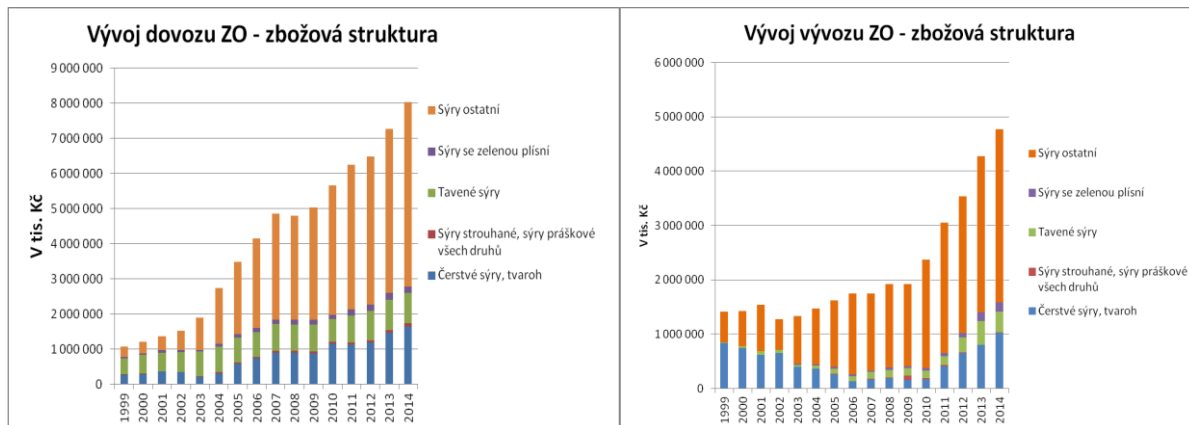

Obrázek 56 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u sýrů a tvarohů

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

V této všeobecně nejvíce dovážené skupině je také velmi členitá struktura (obr. 57 a 58). Již po roce 2003 se nejčastěji dováženými výrobky stávají sýry ostatní, které předčily do té doby nejčastěji dovážené čerstvé sýry a tvaroh. Své dominantní postavení si upevnily, přestože docházelo k postupnému nárůstu dovozu i ostatních výrobků zařazených do této skupiny.

Vývoz za posledních pět let roste lineárním tempem, na čemž mají podíl nejen ostatní sýry, ale i čerstvé sýry a tvarohy. Jak již bylo zmíněno, ani takto rychlý nárůst vývozu, však nestačil na nárůst u dovozu v této kategorii, a tak se saldo neustále prohlubuje.

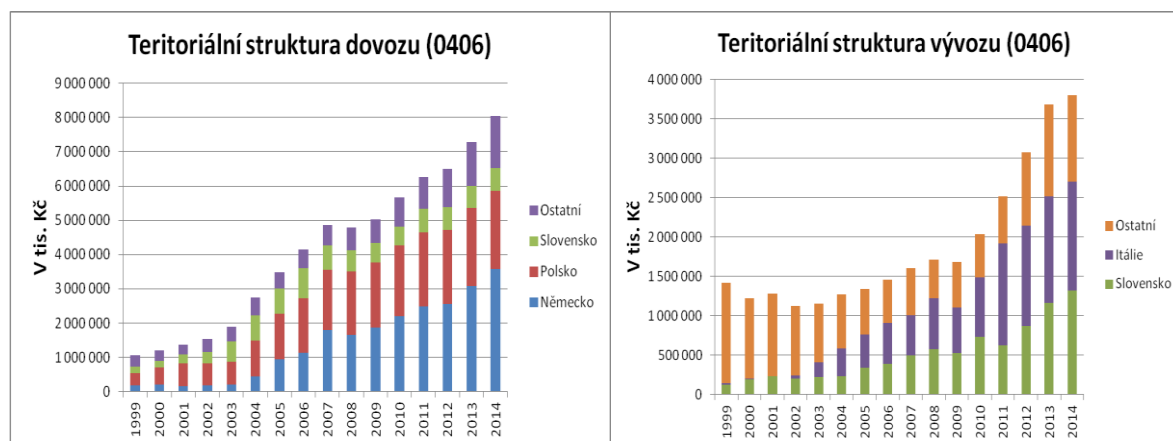

Obrázek 57 a 58 - Vývoj dovozu a vývozu dle zbožové struktury u sýrů a tvarohů

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Přestože i v této kategorii máme negativní saldo, trendem posledních let je neustále snižování poměru mezi dovozem a vývozem (obr. 59 a 60). Toto snižování je zapříčiněno rychlejším nárůstem vyváženého množství v roce 2014 o 200% oproti roku 2010. Nárůst dováženého množství ve stejných letech byl o 140%.

Dovoz tradičně zajišťují Německo, Polsko a Slovensko odkud pochází více než 83% dovezeného množství.

Obrázek 59 a 60 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu u sýrů a tvarohů

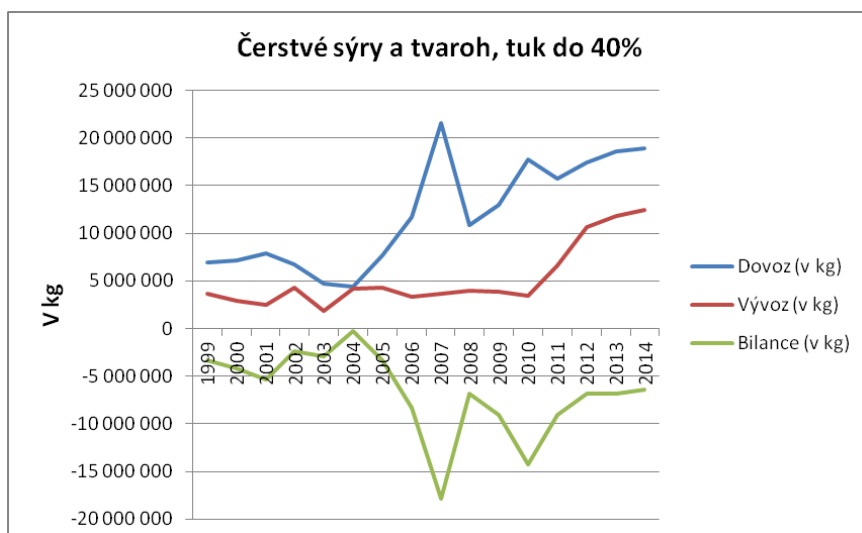
Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Naopak největší množství za posledních 8 let vyvážíme na Slovensko a do Itálie, kam každoročně odchází více než 60% vyváženého množství tohoto výrobku.

6.7.1 Čerstvé sýry a tvaroh, tuk do 40% (KN 04061020)

U těchto výrobků dlouhodobě dosahujeme negativní bilance. Nejbližší k vyrovnání dováženého a vyváženého množství jsme měli v roce 2004, kdy se tyto hodnoty pohybovaly okolo 4,4 milionů kg, a převis dovozu nad vývozem byl jen 220 tis. kg. Po tomto roce dochází k výraznému růstu dovozu.

Nejkritičtější z pohledu bilance pro nás byl rok 2007, kdy došlo k extrémnímu nárůstu dovozu z původních 11,6 milionů kg na 21,6 milionů kg. V tomto roce tak převyšoval dovoz nad vývozem o více než 17,5 milionů kg. K výraznému růstu vývozu dochází až v letech 2011 a 2012. Od roku 2012 se udržuje saldo v záporné hodnotě přibližně 6,5 milionů kg.

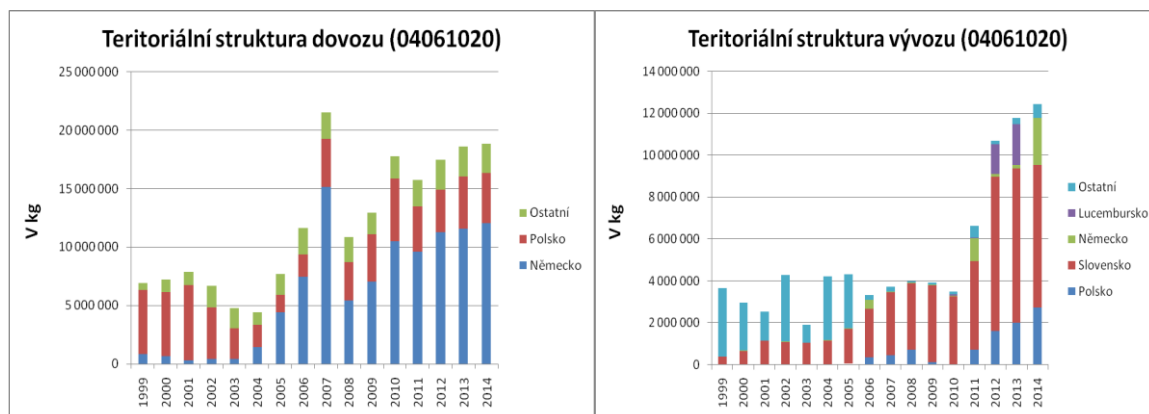
Obrázek 61 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u sýrů a tvarohů (tuk do 40%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Německo v současné době jako náš nejčastější dovozce zaznamenal zajímavý růst mezi roky 2004 - 2007. Kdy první dva roky rostl meziročně o 3 miliony kg a v roce 2007 zdvojnásobil dovoz z původních 7 434 545 kg v roce 2006 na 15 147 541 kg. V současné době dováží okolo 12 milionů kg a na celkovém dovozu se podílí z 64%.

Zajímavý progres v roce 2007 také zaznamenalo Polsko. To bylo primárním dovozcem v letech 1999 - 2004. Po tomto období došlo k mírnému útlumu. V již zmiňovaném roce 2007 pak navýšilo dovoz o 2 miliony kg a v současnosti je náš druhý

nejvýznamnější dovozce s dovozem okolo 4,2 milionů. Vývoj dováženého množství z obou států je pak názorně vidět na obr. 62.

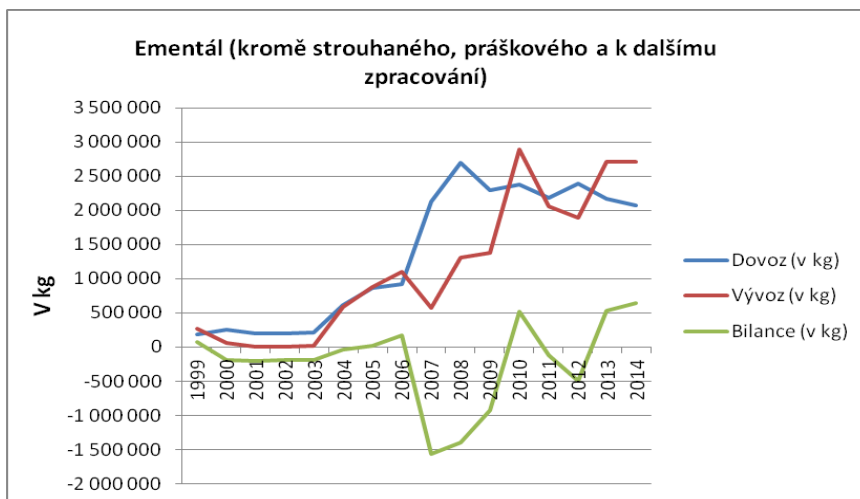
Obrázek 62 a 63 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu u sýrů a tvarohů (tuk do 40%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

U vývozu každoročně dochází k velkým zvrátům, jeden rok do státu dovážíme v milionech kg a druhý téměř nic. Jediné místo kam dovážíme již od roku 1999 je Slovensko, sem také zpravidla míří největší množství. Slovensko se velkou měrou podílelo na růstu vývozu v letech 2010 - 2012 kdy došlo k nárůstu o 226%. V těchto zmíněných letech se nám otevřely a rozšířili i jiné trhy např. Lucembursko, Polsko aj. V roce 2014 se jako zásadní trhy jeví Slovensko, kam míří 55% z celkového množství, dále pak jsou to trhy Polska a Německa, který se každý podílejí na vývozu zhruba z 22%.

6.7.2 Ementál (kromě strouhaného, práškového a k dalšímu zpracování) (KN 04069013)

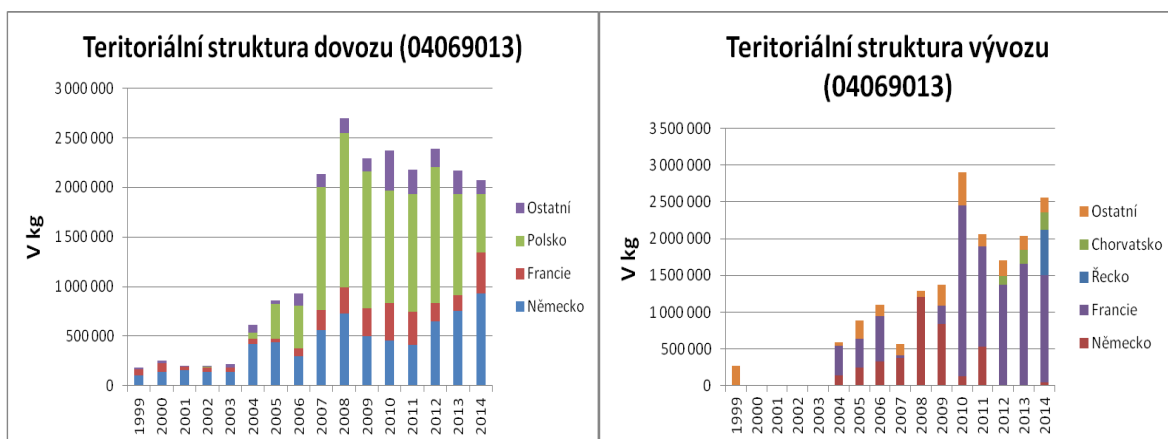
V době před vstupem do EU se s touto kategorií příliš neobchodovalo. Od roku 2003 dochází k nárůstu zobchodovaného množství. Zatímco dovoz vzrostl mezi lety 2006 - 2008 na dvojnásobné množství. U vývozu dochází k růstu hlavně v roce 2010, kdy bylo exportováno 2 898 731 kg. Poslední roky v této kategorii dochází k převisu vývozu nad dovozem, a tudíž dosahujeme kladného salda.

Obrázek 64 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u Ementálu

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Dovážíme zejména z Německa, Francie a Polska. Celkově pokryli dovoz v roce 2014 z více než 93%. Hlavní část však dovážíme právě z Německa.

Obrázek 65 a 66 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu u Ementálu

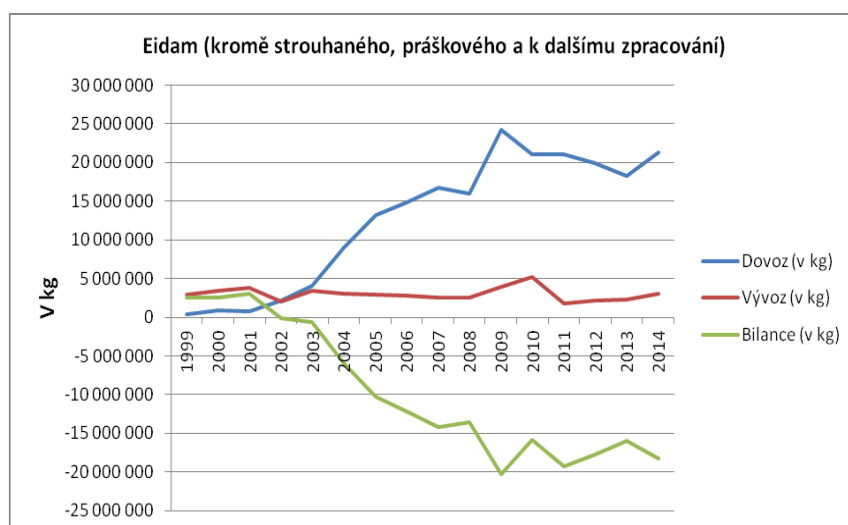
Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Více než polovinu vyváženého množství Ementálu (obr. 66) směřuje do Francie. Velké zastoupení mělo v roce 2008 Německo, kam bylo vyváženo více než 90% z celkového objemu. Již v roce 2010 se však zastoupení jednotlivých států v teritoriální struktuře výrazně změnilo. Klíčovým hráčem se v tomto a i po tomto roce stala Francie. V roce 2014 pak velký podíl na celkovém vyváženém množství měla především Francie (54%), ale i Řecko (23%) a Chorvatsko (9%), na ostatní státy připadá pouhých 14%.

6.7.3 Eidam (kromě strouhaného, práškového a k dalšímu zpracování) (KN 04069023)

Eidam patří mezi produkty se zápornou bilancí. Tato negativní bilance je pozorována již od roku 2002. Množství vyváženého zboží od roku 1999 do roku 2008 takřka stagnoval, výjimkou byl právě rok 2002, kdy došlo k propadu vývozu o cca 2 mil. kg. K nejvyššímu nárůstu vývozu došlo mezi roky 2009 - 2010 a to o 109%. Paradoxně mezi 2010 a 2011 dochází k největšímu poklesu vyváženého množství a to skoro o 3,5 milionů kg.

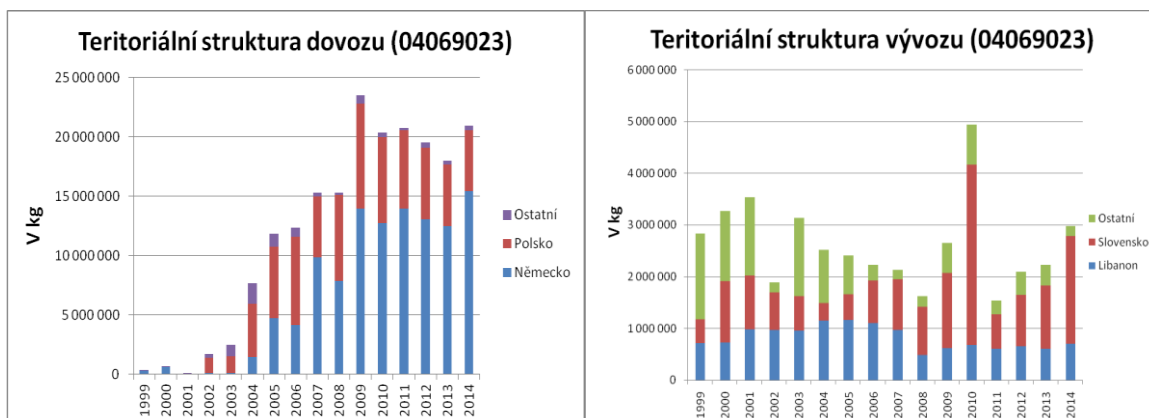
Hodnota dovozu v roce 2000 se pohybovala okolo 800 tis. kg. K nárůstu dovozu dochází v letech 2002 a 2003, kdy se dovoz více než zdvojnásobil oproti předchozímu roku. Tento trend růstu platí také pro rok vstupu do EU, kdy dovoz Eidamu opět vzrostl na více než dvojnásobné množství, což představovalo dovoz cca 8 990 506 kg. Nejvyšších hodnot dosahoval v roce 2009 a to sice 24 173 929 kg, ve stejném roce také došlo k nejvyššímu množstevnímu nárůstu. V posledních letech se dovoz ustaluje okolo 21 milionů kg.

Obrázek 67 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u Eidamu

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Na dovozu Eidamu (obr. 68) se teoreticky podílejí jen 2 státy a to sice Německo, které dováží $\frac{3}{4}$ množství a Polsko, které dováží $\frac{1}{4}$.

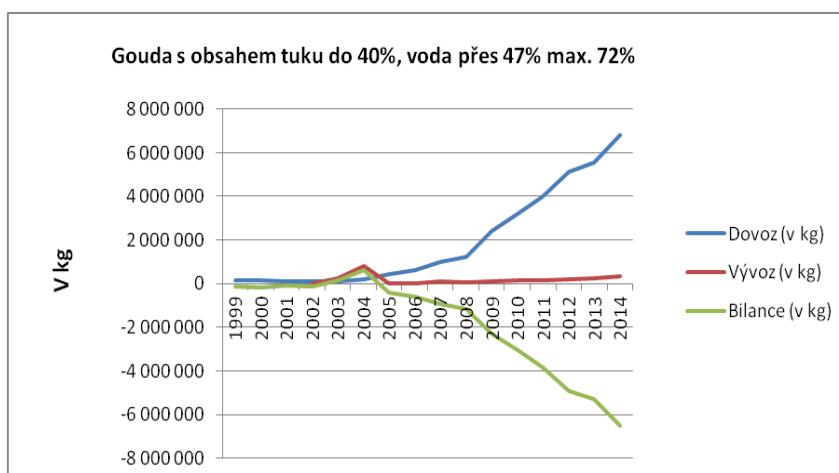
Obrázek 68 a 69 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu u Eidamu

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Celkový vývoz (obr. 69) v roce 2014 představoval necelé 3 miliony kg a převážná část asi $\frac{2}{3}$ byla zobchodována se Slovenskem. Ze zbylého množství pak více než polovina mířila do Libanonu 698 430 kg.

6.7.4 Gouda s obsahem tuku do 40%, voda přes 47% max. 72% (KN 04069078)

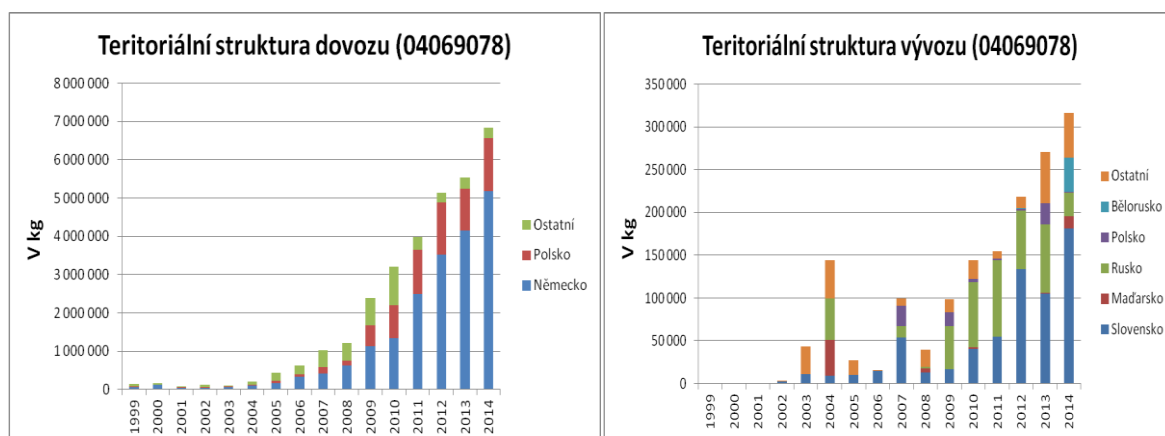
Již rok před vstupem do EU jsme dosahovali kladného salda, což se však udrželo pouze 2 roky. Již v roce 2005 saldo propadá a tento trend se drží po celou dobu. Vzhledem k tomu, že vyvážené množství neroste nijak závratným tempem, dá se říct, že saldo roste stejným tempem jako dovoz.

Obrázek 70 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u Goudy (tuk do 40%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Jak je patrné, dochází k růstu dovozu především z Německa a v posledních letech i z Polska. Tyto 2 státy opět představují více než 95%.

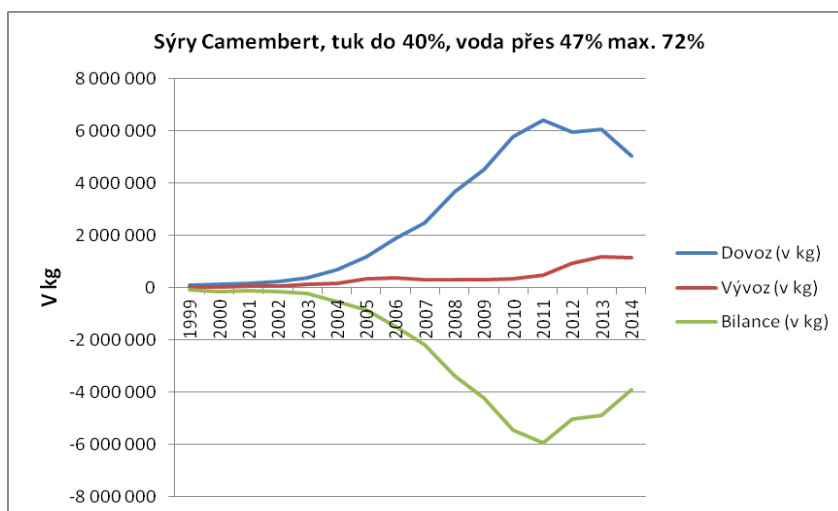
Obrázek 71 a 72 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu u Goudy (tuk do 40%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Za poslední tři roky větší polovinu vyváženého množství goudy vyvážíme na Slovensko a zbytek pak do ostatních států EU jako např. Polsko, Maďarska a Běloruska. Na velké části vývozu se také podílí Rusko.

6.7.5 Sýry Camembert, tuk do 40%, voda přes 47% max. 72% (KN 04069082)

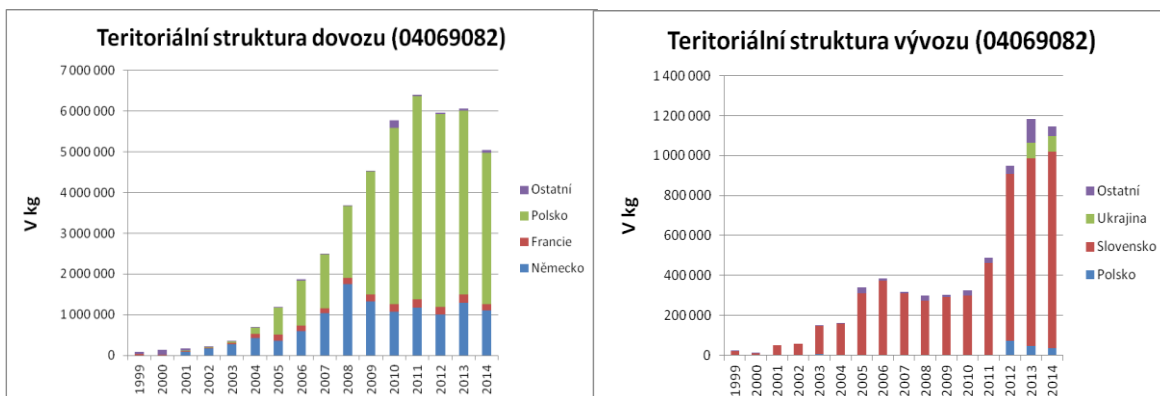
Do roku 2011 dochází k nárůstu dováženého množství a jen k nevýrazným odchylkám vyváženého množství. Navíc vývoz je několikanásobně nižší než dovoz. Obojí se samozřejmě negativně projevuje na velikosti a tempu růstu salda. Avšak po již zmiňovaném roce 2011 klesá dovážené množství a zároveň roste vývoz, a ačkoliv se může zdát, že tento růst je nepatrný, na saldu se kombinace obojího výrazně odráží.

Obrázek 73 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u Camembertu (tuk do 40%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Celkový trend růstu a poklesu dovozu ovlivnilo Polsko, které je zároveň primárním dovozcem. Významnými hráči jsou i již několikrát zmiňované Německo a jistou měrou i Francie.

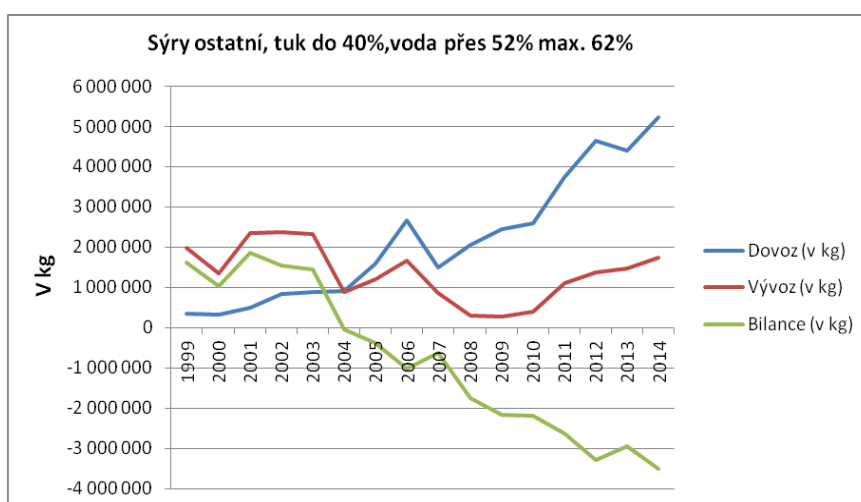
Obrázek 74 a 75 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu u Camembertu (tuk do 40%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Vývoz jako již tradičně putuje na Slovensko (přes 85%), které si tento statut primárního vývozce udržuje dlouhodobě. Růst v posledních letech byl však zaznamenán také na Ukrajině a v Polsku.

6.7.6 Sýry ostatní, tuk do 40%, voda přes 52% max. 62% (KN 04069087)

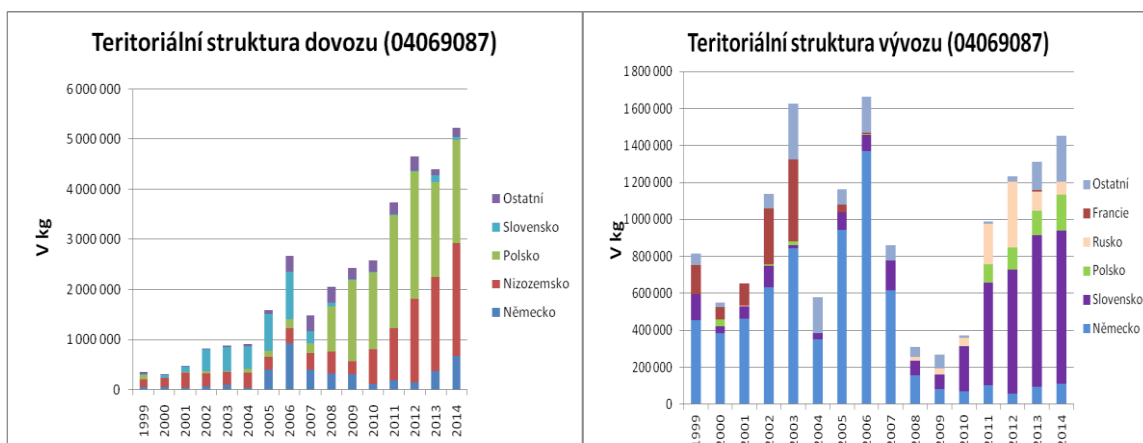
I u této kategorie se negativně projevil vstup do EU. Zatímco před vstupem jsme měli pozitivní saldo v průměrných hodnotách 1,5 milionů kg. Po vstupu došlo k obratu situace a z ČR se stala země, která toto zboží především dováží, což nám dokazuje i níže vložený graf (obr. 76). Dochází ke strmějšímu nárůstu křivky dovozu a v současné době převyšuje nad vývozem o 3,5 milionů kg.

Obrázek 76 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u sýrů ostatních (tuk do 40% a voda do 62%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Tento artikl (obr. 77) vozíme především z Nizozemska, Polska, Slovenska a Německa. Jejich podíl opět představuje více než 90% z objemu dovozu, takže nikoho nepřekvapí, že je to právě rostoucí objem dováženého množství z těchto zemí, který se podepisuje na negativním saldu.

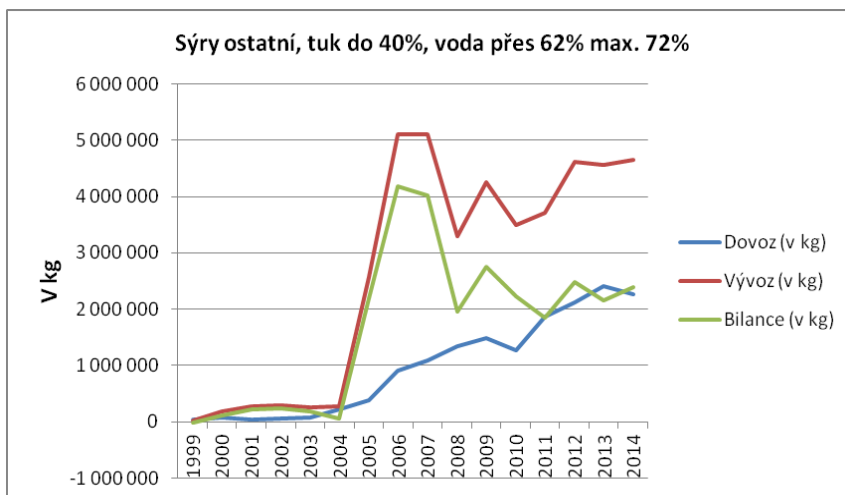
Obrázek 77 a 78 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu u sýrů ostatních (tuk do 40% a voda do 62%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Hlavním místem vývozu mezi roky 1999 – 2007 je Německo, které v roce 2006 dosáhlo nejvyššího hodnoty a to 1 370 854 kg. V posledních čtyřech letech můžeme vidět, že hlavním vývozcem je Slovensko, další menší podíly si pak rozdělují Německo, Polsko, Francie a jiné státy EU + Rusko.

7.6 Sýry ostatní, tuk do 40%, voda přes 62% max. 72% (KN 04069088)

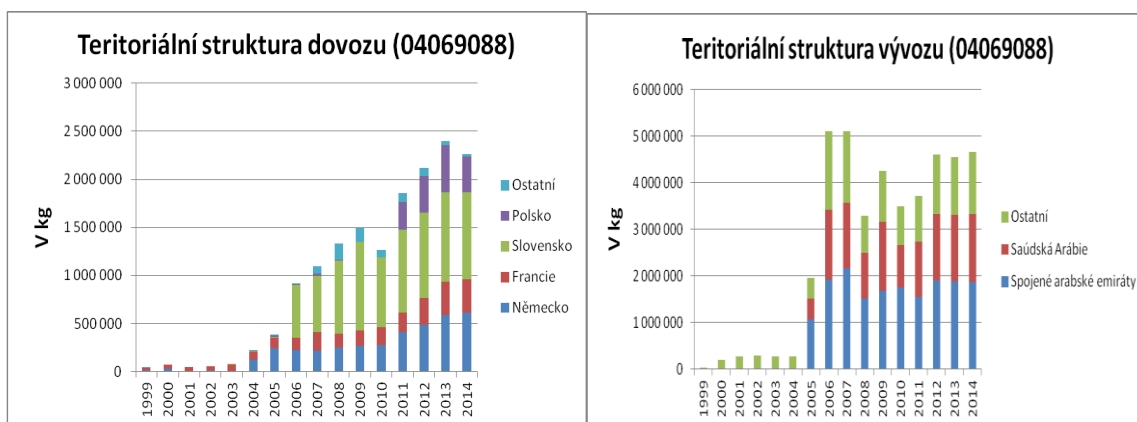
Saldo této komodity se v roce 2005 zvedlo oproti saldu z roku 2004 o 2,1 milionů kg a v roce 2006 o další 2 miliony. K poklesu dochází v roce 2008 na hodnotu 1,95 milionů a v současnosti se pohybuje na úrovni 2,3 milionů kg. I u dovozu zaznamenáváme změny. Jedna z významnějších se udála v roce 2006, kdy narostl dovoz z původních 377 221 kg na 913 169 kg. Rostoucí dovoz nám přetrval dodnes.

Obrázek 79 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u sýrů ostatních (tuk do 40% a voda do 72%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Na teritoriální struktuře dovozu (obr. 80) této komodity se nejvíce podílí 4 země a to již několikrát zmiňované Slovensko, Německo, Polsko a Francie.

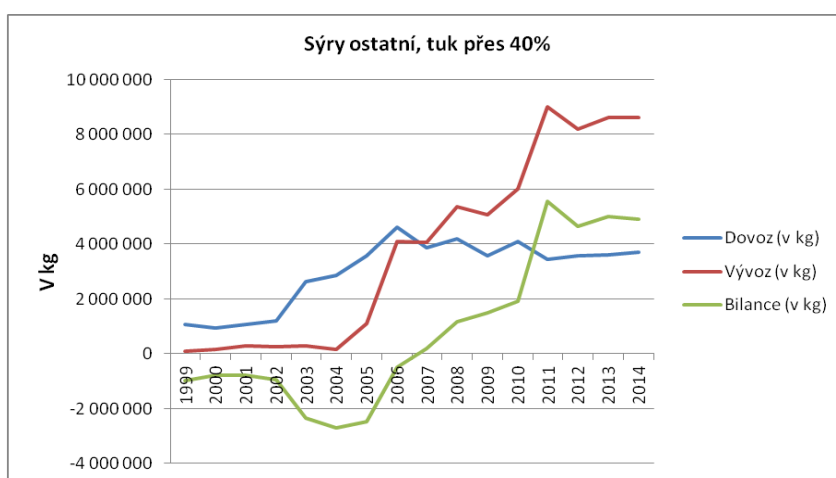
Obrázek 80 a 81 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu u sýrů ostatních (tuk do 40% a voda do 72%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Teritoriální struktura vývozu (obr. 81) je netradiční, zejména je to dáno tím, že většinu množství vyvážíme mimo státy EU. Dlouhodobě jsou tyto státy zastupovány Spojenými Arabskými Emiráty a Saúdskou Arábií. Do těchto dvou zemí se za posledních 10 let vždy vyvezlo více než 71% z celkového vyvezeného množství.

6.7.7 Sýry ostatní, tuk přes 40% (KN 4069099)

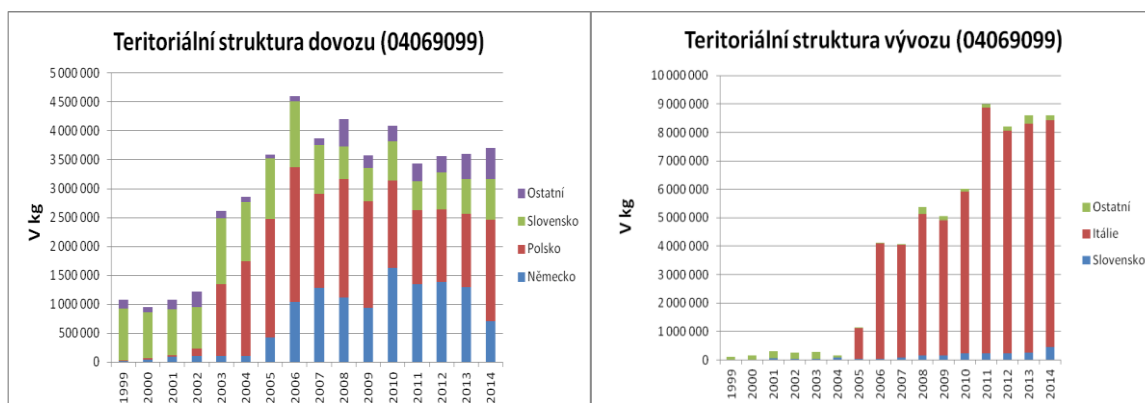
Od roku 1999 do roku 2007 jsme mívali v této kategorii záporné saldo. Svého maxima dosáhlo v roce 2004, kdy byl rozdíl mezi dovozem a vývozem 2,7 milionů kg. Tento jev byl odstraňován zejména velmi strmým nárůstem, zaznamenaným v roce 2006 a v roce 2011.

Obrázek 82 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u sýrů ostatních (tuk nad 40%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Předním dovozcem je dlouhodobě Polsko s podílem 47% a s přibližně stejným podílem 19% pak Německo a Slovensko. Zbylé země pak tvoří necelých 15%.

Obrázek 83 a 84 – Teritoriální struktura dovozu a vývozu u sýrů ostatních (tuk nad 40%)

Zdroj: Zpracováno autorkou na základě ČSÚ

Od roku 2005 vyvážíme především do Itálie, kam každoročně odesíláme okolo 95%. Nepatrný díl patří i Slovensku cca 3%.

6.8 Dílčí shrnutí

Bilance dlouhodobě dosahuje kladných čísel, což nám poukazuje na to, že se jedná o nosnou komoditu. Od roku 2002 dochází k prohlubování rozdílu mezi importem a exportem. K radikální změně došlo v době světové hospodářské krize. Od tohoto úpadku dochází k obnovení růstového trendu. Avšak rozdíl v jednotlivých kategoriích je markantní. Nejvyšších hodnot kladného salda je dosahováno v kategoriích mléko, smetana nezahuštěná neslazená a mléko, smetana zahuštěná slazená, tedy výrobků s nízkou přidanou hodnotou. Celková suma utržená za tyto výrobky představovala 10 573 806 tis. Kč. Naopak záporného salda dosahujeme v kategoriích máslo a jiné tuky z mléka a kategorii sýry a tvarohy. Jejich hodnota představovala záporné saldo o velikosti 4 673 533 tis. Kč.

Jak je z výše uvedeného grafu vidět, tak se s mlékem a mlékárenskými výrobky obchoduje ve velké míře. V roce 2014 bylo zobchodováno za 33 168 393 tis. Kč. Našimi nejčastějšími obchodními partnery bylo Německo, Polsko a Slovensko, odkud jsme v roce 2014 dovezli výrobky v hodnotě 11 477 612 tis. Kč, což tvořilo 86% z ceny veškerého dovezeného množství mléka a mléčných výrobků z EU. Nejvíce peněz představovalo zboží vyvezené do Německa. Vývoz veškerých kategorií byl však především na Slovensko a mezi další důležité hráče především pak do zemí EU.

Pro hodnocení otevřenosti ekonomiky se zpravidla využívá analýza teritoriální a komoditní struktury zahraničního obchodu. Tato struktura se každoročně mění nejen objemem zobchodovaného zboží a jeho strukturou, ale mění se i smluvní partneři často i napříč státy. K výrazné změně ve struktuře obchodních partnerů a množství došlo po vstupu ČR do EU (1. 4. 2004), kdy čeští zemědělci museli splňovat nejen kvóty, které byly zavedeny již v roce 2001, ale i pravidla Společné zemědělské politiky.

7 DISKUZE A ZÁVĚRY PRÁCE

Cílem diplomové práce bylo *analyzovat vývoj rozměru a struktury zahraničního obchodu České republiky s mlékem a mlékařenskými výrobky a v rámci toho poukázat na příčinné souvislosti tohoto vývoje.*

Pro pochopení vývoje zahraničního obchodu, je potřeba uvědomit si některé klíčové události a informace, které jsou příčinou formulování trhu. Problematika trhu s mlékem a mléčnými výrobky je ovlivňována světovým děním. Historicky také docházelo k mnohým zvrátům, z původně zcela liberálního trhu přes výrazná ovlivňování obchodu ze strany státu a v posledních letech opět míří zpět k liberalizaci. Produkce mléka je úzce spjata se stavy skotu v ČR. I v tomto směru docházelo ke změnám. V posledních letech však docházelo k ustalování stavů.

Česká republika je od doby vstupu do EU (2004) a vlastně i krátce před vstupem řízena prostřednictvím společné zemědělské politiky. SZP si vytyčila cíle v podobě stabilizace trhu s mlékem a mléčnými výrobky, zvýšení konkurenceschopnosti na světových trzích a zajištění určité životní úrovně producentům mléka. Toho chtěla dosáhnout prostřednictvím tzv. společného organizovaného trhu, jehož součástí bylo i zavedení kvót. Cílem tohoto opatření bylo nastolení rovnováhy mezi nabídkou a poptávkou mléka a mléčných výrobků. Producentům tedy byly nastaveny limity produkce, které nesměli beztrestně překračovat. Pokud došlo k překročení, byli producenti pokutováni.

V posledních letech se však státy EU připravovaly na upuštění od tohoto opatření, které oficiálně skončilo 31. 3. 2015. Tento krok má sice pozitiva, ale i mnohá negativa. Za pozitiva lze považovat otevřenost trhu, neomezené možnosti produkce, limitované pouze množstvím, které jsou producenti schopni udat na trhu. Toto vyznívá jako velké pozitivum, avšak s ohledem na stanovené kvóty pro ČR a způsobech, jakými byly tyto limity dodržovány českými producenty, kdy došlo k překročení pouze v roce 2005, se dá diskutovat o tom, zda je zrušení kvót pro ČR výhodné nebo ne. Negativa jsou v podobě navýšení konkurence, zejména ze západu a u výrobků s vyšší přidanou hodnotou. Také povinnost registrace subjektů podnikajících na území ČR a odebírajících mléko od producentů u Fondu, jakožto první kupující. Účelem tohoto opatření je monitoring a evidence dodávek mléka od producentů. Samozřejmostí je i

vytvoření záchranných sítí pro producenty, aby nedošlo ke značnému úpadku v tomto pro ČR důležitém odvětví.

Pro světový trh s mlékem je charakteristický růst světové produkce. Kdy mezi hlavní producenty patří Spojené státy Americké a Indie. V EU naopak dochází k poklesu, na kterém se podepisují především státy EU 10, tedy i ČR. K tomuto jevu dochází, přestože se zvyšuje užítkovost dojnic, zapříčiněná šlechtitelskými chovy. Tato samotná informace nám napovídá, že se stále snižují stavy dojnic.

Z provedených analýz je patrné, že mezi nejčastěji vyváženou surovinu patří mléko a smetana nezahuštěná a neslazená, což je mimochodem výrobek s nízkou přidanou hodnotou. Naopak u dovozu převládá kategorie sýry a tvarohy. ČR se může pyšnit kladnou bilancí u této komodity, avšak důležitější je struktura. Po důkladnějším prozkoumání, které nám tato práce nabízí, zjišťujeme, že vyvážíme výrobky s nízkou přidanou hodnotou do zemí, ze kterých pak dovážíme zpracované výrobky s vyšší přidanou hodnotou. Tato situace je pro ČR nevýhodná, protože převážná část marže z výroby tak odchází z ČR pryč a nedovoluje českým zemědělcům rozvoj. ČR tedy trpí špatným navazujícím zpracovatelským průmyslem. Z komoditní vertikály se zde ve své podstatě, až na výjimky, nachází pouze produkce a finální spotřebitelé.

Mezi hlavní partnery pro obchod s mlékem a mléčnými výrobky patří Německo, Polsko a Slovensko. Především Německo je pak klíčovým producentem mléčných výrobků v rámci celé EU. Je to také jeden ze států, který již v minulosti porušoval stanovené kvóty. Ačkoliv byl nejednou za toto porušení pokutován, samotný krok se zdá být strategický. Rozvinuli si zde zpracovatelský průmysl na vysoké úrovni, a tak nejen že takřka kompletně zpracovává vlastní produkci, ale vozí i nezpracované mléko z okolních států. Zpracuje ho a pak vyváží výrobky s vyšší přidanou hodnotou. Tato strategie je odlišná od strategie ČR, avšak vede k podpoře ekonomiky a přispívá tak k potenciálnímu rozvoji. Čeští spotřebitelé pak na trhu volí často produkty s nižší cenou, místo českých produktů, protože jsou pro ně mnohdy finančně dostupnější.

Samotná komodita mléka je celosvětově velmi sledována, a proto by politika ČR měla směřovat k podpoře českých výrobců a zejména pak zpracovatelů, aby se z nás nestal výhradní dovozce.

8 POUŽITÁ LITERATURA

BEČVÁŘOVÁ, V., *Zemědělská politika*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2001, 116 s., ISBN 80-7157-514-3.

BEČVÁŘOVÁ, V., *Podstata a ekonomické souvislosti formování agrobyznysu*. 1. vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2005, 68 s. ISBN 80-7157-911-4.

BEČVÁŘOVÁ, V., *Vývoj českého zemědělství v evropském kontextu*. 1. vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2008, 62 s. ISBN 978-80-7375-255-2.

BEČVÁŘOVÁ, V., ZDRÁHAL, I., *Zemědělská politika a obchod*. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2014a, 76 s. ISBN 978-80-7509-091-1.

BEČVÁŘOVÁ, V., ZDRÁHAL, I., *Zemědělská politika a obchod*. 2. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2014b, 100 s. ISBN 978-80-7509-092-8.

BEČVÁŘOVÁ, V., TAMÁŠ V., ZDRÁHAL I., *Agrobyznys v rozvoji regionu*. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2013, 120 s. ISBN 978-80-7375-799-1.

BEČVÁŘOVÁ, V., TAMÁŠ V., DUDOVÁ B., ZDRÁHAL I., *Integrační procesy agrárního sektoru*. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2014a, 82 s. ISBN 978-80-7509-082-9.

LECHANOVÁ, I., BEČVÁŘOVÁ V., *Možnosti využití analýzy cenové transmise pro posouzení vlivu tržní síly v potravinových vertikálách*. 1. vyd. Brno: MSD, 2006, 80 s. ISBN 80-86633-70-5.

SVATOŠ, M., *Zahraniční obchod: teorie a praxe*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 367 s. ISBN 978-80-247-2708-0.

Internetové zdroje

ČESKOMORAVSKÝ SVAZ MLÉKÁRENSKÝ, *Statistika* [online]. 2015 [citace 30-2-2015]. Dostupné z: <http://www.cmsm.cz/>

DATABÁZE ZAHRANIČNÍHO OBCHODU, *Český statistický úřad* [online]. 2012 [citace 6-2-2015]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

DATABÁZE FAOSTATU, *food and agriculture organization of the united nations statistics division* [online]. 2015 [citace 1-3-2015]. Dostupné z: <http://faostat3.fao.org/>

IFCN, *World Dairy Maps* [online]. 2013 [citace 31-3-2015]. Dostupné z: http://www.ifcnnetwork.org/media/pdf/IFCN-2013_Milk-production-world-wide.pdf

INCOMA, *Maloobchod se mění i pod tlakem zákazníků* [online]. 2014 [citace 1-3-2015]. Dostupné z: <http://incoma.cz/zebricek-top-10-maloobchod-se-meni-i-pod-tlakem-zakazniku/>

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ A INTERVENČNÍ FOND, *Vydávání licencí pro mléčné výrobky* [online]. 2013 [citace 19-3-2015]. Dostupné z: <https://www.szif.cz/cs/vydavani-licenci-mleko-a-mlecne-vyrobky>

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ A INTERVENČNÍ FOND, *Zavedení monitoringu tržní produkce mléka v ČR* [online]. 2015 [citace 10-4-2015]. Dostupné z: https://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fzpravy%2Fkomodity%2Fzv%2F01%2F16%2F1430146658884.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, *Situační a výhledová zpráva – mléko 2013* [online]. 2013 [citace 15-3-2015]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/zivocisne-komodity/mleko-a-mlecne-vyrobky/>

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, *Komoditní karta Mléko a mlékárenské výrobky 2014* [online]. [citace 2012-02-16]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/zivocisne-komodity/mleko-a-mlecne-vyrobky/>

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, *Vznik, vývoj a reformy společné zemědělské politiky* 2015 [online]. [citace 3-4-2015] Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/zahranicni-vztahy/cr-a-evropska-unie/spolecna-zemedelska-politika/vznik-vyvoj-a-reformy-spolecne/>

ZEMANOVÁ, *Analýza a hodnocení vývoje teritoriální struktury zahraničního obchodu České republiky po roce 2000* [online] [citace 8-4-2015]. Dostupné z: http://theses.cz/id/f38paj/192649_bdp_final.pdf

9 SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Trh naturální

Obrázek 2 – Trh surovino – potravinářský

Obrázek 3 – Trh zemědělských výrobků

Obrázek 4 – Trh potravinářských výrobků

Obrázek 5 – Princip pavučinového teorému

Obrázek 6 – Nabídkově orientovaný komoditní řetězec

Obrázek 7 – Poptávkově orientovaný komoditní řetězec

Obrázek 8 – Model podpory cen zemědělských komodit v SZP

Obrázek 9 – Hlavní formy a nástroje SZP pro splnění cílů

Obrázek 10 – Vývoj produkce ve vybraných členských zemích EU (1993 = 100%)

Obrázek 11 – Vývoj produkce mléka v EU 28, starých a nových členských zemí a ČR v období 1993 - 2013 (1993 = 100%)

Obrázek 12 – Vývoj cen mléka ve vybraných členských zemích EU v období 1993 - 2012 (1993 = 100%)

Obrázek 13 – Vývoj hladiny cen mléka ve vybraných zemích EU v raliaci cenové hladině Německa v období 1993 – 2012

Obrázek 14 – Průměrná velikost farem ve světě v roce 2011

Obrázek 15 – Hustota mléka ve světě v t/km v roce 2011

Obrázek 16 – Vazby v nabídce a poptávce v potravinovém řetězci mléka a mléčných výrobků

Obrázek 17 – Vývoj skotu a krav v ČR za období 1989 – 2013

Obrázek 18 – Vývoj stavů dojnic a roční užitkovost v ČR

Obrázek 19 – Největší zpracovatelé mléka v ČR za rok 2013

Obrázek 20 – Spotřeba mléka a mléčných výrobků v ČR

Obrázek 21 – Vývoj cenových hladin pro mléko polotučné trvanlivé v období 1999 - 2013

Obrázek 22 – Dovoz, vývoz a bilance mlékárenských výrobků za období 1999 - 2014

Obrázek 23 – Vývoj dovozu mlékárenských výrobků za období 1999 – 2014

Obrázek 24 – Vývoj vývozu mlékárenských výrobků za období 1999 – 2014

Obrázek 25 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u mléka a smetany nezahuštěné neslazené

Obrázek 26 – Vývoj dovozu dle zbožové struktury u mléka a smetany nezahuštěné neslazené

Obrázek 27 – Vývoj vývozu dle zbožové struktury u mléka a smetany nezahuštěné neslazené

Obrázek 28 – Teritoriální struktura dovozu u mléka a smetany nezahuštěné neslazené

Obrázek 29 – Teritoriální struktura vývozu u mléka a smetany nezahuštěné neslazené

Obrázek 30 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u mléka a smetany nezahuštěné neslazené (obsah tuku do 6%)

Obrázek 31 – Teritoriální struktura dovozu u mléka a smetany nezahuštěné neslazené (obsah tuku do 6%)

Obrázek 32 – Teritoriální struktura vývozu u mléka a smetany nezahuštěné neslazené (obsah tuku do 6%)

Obrázek 33 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u mléka a smetany zahuštěné slazené

Obrázek 34 – Vývoj dovozu dle zbožové struktury u mléka a smetany zahuštěné slazené

Obrázek 35 – Vývoj vývozu dle zbožové struktury u mléka a smetany zahuštěné slazené

Obrázek 36 – Teritoriální struktura dovozu u mléka a smetany zahuštěné slazené

Obrázek 37 – Teritoriální struktura vývozu u mléka a smetany zahuštěné slazené

Obrázek 38 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u zakysaných výrobků

Obrázek 39 – Vývoj dovozu dle zbožové struktury u zakysaných výrobků

Obrázek 40 – Vývoj vývozu dle zbožové struktury u zakysaných výrobků

Obrázek 41 – Teritoriální struktura dovozu u zakysaných výrobků

Obrázek 42 – Teritoriální struktura vývozu u zakysaných výrobků

Obrázek 43 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance pro syrovátka a výrobky z mléka zahuštěných a slazených

Obrázek 44 – Vývoj dovozu dle zbožové struktury pro syrovátka a výrobky z mléka zahuštěných a slazených

Obrázek 45 – Vývoj vývozu dle zbožové struktury pro syrovátka a výrobky z mléka zahuštěných a slazených

Obrázek 46 – Teritoriální struktura dovozu pro syrovátka a výrobky z mléka zahuštěných a slazených

Obrázek 47 – Teritoriální struktura vývozu syrovátky a výrobky z mléka zahuštěných a slazených

Obrázek 48 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance másla a jiných tuků z mléka

Obrázek 49 – Vývoj dovozu dle zbožové struktury u másla a jiných tuků z mléka

Obrázek 50 – Vývoj vývozu dle zbožové struktury u másla a jiných tuků z mléka

Obrázek 51 – Teritoriální struktura dovozu u másla a jiných tuků z mléka

Obrázek 52 – Teritoriální struktura vývozu u másla a jiných tuků z mléka

Obrázek 53 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u přírodního másla k okamžité spotřebě (tuk do 85%)

Obrázek 54 – Teritoriální struktura dovozu u přírodního másla k okamžité spotřebě (tuk do 85%)

Obrázek 55 – Teritoriální struktura vývozu u přírodního másla k okamžité spotřebě (tuk do 85%)

Obrázek 56 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u sýrů a tvarohů

Obrázek 57 – Vývoj dovozu dle zbožové struktury u sýrů a tvarohů

Obrázek 58 – Vývoj vývozu dle zbožové struktury u sýrů a tvarohů

Obrázek 59 – Teritoriální struktura dovozu u sýrů a tvarohů

Obrázek 60 – Teritoriální struktura vývozu u sýrů a tvarohů

Obrázek 61 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u sýrů a tvarohů (tuk do 40%)

Obrázek 62 – Teritoriální struktura dovozu u sýrů a tvarohů (tuk do 40%)

Obrázek 63 – Teritoriální struktura vývozu u sýrů a tvarohů (tuk do 40%)

Obrázek 64 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u Ementálu

Obrázek 65 – Teritoriální struktura dovozu u Ementálu

Obrázek 66 – Teritoriální struktura vývozu u Ementálu

Obrázek 67 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u Eidamu

Obrázek 68 – Teritoriální struktura dovozu u Eidamu

Obrázek 69 – Teritoriální struktura vývozu u Eidamu

Obrázek 70 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u Goudy (tuk do 40%)

Obrázek 71 – Teritoriální struktura dovozu u Goudy (tuk do 40%)

Obrázek 72 – Teritoriální struktura vývozu u Goudy (tuk do 40%)

Obrázek 73 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u Camembertu (tuk do 40%)

Obrázek 74 – Teritoriální struktura dovozu u Camembertu (tuk do 40%)

Obrázek 75 – Teritoriální struktura vývozu u Camembertu (tuk do 40%)

Obrázek 76 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u sýrů ostatních (tuk do 40%, voda do 62%)

Obrázek 77 – Teritoriální struktura dovozu u sýrů ostatních (tuk do 40%, voda do 62%)

Obrázek 78 – Teritoriální struktura vývozu u sýrů ostatních (tuk do 40%, voda do 62%)

Obrázek 79 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u sýrů ostatních (tuk do 40%, voda do 72%)

Obrázek 80 – Teritoriální struktura dovozu u sýrů ostatních (tuk do 40%, voda do 72%)

Obrázek 81 – Teritoriální struktura vývozu u sýrů ostatních (tuk do 40%, voda do 72%)

Obrázek 82 – Vývoj dovozu, vývozu a bilance u sýrů ostatních (tuk nad 40%)

Obrázek 83 – Teritoriální struktura dovozu u sýrů ostatních (tuk nad 40%)

Obrázek 84 – Teritoriální struktura vývozu u sýrů ostatních (tuk nad 40%)

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Vývoj mlékárenské výroby v ČR v letech 2003 – 2013

Tabulka 2 – Spotřeba mléka a mléčných výrobků (kg/rok)

10 PŘÍLOHY

Tabulky a grafy z diplomové práce jsou přiloženy na CD nosiči.